శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామ స్తోత్రము

వివరణ

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు

తెలుగు అనువాదం – కాజ సుధాకర బాబు

7వ భాగము

Sri Vishnu Sahasra Nama Stotram

Annotated commentary by : Sri Narasimhan Krishnamachari

Telugu Translation by : Kaja Sudhakara Babu

Volume-7

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము వివరణ

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు

తెలుగు అనువాదం – కాజ సుధాకర బాబు

Sri Vishnu Sahasra Nama Stotram

Annotated commentary by : Sri Narasimhan Krishnamachari

Telugu Translation by : Kaja Sudhakara Babu

This work is published under

Creative Commons Non-Commercial License

The above license applies only to my translation, which is done with permission from the original author, Sri N. Krishnamachari.

Excerpts from other works reproduced in this work are not covered in the above license. Main examples of such reproductions are

(a) Telugu Translation of Bhagavdgitha Slokas, which are taken from the publication of Gita Press, Gorakhpur

(b) Excerpts from book of Sri Pemmaraju Rajarao (Especially translation of Purva Peethika)

(c) Excerpts from the book of Dr. Krovi Partha Saradhi

(d) Excerpts from other works which are mentioned in appropriate places.

All Photographs and pictures are by me (Kaja Sudhakara Babu) or taken from free sources such as Wikipedia.

<u>Cover Photo:</u>

Sculpture at Dwaraka Thirumala, West Godavari District, Andhra Pradesh.

సుధన్వా ఖండపరశుర్దారుణో ద్రవిణప్రదః |
దివస్పృక్ సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః || (61)

572. సుధన్వా

సుశోభనమైన ధనుస్సును ధరించినవాడు.

ఓం సుధన్వనే నమః

సు - చక్కని, మంగళకరమైన ధనుస్సును ధరించినవాడు అని ఈ నామమునకు అర్థము. ఈ నామ వివరణలో వ్యాఖ్యానకర్తలు వివిధ అనుభవములను ప్రస్తుతించారు.

శ్రీ భట్టులు – క్షీరసాగర మధనానంతరం ఉద్భవించిన అమృతం గురించి దేవదానవుల మధ్య భీకరమైన పోరు జరిగింది. అప్పుడు శ్రీమహావిష్ణువు ధనుస్సును ధరించి అసురసంహారం కావించాడు. **సుశోభనం ధనుః యస్య సః సుధన్వా.**

శ్రీ శంకరులు – **శోభనమ్ ఇంద్రియాదిమయం శార్ఙ్గ ధనుః అస్య అస్తి ఇతి సుధన్వా.** శ్రీమహావిష్ణువు చేతిలోనున్న శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు సకలేంద్రియములపై ఆయనకున్న అధిపత్యమునకు సంకేతము. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు విష్ణుపురాణము (1.22.69)నుండి ఉదాహరించారు –

భూతాదిం ఇంద్రియాదిం చ ద్విధా అహంకారం ఈశ్వరః
భిభర్తి శంఖరూపేణ శార్ఙ్గరూపేణ చ స్థితమ్.

ఈ శ్లోకం చెప్పిన సందర్భం – విశ్వంలో సకలములూ భగవంతుని ఆయుధములు లేదా అంగాలపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. సకలేంద్రియములు,అహంకారము భగవానునిచేత శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు రూపంలో అధీనమై ఉన్నాయి.

శ్రీమద్రామాయణము – యుద్ధకాండము – రావణవధ

(శ్రీమాన్ శ్రీమత్తిరుమల పురిహెళ్ళ వేంకట కోనప్పాచార్యులు రచించిన "సుందరకాండము"నుండి.)

మాతలి పలుకులచేత స్మరింపజేయబడిన రాముడు బ్రహ్మచేత ఇవ్వబడిన, యుద్ధములో తిరుగులేని గొప్ప బాణమును పూర్వము భగవంతుడైన అగస్త్యుడు తనకిచ్చెనో అట్టి, బుసలు కొట్టుచున్న సర్పమువలె ప్రకాశించుచున్న బాణమును తీసెను. ఆ బాణము రెక్కలందు వాయువు, ములికియందు అగ్ని సూర్యులు, బరువునందు మేరు మందర పర్వతములు అధిష్టాన దేవతలుగా ఉందురు. దాని శరీరము బ్రహ్మమయము. అది ధూమముతో కూడిన ప్రళయకాలాగ్నివలె ప్రజ్వలించుచుండెను.

మహాబలశాలియైన రాముడు ఆ బాణమును వేదోక్తప్రకారము అభిమంత్రించి ధనుస్సుపై సంధించెను. అప్పుడు సర్వభూతములు భయపడినవి. భూమి కంపించెను. రాముడు ధనుస్సును బాగుగా లాగి సావధానచిత్తుడై ఆ బాణమును రావణునిపై ప్రయోగించెను. వజ్రాయుధమువలె ఎదిరింప శక్యముగాని ఆ బాణము రావణుని హృదయమును బ్రద్దలుకొట్టెను. రావణుని ప్రాణములను హరించి రక్తముచేత పూయబడినదై భూమిలో ప్రవేశించెను. పిదప చడీచప్పుడు లేకుండా తిరిగి రాముని అమ్ములపొదిలో తిరిగి ప్రవేశించెను. రావణుడు ప్రాణములను విడిచి రథమునుండి నేలపై కూలెను. ... .

వానరులు రాముని విజయమును, రావణుని వధను గూర్చి చెప్పుకొనుచు గొప్పగా హర్షధ్వానములు చేసిరి. దేవ దుందుభి మధురముగా మ్రోగెను. సుగంధ భరితమైన వాయువు సుఖకరముగా వీచెను. రాముని రథముపై పుష్పవర్షము పడెను. దేవతలు, చారణులు 'బాగు బాగు' అని శ్రేష్ఠవాక్యములు పలికిరి. రాముడు ఇలా సుగ్రీవాంగద విభీషణుల కోరిక తీర్చెను. దేవతలు మనఃశాంతిని పొందిరి. దిక్కులు ప్రసన్నములయ్యెను.

తతస్తు సుగ్రీవ విభీషణాంగదాః
సుహృద్విశేషాః సహ లక్ష్మణాస్తదా
సమేత్య హృష్టా విజయేన రాఘవం
రణేఽభిరామం విధినాభ్య పూజయన్

పిమ్మట సుగ్రీవ విభీషణ అంగదులు, లక్ష్మణుడు, ఇతర మిత్రులు యుద్ధములో రాముని విజయముచేత సంతోషించి, అతనిని సమీపించి, మనోహరుడైన ఆ రాముని యధావిధిగా పూజించిరి.

స తు నిహత రిపుః స్థిర ప్రతిజ్ఞః
స్వజన బలాభివృతో రణే రరాజ
రఘుకుల నృప నందనో మహౌజా

స్త్రిదశగణైరభి సంవృతో యథేన్ద్రః
రఘువంశ రాజులకు ఆనందకరుడైన ఆ రాముడు శత్రువును చంపి, ప్రతిజ్ఞ నిలుపుకొని, యుద్ధరంగములో తన మిత్రాదులతోను, సైన్యముతోను కూడినవాడై, దేవతాగణములతో కూడిన ఇంద్రునివలె ప్రకాశించెను.

---

573. ఖణ్డపరశుః

- ఖండితమైన (ముక్కలైన) పరశువు (గండ్రగొడ్డలి) కలవాడు.
- శత్రువులను ఖండించెడి పరశువు కలవాడు. పరశురాముడు.

అఖణ్డపరశుః

- ఎదురులేని పరశువును ధరించినవాడు. పరశురాముడు.

ఓం ఖండపరశువే నమః

ఓం అఖండపరశువే నమః

తీవ్ర కోపాత్పరశువా రౌద్ర సర్గానుఖండనాత్
ఇత్యుక్తః ఖండపరశుః నవార్ణశ్శ్లోక వినాశకః
రుద్రునితో యుద్ధం జరిగినప్పుడు మిక్కిలి కోపంతో అతని గండ్రగొడ్డలిని ఖండించినవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము. సకల దుఃఖహారిణి. **ఓం ఖండపరశువే నమః.**

ఖను - భేదన - అవధారణ (ఖది - భేదనే - ముక్కలు చేయుట); **పరమ్ శృణతి ఇతి పరశుః శత్రమ్ ఖండపరశుః** - విరిగిన గొడ్డలి కలవాడు (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ).

మరొక విధంగా (శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ) – **ఖండయతి శత్రూనితి ఖండః, ఖండః పరశుః యస్య ఇతి ఖండపరశుః** – శత్రువులను శిక్షించు గొడ్డలి కలవాడు ఖండపరశువు.

ఈ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు విష్ణువునకు, రుద్రునకు జరిగిన యుద్ధాన్ని గురించిన శ్లోకాన్ని ప్రస్తావించారు. ఇక్కడ భగవానుని పరశువు ఖండింపబడినది గనుక ఆయన 'ఖండపరశువు' అయినాడు.
అథ రుద్ర విఘాతార్థం ఇషీకామ్ నర ఉద్ధరన్
మంత్రైశ్చ సమ్యుయోజాసు సో భవత్ పరశుర్మహాన్
క్షిపతశ్చ సహసా రుద్రే ఖండనమ్ ప్రాపవాన్ స్తథా
తతోऽహమ్ ఖండపరశుః తతః పరశుఖండనాత్.

అపుడు రుద్రుని దండించడానికి నరుడు ఒక గడ్డిపరకను తీసికొని మంత్రించగా అది గొప్ప పరశువు అయ్యింది. ఆ పరశువు రుద్రునిపైపు బలంగా వేయబడింది కాని అది విరిగిపోయింది. అలా జరిగినప్పటినుండి నేను 'ఖండపరశువు' అనే నామంతో పిలువబడ్డాను.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును పరశురామావతారపరముగా వ్యాఖ్యానించారు. జమదగ్ని కుమారుడైన పరశురాముడు గొప్ప పరశువును ధరించి శత్రువులను ఖండించాడు. శ్రీ శంకరులే 'అ-ఖండ-పరశుః' అని కూడా ఈ నామాన్ని చెప్పవచ్చునన్నారు. ఎదురులేని పరశువు కలిగినవాడు అఖండపరశువు.

574. దారుణః

- బాహ్య, అంతః శత్రువులను చీల్చివేయువాడు (**దారణాత్ దారుణః**)
- ధర్మవిరుద్ధముగా నడచువారిని కఠినముగా శిక్షించువాడు (**దారుణత్వాత్ దారుణః**)

ఓం దారుణాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **బాహ్యాభ్యంతరారి దారణాత్ దారుణః**. బాహ్య శత్రువులను, అంతఃశత్రువులను సంపూర్ణముగా నాశనము చేయువాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సన్మార్గ విరోధినామ్ దారుణత్వాత్ దారుణః**. దుష్టమార్గములో నడచువారిని కఠినముగా శిక్షించువాడు. ఇలా శిక్షచడం కూడా వారిని పాపవిముక్తులను చేసి కాపాడడానికే అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

తరువాతి 10 నామములను వ్యాసభగవానుని పరంగా వివరించారు.

575. ద్రవిణప్రదః

ధనమును ప్రసాదించువాడు.

ఓం ద్రవిణప్రదాయ నమః

శాస్త్రం తదర్థం ద్రవిణం ప్రదదాతి జనాయ యః
వ్యాసో భూత్వా హరిస్సాక్షాత్ ద్రవిణప్రద ఉచ్యతే.
సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడే వ్యాసునిగా అవతరించి జనులందరికీ శాస్త్రాలు అనే ధనాన్ని ఇచ్చి ద్రవిణప్రదుడు అనబడ్డాడు.

శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యానంలో శాస్త్రధనం గురించి చెప్పారు. వ్యాసుని ధ్యానశ్లోకం –
వహన్నై వామహస్తేన సర్వశాస్త్రార్థ సంచయమ్

దక్షిణేన చ శాస్త్రార్థాన్ ఆదిశంశ్చ యథాస్థితాన్
సకల శాస్త్ర అర్థాలను ఎడమచేతితో ధరించి, కుడిచేతితో వాటి అర్థాలను వ్యాఖ్యానిస్తూ ఉండే వ్యాసమహర్షికి నమస్కారము (కుడిచేత ఉపదేశముద్ర ధరించియున్నవాడు).

వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమోనమః
వ్యాసుడు సాక్షాత్తూ శ్రీమహావిష్ణువు స్వరూపము. అలా వ్యాసుని రూపంలో ఉన్న విష్ణువుకు, బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నిధియైన వసిష్ఠుని మునిమనుమడైన వ్యాసునకు నమస్కారము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానములో 'ద్రవిణము' అనగా 'ధనము, సంపద' అనే సాధారణ అర్థము ఉన్నది. **ద్రవిణం వాంఛితం భక్తేభ్యః ప్రదదాతి.** భక్తులు కోరిన సంపదను ప్రసాదించువాడు ద్రవిణప్రదుడు. 'ద్రవిణము' అన్న పదము 'ద్రవము' అనగా కావలసినపుడు ఉపయోగించదగినది, నిలకడ లేనిది అన్న భావాలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

దధాతి రత్నమ్ ద్రవిణమ్ చ దాశుషే అగ్నే సఖ్యే మారిషామ్ వయమ్ తవ – ఋగ్వేదము 1.94.1.4.
యత్కామాస్తే జుహుమాస్తన్నో అస్తువయం స్యామ పతయోరయీణామ్ – యజుర్వేదము 40.16.

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రేయోధనము, శ్రేయోధనము అని రెండు విధములు. ప్రేయోధనము సౌఖ్యమును ప్రీతిని కలిగించును కాని కాలక్రమమున కష్టములే కలిగించును (డబ్బు, కుటుంబము, అధికారము వంటివి). శ్రేయోధనము బంధములను తొలగించి మోక్షమునకు మార్గమును సుగమము చేయును. నచికేతుడు ప్రేయోధనము వలదని, యమునినుండి శ్రేయోధనమును గ్రహించెను.

576. దివిస్పృక్

దివస్పృక్

- ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.
- పరావిద్యద్వారా సర్వమును స్పృశించువాడు.
- విశ్వము మాత్రమే గాక విశ్వమును అధిగమించిన శరీరము కలవాడు.
- వామనావతారమున అడుగుతో ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.
- ఆకాశమునంటే విశ్వరూపమును అర్జునునకు చూపినవాడు.
- సూర్యాది ఖగోళములకు అంతర్యామి.

ఓం దివిస్పృశే నమః

ఓం దివస్పృశే నమః

(1) శ్రీ భట్టుల వివరణ – **పరయా విద్యయా యస్స్వం స్పృశతీతి పరే పదే దివిస్పృక్ సోచ్యతే నిత్యం.** పరవిద్యాజ్ఞానమువలన పరమతత్త్వమును పరమపదమును స్పృశించువాడు.

(2) శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.12.6)లో **'త్రిపాదస్యామృతమ్'** అని ఉన్నది. భగవానుని శరీరములో నాలుగవ భాగము విశ్వరూపమైయున్నదనియు, తక్కిన శరీరము విశ్వమునకు వెలుపల విస్తరించియున్నదనియు శృతివాక్యము.

(3) శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – (దివస్పృక్) వామనావతారమున తన అడుగుతో ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.

(4) శ్రీ చిన్మయానంద – ఆకాశమునంటుచున్న విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు చూపెను.

(5) శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఋగ్వేదము(10.168.1)లో
వాతస్యను మహిమాం రధస్యరుజన్నేతి స్తనయన్నస్య ఘోషా
దివిస్పృగ్యాంత్యరుణాని కృణ్వన్నుతో ఏతి పృథివ్యారేణుమస్యమ్.
శృతులలో దివిక్షయమ్, దివిక్షితా, దివిచరాః, దివిజాః, దివియజః, దివియోనిః, దివిశ్శృతః, దివిషదః, దివిసదమ్ వంటి అనే క పదములు సూర్యుని సూచిస్తూ వాడారు. సూర్యునికి, ఇతర గ్రహములకు అంతర్యామియైనందున శ్రీహరి దివిస్పృక్.

నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం
వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాల నేత్రమ్
దృష్ట్వాహి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా
ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో – గీత 11.24
హే విష్ణో! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేక వర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ము విశాల నేత్రములతో, విస్తరించిన ముఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి దూరమైనది.

577. సర్వదృక్

సమస్తమును దర్శించువాడు.

- సమస్తమును, పరిపూర్ణ పరతత్త్వమును చూచుచుండువాడు.

- సకలముల జ్ఞానమునకు పరిపూర్ణరూపుడు.

- అనేక విధములుగా చూచే జీవులను సృష్టించినవాడు.

ఓం సర్వదృశే నమః

సర్వస్య ద్రష్టా సర్వదృక్. పరతత్వముయొక్క పరిపూర్ణతను సంపూర్ణముగా తెలిసికొన్నవాడు. **సర్వదర్శనాత్ సర్వదృక్** – అని నిరుక్తి వాక్యము.

'సర్వదృక్' అనగా సకల జ్ఞానము అనికూడ చెప్పవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొక దృక్పథంలో ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. గాలిలోను, నీటిలోను, చీకటిలోను, సూక్ష్మపదార్థాలలోను చూడగలిగే అనేక జీవులను భగవంతుడు సృష్టించాడు. ఇవన్నీ చూపుద్వారా మాత్రమే గాక, స్పర్శ, ఘ్రాణాది ఇంద్రియాలద్వారా కూడా చూస్తుంటాయి (తెలిసికొంటుంటాయి). ఇలా సకల జీవులు చూస్తూ ఉండేవన్నీ భగవంతుడు చూస్తున్నట్లే.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును, తరువాతి నామమును కలిపి **'సర్వదృగ్వ్యాసః'** అని వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు **'సర్వదృగ్'**, **'వ్యాసః'** అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

578. వ్యాసః

సర్వదృగ్వ్యాసః

- అమర్చువాడు. విభజించినవాడు.
- వేదములను, పురాణములను విభజించినవాడు.
- కాలమును, సృష్టిని వివిధ భాగములుగా విభజించినవాడు.
- కౌస్తుభము తదితర విశేష ప్రకాశముగల ఆభరణములు ధరించినవాడు.

ఓం వ్యాసాయ నమః

ఓం సర్వదృగ్వ్యాసాయ నమః

విభజనస్తు చతుర్థాపై వేదమేకమ్ త్రికాలవిత్ ఇతి వ్యాసః. ఒకటిగా ఉన్న వేదమును ఋగ్, యజుర్, సామ, అధర్వణ వేదములుగా విభజించినందున భగవానుడు వ్యాసుడని శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు వేదవిభజనతోపాటు పురాణాల విభజనను కూడా ప్రస్తావించారు. **అన్యాని చ పురాణాని వ్యస్తాని అనేన ఇతి వ్యాసః**.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వ్యస్యంతే పృథక్క్రియంతే అనేన ఇతి వ్యాసః**. జగములను విభజించినవాడు వ్యాసుడు. సృష్టిని, కాలమును రాత్రింబవళ్ళుగాను, ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనములుగాను, శుక్ల కృష్ణ పక్షములుగాను, సూర్య చంద్రాదులుగాను విభజించినందున శ్రీనివాసుడు వ్యాసుడనబడును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ చెప్పిన మరొక వివరణ – **యస్య కౌస్తుభాదీని ఆభరణాని విశేషేణ సంతి దీవ్యంతి స వ్యాసః**. ఆయన ధరించిన కౌస్తుభాది ఆభరణములు విశేషముగా ప్రకాశించును.

శ్రీ శంకరులు, ఆయన వ్యాఖ్యను అనుసరించినవారు '**సర్వదృగ్వ్యాసః**' అనే నామమును (ఒకటిగా) పరిగణించారు. సర్వదృగ్-వ్యాస – అనగా అంతా తెలిసిన వ్యాసుడు అని అర్ధం. ఇందుకు శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన చక్కని వివరణ – ఎందరో విజ్ఞానవంతులను సృజించువాడు సర్వదృగ్వ్యాసుడు. వారిద్వారా జ్ఞానమును లోకులకు అందించును.

వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం
పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం
వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః

(వికీపీడియానుండి తీసుకొన్న వేదవ్యాసుని చిత్రం. శ్రీ రామనారాయణశాస్త్రి చిత్రించినది)

579. వాచస్పతిః

580. అయోనిజః

వాచస్పతిరయోనిజః

శ్రీ భట్టులు ఈ రెండు నామములను వేరువేరుగా చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు రెండింటినీ కలిపి ఒకే నామముగా చెప్పారు.

వాచస్పతిః – వాక్కునకు అధిపతి. మహాభారతకర్త అయిన వేదవ్యాసుడు.

అయోనిజః – గర్భమునుండి గాక, భగవంతుని శబ్దమునుండి జన్మించినవాడు అయిన వేదవ్యాసుడు.

వాచస్పతిరయోనిజః – జననియందు జన్మించనివాడును, సకల విద్యలకు నాధుడును అయిన శ్రీహరి.

ఓం వాచస్పతయే నమః

ఓం అయోనిజాయ నమః

ఓం వాచస్పతిరయోనిజాయ నమః

వాచస్పతిః – ఈ నామము ఇంతకుముందు 218వ నామముగా వచ్చింది.

23వ శ్లోకము. 218వ నామము. వాచస్పతిః – **నిమిషోఽనిమిషః స్రగ్వీవాచస్పతిరుదారధీః**

61వ శ్లోకము. 579వ నామము. వాచస్పతిః – **దివస్పృక్ సర్వదృగ్ వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః**

23వ శ్లోకం నామము వివరణలో చెప్పిన అర్థాలు ఇలా ఉన్నాయి.

శ్రీ భట్టులు – మత్స్యపురాణంలో వేదములను ఉపదేశించిన జగద్గురువు. వేదములకు మూలము. వాచస్పతి.

శ్రీ శంకరులు – '**వాచస్పతిరుదారధీః**' (అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు) అనగా పరమోత్తమ జ్ఞానస్వరూపుడైన విద్యాధినాధుడు.

61వ శ్లోకంలో ఈ నామమును శ్రీభట్టులు వేదవ్యాసపరంగా వివరించారు. **వాచ పంచమ వేదస్య స్వామీ వాచస్పతి స్మృతః**. పంచమవేదమైన మహాభారతాన్ని వ్రాసినవాడు వాచస్పతి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – వాక్కులకు పతి వాచస్పతి వ్యర్థమైన మాటలు చెప్పడు కనుకనే వేదములు, బ్రహ్మసూత్రములవంటివి అంత సంక్షిప్తంగా ఉంటాయి.

శ్రీ చిన్మయానంద – జీవిత పరమసత్యానికి అధిపతి వాచస్పతి.

కొందరు వ్యాఖ్యాతలు 'వాక్' అనగా సరస్వతి అన్న అర్థాన్ని గ్రహించి, ఈ నామము బ్రహ్మను కీర్తిస్తున్నదని చెప్పారు.

అయోనిజః – జనని గర్భమునుండి పుట్టనివాడు.

సారస్వతావతారేహి భగవన్ముఖ సంభవాత్

స్మృతో హ్యయోనిజ ఇతి వస్వర్ణః కర్మనాశకః

వ్యాసావతారమెత్తి పరమేశ్వరుని వాక్కునుండి ఉద్భవించినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. కర్మనాశకము. ఓం వాచస్పతిరయోనిజాయ నమః. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతము శాంతిపర్వము (3.50.37)నుండి ఉదాహరించారు.

అథ భూయో జగత్ సృష్ట్వా 'భో' శబ్దేన అనువాదయన్

సారస్వతీమ్ ఉచ్చార తత్ర సారస్వతో భవాత్

వాచస్పతిరయోనిజః – **వాచో విద్యాయాః పతిః వాచస్పతిః**. వాక్కులకు, విద్యలకు నాధుడు వాచస్పతి. మరియు తల్లి గర్భమున జన్మింపనివాడు (స్వయంభువు) వాచస్పతిరయోనిజః. మాతృగర్భమునుండి జన్మించని మహావిద్యా కళావిజ్ఞాననిధి. శ్రీహరిని ఆశ్రయించినవారికే సకల కళలును చేకూరును.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

త్రిసామా సామగః సామ నిర్వాణం భేషజం భిషక్ |
సంన్యాసకృచ్ఛమశ్శాంతో నిష్ఠా శాంతిః పరాయణం || (62)

581. త్రిసామా

మూడు విధములైన సామగానములచే స్తుతింపబడువాడు.

ఓం త్రిసామ్నే నమః

ప్రోక్త స్త్రిసామా యశ్చాసౌ బృహదాది త్రిసామకః. బృహత్తు, రధంతరము, వామదేవ్యము అనే మూడు సామములచేత కీర్తింపబడువాడు. నాలుగు వేదాలలో సామవేదము ఒకటి. సామవేదములో దేవతాస్తుతులు ఉన్నాయి. ఇందులో దేవవ్రతము అనే విభాగంలో బృహత్, రధంతర, వామదేవ్యములు ప్రసిద్ధములు. **త్రీణీ సామాని యస్య సః త్రిసామా – త్రిభిః సామభిః దేవవ్రత సమాఖ్యాతైః సామగైః స్తూయతే.**

వేదానాం సామవేదోऽహం – అని శ్రీకృష్ణుడు గీతయందు ఆనతిచ్చెను. కనుక సామవేదము భగవద్విభూతి.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ కొంత భిన్నంగా ఉన్నది. భగవంతుని కీర్తించేవారిలో దేవతలు, వ్రతులు, సామములు ప్రసిద్ధములు.

582. సామగః

- సామమును గానము చేయువాడు.

- సామగానముద్వారా స్తుతింపబడువాడు.

ఓం సామగాయ నమః

స్వయం స్వానుభవ ప్రీత్యా గాయతీతి చ సామగః. భగవంతుడు స్వయముగా సామమును గానము చేయును. ఇది ఆయనకు స్వానుభవము.

పరమపదములో ముక్తులు సామమును గానము చేయుచుందురు. ఇది వారికి భగవదనుభవము. **ఏతత్ సామ గాయన్నాస్తే** (తైత్తరీయ).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – **సామభిః మంత్రైః గీయతే ఇతి సామగః.** సామమునందలి మంత్రములచే కీర్తింపబడువాడు గనుక 'సామగః'.

583. సామ

- తనను గానము చేయువారి పాపములను హరించువాడు.

- సామవేద స్వరూపమైనవాడు.

- మృదుమధుర స్వభావము కలవాడు.

ఓం సామ్నే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'సో' అనగా నాశనము చేయుట – అన్న ధాతువునుండి వివరించారు. **స్వగాయకానాం పాపం స్యతి నాశయతి ఇతి సామః – స్వగాయకానాం కాలుష్యనాశక స్సామ ఈరితః.** తనను స్తుతి చేసేవారి పాపాలను క్షయం చేసేవాడు.

వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవనామస్మి వాసవః
ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా – భగవద్గీత విభూతి యోగము 10.22
వేదములలో సామవేదమును నేను. దేవతలలో ఇంద్రుడను. ఇంద్రియాలలో మనస్సును. ప్రాణులలోని చైతన్యమును నేను. నాలుగు వేదాలలో సామవేదము మధురమైనది, సంగీతమయము. ఇది పరమేశ్వరుని స్తుతులతో కూడుకొనియున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'సామ, దాన, భేద, దండోపాయములు'లోని 'సామ' ధర్మము ఆధారంగా ఈ నామాన్ని వివరించారు. **యత్ ఖలు సాధు తత్ సామేత్యా చక్షసే** (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 2.1.1). దయతో, స్నేహముతో, ప్రేమతో సన్మార్గమును చూపి ఉపదేశించేవాడు 'సామ'.

584. నిర్వాణమ్

- భక్తులకు పరమానందమును ప్రసాదించువాడు.

- పరమానంద స్వరూపుడు.

ఓం నిర్వాణాయ నమః

నిర్వాణమ్ స్సాత్సరగతేః నిమిత్తమ్ నిర్గతైన సామ్. పాపములు నశించినవారికి పరమపదమును ప్రసాదించును. 'వాణము' శరీరమునకు సంబంధించినది. ఈ భావములను అధిగమించిన స్థితి నిర్వాణము. అట్టి స్థితిని భగవంతుడు ప్రసాదించును. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము శ్రీమన్నారాయణుడు తన భక్తుల పాపములను హరించును (ఇంతకుముందు నామమైన 'సామ'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థము). అలా వారి పాపములను హరించి పరమానందమును ప్రసాదించును. అట్టి స్థితిలో వారికి 'తన' అను భేదముండదు. ఇంద్రియముల అనుభవము నశించును కనుక దుఃఖమునకు తావుండదు. అదియే నిర్వాణము.

ధర్మచక్రము రచయిత – దుఃఖము మూడు కారణములవలన ప్రాప్తించును. శరీర కారణము చేతను, మానసిక కారణము చేతను, అజ్ఞానము చేతను. ఈ మూడు దుఃఖములను అధిగమిస్తేనే నిర్వాణము లభించును. అందుకు శ్రీహరి పాదపద్మముల ధ్యానమే సరయిన సాధనము.

విద్యాంచాऽవిద్యాంచ యస్తద్వేదో భయగ్ం సహ
అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయాऽమృతమశ్నుతే – ఈశావాస్యోపనిషత్తు.
విద్యనూ, అవిద్యనూ రెండింటినీ తెలుసుకున్నవాడు అవిద్య అంటే కర్మచేత మృత్యువును జయించి విద్యచేత అంటే జ్ఞానంచేత అమరత్వాన్ని పొందుతాడు.

భాగవతము. దశమస్కంధము.
వైరముచేత జేది నృపవర్గము, గామముచేత గోపికల్
మీఱిన భక్తినాశ్రితులు మిమ్ము నహర్నిశమున్ మనంబులం
దారగనీక రూప గుణ తత్పరులైన మిము బొందు కైవడిన్
భూరి వివేక సత్త్వ గుణముల్ గల దేవతలందనేర్తురే!

585. భేషజమ్

ఔషధము.

ఓం భేషజాయ నమః

సంసారమనెడి మొండి రోగానికి దివ్యౌషధమైనవాడు. **అసాధ్య భవరోగస్య భేషజమ్ యస్సదౌషధమ్.**

ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు మహాభారతంనుండి భీష్మస్తవరాజమును ఉదాహరించారు –

నారాయణాత్ ఋషిగణాః తథా సిద్ధ మహోరగాః

దేవా దేవర్షయశ్చైవ యం విదుః దుఃఖ భేషజమ్

ఋషులు, సిద్ధులు, నాగులు, దేవతలు, దేవర్షులు ఈ (సంసార) దుఃఖమునుండి విముక్తినొసగు దివ్యౌషధమును నారాయణునినుండి తెలుసుకొనిరి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – నిర్వాణమును అందించు ఔషధము గనుక శ్రీహరిని 'భేషజమ్' అన్నారు.

చెడనీక బ్రతికించు సిద్ధ మంత్రమా, రోగాలనడచి రక్షించు దివ్యౌషధమా – అన్నమయ్య.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆత్మజ్ఞానమునకు శారీరికమైన మరియు మానసికమైన ఆరోగ్యము కావాలి. ఇందుకు ఇంద్రియములను, మనస్సును అదుపులో ఉంచుకొనే జీవనశైలిని అవలంబించవలెను. శ్రీహరి ధ్యానమే మనస్సును ఆరోగ్యకరముగా ఉంచే దివ్యౌషధము. ఓం భేషజాయ నమః.

586. భిషక్

వైద్యుడు.

ఓం భిషజే నమః

భవరోగ విధాన జ్ఞో యోऽసౌ భిషగుదీరితః. భవబంధనాలకు కారణం తెలుసుకొని చికిత్స చేసేవాడు భిషక్. భక్తుల సంసార బంధనములకు సరియైన చికిత్స చేసేవాడు. గీత, ఉపనిషత్తువంటి పరావిద్యలను ప్రసాదించినవాడు.

నిర్వాణం భేషజం భిషక్ – అనే మహామంత్రాన్ని జపిస్తే వ్యాధులనుండి విముక్తి లభిస్తుందని శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి చెప్పారు. తైత్తరీయోపనిషత్తు (4.5.1)లో భగవానుడు ప్రథమ దివ్య వైద్యుడని ఉంది. **ప్రథమో దివ్యో భిషక్.**

శ్రీ చిన్మయానంద – ధన్వంతరిగా భగవంతుని అవతారమును ఈ నామము సూచించుచున్నది.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – వ్యాధులు రెండు రకములు. చర్మగత వ్యాధులకు మందులు పనిచేయును. కర్మగత వ్యాధులకు సామాన్యమైన మందులు, వైద్యము నిరుపయోగము. అట్టి వ్యాధులకు రామనామమే మందు. కృష్ణ నామమే ఇంజక్షన్. .... భగవంతునియొక్క శక్తిమంతములగు వేయి నామములతో కూడిన ఈ స్తవరాజమును భక్తిశ్రద్ధలతో పఠించుటచేత తాత్కాలిక చర్మగత వ్యాధులు మాత్రమే గాక భయంకర కర్మగత వ్యాధులు తప్పక నశించునని భక్తులు అనుభవపూర్వకముగా తెలుపుచున్నారు. హరినామకీర్తనము, స్వాధ్యాయ జప తపములు, సత్సంగము గొప్ప ఔషధములు. ఓం భిషజే నమః.

587. సన్న్యాసకృత్

- వ్యామోహములను త్యజించిన భక్తులకు కర్మబంధనములను ఛేదించువాడు.
- మోక్షమునకు మార్గమైన సన్న్యాసాశ్రమమును ఏర్పరచినవాడు.
- భక్తులకు శరణాగతి మార్గమును చూపువాడు.

ఓం సన్న్యాసకృతే నమః

త్యాగేన సాత్త్వికేనాశు రజస్తమ స యోః పదమ్
యః కృన్తతి స సన్న్యాసకృన్నవార్ణో మనుస్మృతః
సాత్త్విక త్యాగము అంటే భక్తుడు భగవంతునియందే తన రక్షణ భారము ఉంచుట. ఆ రకంగా సాత్త్వికత్యాగము చేసినవారి రజస్తమోగుణాలు నిర్మూలించేవాడు 'సన్న్యాసకృత్'. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణను దీనిముందు నామము (భిషక్) అర్థముతో అనుసంధించారు. **సాత్త్వికేన సన్న్యాసేన రజస్తమసా కృన్తతి ఇతి సన్న్యాసకృత్.** కామము లేకుండా తమ విద్యుక్తధర్మములను నిర్వహించేవారియొక్క రజస్తమో బంధనములు ఛేదించేవాడు 'సన్న్యాసకృత్'. గీతలో చెప్పిన నిష్కామకర్మయోగము ఇదే. ఇక్కడ 'సన్-న్యాస' అనగా సమస్తభారమును ప్రభువుపై ఉంచుట. సంసారబంధములనుండి విముక్తికి ఇదే మార్గము. శ్రీ భట్టులు శృతినుండి చెప్పిన ఉదాహరణ –
వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థా స్సన్న్యాస యోగాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే
తే బ్రహ్మలోకే తు పరాంతకాలే పరామృతాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే.
ఉపనిషత్తుల పఠనముద్వారా తత్వ, హిత, పురుషార్థములను తెలిసికొన్నవారు తమ కర్మలకు తాము కర్తలమని భావించరు. మరియు అట్టి కర్మఫలములను ఆశించరు. ఇలా వారి చిత్తములు పరిశుద్ధములు కాగా వారు భక్తియోగమును ఆచరిస్తారు. అంతిమజన్మ అనంతరం సకల కర్మబంధాలనుండి విముక్తులై మోక్షాన్ని పొందుతారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మోక్షార్థమ్ చతుర్థమ్ ఆశ్రమమ్ కృతవాన్ ఇతి సన్న్యాసకృత్.** మోక్షసాధన కొరకు నాలుగవ ఆశ్రమమైన సన్న్యాసాశ్రమమును ఏర్పరచిన శ్రీమన్నారాయణుడు 'సన్న్యాసకృత్'.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ చిన్మయానంద –
సమ్యక్ న్యాసో నిక్షేపః సంన్యాసః షడ్విధ శరణాగతేః
ఏకతమమ్ అంగమ్ ఆత్మనిక్షేపణామ్ అధేయమ్
తమ్ కరోతి ద్రఢయతి భక్తహృదయే ఇతి సన్న్యాసకృత్

భక్తునకు మోక్షప్రదమైన సన్యాస ఆశ్రమమునకు మార్గము చూపువాడు శ్రీహరియే. శ్రీహరి ఆశీర్వచనమువల్లనే భక్తుడు శరణాగతియొనర్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – బిడ్డ తన బొడ్డుద్వారా తల్లి బొడ్డుతోనున్న సంబంధము తెంచుకొంటేనే స్వతంత్రుడు కాగలడు. అలాగే ఇంద్రియాలద్వారా ఏర్పడే బంధాలను ఛేదిస్తేనే జీవుడు సంసారచక్రం నుండి బయటపడతాడు. ఇలా ప్రాకృతికమైన రజస్తమో గుణాలనుండి విడివడడమే 'సం-న్యాసము'. మోహబంధాలనుండి దూరంగా ఉండి జీవించాలని ఈ నామం తెలుపుచున్నది.

588. శమః

- క్రోధాది దుర్గుణములను నియత్రించడం బోధించినవాడు.
- సన్యాసులకు ఇంద్రియ నిగ్రహము ప్రధానధర్మమని బోధించినవాడు.
- సకల జీవులను నియంత్రించువాడు, ప్రళయమునందు కూడ.
- తన మనస్సును పూర్తిగా నిగ్రహించినవాడు. ప్రశాంతమూర్తి.
- భక్తుల మనస్సులలోని అంధకారమును హరించువాడు.

ఓం శమాయ నమః

ఈ నామమునకు మూలము 'శమూ' అన్న ధాతువు (ఉపశమే). దీని అర్థము - తగ్గించుట, నియంత్రించుట, తొలగించుట, అణచివేయుట. అందునుండి ఉత్పన్నమైన భావములు – భక్తుల హృదయములలో తమోగుణమును హరించువాడు, ప్రళయంలో అన్నింటినీ అంతం చేయువాడు, మనోనిగ్రహాన్ని బోధించేవాడు, అన్నింటినీ అదుపులో ఉంచేవాడు. ఈ నామాన్ని ధ్యానించడంవలన భక్తుల మనస్సులో కల్లోలం నశించి శాంతి లభిస్తుందని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ అన్నారు.

శ్రీ భట్టులు ఇంతకుముందు నామములైన **'నిర్వాణం, భేషజం, భిషక్, సన్యాసకృత్'** లకు తెలిపిన భావాన్ని కొనసాగించారు. భగవంతుడు తన భక్తుల కామక్రోధ భయాదులను నిగ్రహించుకొనే విధానం తెలియజేస్తాడు గనుక 'శమః' – అని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు గీత (5.29)నుండి ఉదాహరించారు –

భోక్తారం యజ్ఞ తపసామ్ సర్వలోక మహేశ్వరమ్
సుహృదం సర్వభూతానామ్ జ్ఞాత్వా మామ్ శాంతి మృచ్ఛతి.

భగవంతుడు యజ్ఞములకు, తపస్సులకును భోక్త. సమస్త లోకములకును, లోకేశ్వరులకును అధిపతి. సమస్త ప్రాణులకును ఆత్మీయుడు, అనగా అవ్యాజ దయాళువు, పరమప్రేమ స్వరూపుడు. ఈ భగవత్తత్వమును ఎరిగిన భక్తునకు శాంతి లభించును.

శ్రీ శంకరులు కూడ ఇంతకు ముందటి నామము 'సన్యాసకృత్'నకు తామిచ్చిన వివరణతో ఈ 'శమః' నామవివరణను అనుసంధానించారు. సన్యాసులకు శమము అతిముఖ్యమైన ధర్మమని చెబుతూ శ్రీ శంకరులు శృతినుండి ఉదాహరించారు –

యతీనామ్ ప్రశమో ధర్మో నియమో వనవాసినామ్

దానమేవ గృహస్థానామ్ శుశ్రూషా బ్రహ్మచారిణామ్.

యతులకు ప్రశమము (మిక్కిలి శాంతి), వానప్రస్థులకు నియమము, గృహస్థులకు దానము, బ్రహ్మచారులకు శుశ్రూష ప్రధాన ధర్మములు.

శ్రీ శంకరులే మరొక భావముకూడ తెలిపారు. **సర్వభూతానామ్ శమయత్యైతి శమః.** అన్ని భూతములను శమింపజేయువాడు (నిగ్రహించువాడు, అదుపు చేయువాడు). ఇదే భావాన్ని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి కొంచెం మార్చి – ప్రళయకాలంలో అన్నింటినీ శమింపజేయువాడు – అని వివరించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడే ప్రశాంతతకు రూపము. కనుక శమము.

ధర్మచక్రము రచయిత – బ్రహ్మచర్యంలో స్నాన, ధ్యాన, విద్యా, శుశ్రూషాది నియమాలు పాటించాలి. అలాగే వానప్రస్థ సన్యాసాశ్రమాలలో కూడా దృఢమైన నియమాలున్నాయి. ఇలా జీవితంలో ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకొని ఉంటే భగవంతుడు ప్రసన్నుడౌతాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **తమో భవాని కార్యాని శమయతి**. మనలోని తమోగుణములను, మన తామస కర్మలను శమింపజేయువాడు శ్రీహరి.

589. శాంతః

సదా ప్రశాంతమైన మనసు కలవాడు. శాంతగుణమూర్తి.

ఓం శాంతాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ఉవ్వొంగిన సముద్రంలా మహాశక్తిమంతుడైనప్పటికీ అలలులేని ప్రశాంత మహాసాగరంలా ఉంటాడు. వేదవ్యాసునిగురించి ఒక కవి ఇలా అన్నాడు – ఆయన చూపు సోకినంతనే క్రూరమృగాలు కూడా సాధువులుగా మారేటంతటి ప్రశాంతమూర్తి. మనమొనరించే అనంతమైన అపచారాలను కూడా సహించి శాంతంగా ఉండే మహాత్ముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ఇంద్రియ జగత్తుకు బద్ధుడు కాడు గనుక సదా శాంతమూర్తి. **నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం**. పరమేశ్వరుడు అవయవములు లేనివాడు. క్రియారహితుడు. శాంతమూర్తి. అని

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు(6.19)లో ఉన్నది. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రశ్నోపనిషత్తు (7.5)నుండి కూడా ఉదాహరించారు. **శాంతమ్ అజరమ్ అమృతమ్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రాపంచిక విషయాలపట్ల అనుబంధం పెరిగినకొద్దీ శాంతి కొరవడుతుంది. అలా కాకుండా అంతర్ముఖులైనవారికి మనశ్శాంతి లభిస్తుంది. భగవంతుని శాంతస్వభావాన్ని సూచించే ఈ నామమును ధ్యానిస్తే శాంతి లభిస్తుంది.

డా. క్రోవి పార్థసారథి శ్రీకైవల్యసారథి నుండి – **నిరంజనం నిరవయవం నిర్గుణం శాంతం బ్రహ్మ**. కళలకు అతీతమైనవాడు, గుణరహితుడు, అవయవములు లేనివాడు, శాంతస్వభావుడు ఆ పరబ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. నారాయణోపనిషత్తులో – **నిష్కలంకో, నిరంజనో, నిర్వికల్పో, నిరాఖ్యాతశుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణ** – అని ఉంది. నారాయణుడు నిష్కళంకుడు. నిరంజనుడు. నిర్వికల్పుడు. వాక్కులతో నిర్వచించడానికి వీలు లేనివాడు. అందుకే శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతించేటప్పుడు **'శాంతాకారం భుజగశయనం'** అని ప్రారంభిస్తారు. అతడు పరమశాంతిమూర్తి. తన భక్తులైనవారు తన నెత్తిమీద కూర్చున్నప్పటికీ ఏమాత్రమూ కోపగించనివాడు. తల్లి తన పసిపాపలను లాలించిట్లుగా భక్తులను లాలించేవాడు.

590. నిష్ఠా

- ఏకాగ్ర ధ్యానమునకు స్థిరమైన కేంద్రము, లక్ష్యము.
- ప్రళయకాలంలో సమస్త భూతములకు స్థిరనివాస స్థానము.

ఓం నిష్ఠాయై నమః

'నిష్ఠ' అనగా ఒక స్థిరమైన ఆధారము. ఈ భావంలో శ్రీ భట్టులు ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – **వృత్తిత చిత్తైః శుభాశ్రయ భూతే అస్మిన్ నిష్ఠీయతే ఇతి నిష్ఠా.** ధ్యానమగ్నులైనవారి చిత్తములు శ్రీహరియందే నిలకడగా ఉంటాయి. వారి ధ్యానమునకు శ్రీనివాసుడే ఆశ్రయము, ఆధారము, ఫలము.

ఇదే నామమును శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – **నియతమ్ స్థానమ్ నిష్ఠానమ్ స్వజన కామానామ్ ఇతి నిష్ఠా**. భక్తుల చిత్తములందున్న కామ్యార్థములకు స్థిరనివాసమైనవాడు నిష్ఠ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రళయే నితరామ్ తత్రైవ తిష్ఠంతి భూతాని ఇతి నిష్ఠా**. ప్రళయకాలములో సకల భూతములు పరమాత్మునియందే లయమై వసిస్తాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు సృష్టిలో అన్నింటియందూ వ్యాపించియున్నాడు. సకల పరిణామాలకూ, ఉత్పత్తి స్థితి క్షయాలకూ మూలకారణము. కాని పరమాత్ముడు మాత్రం మార్పులేకుండా స్థిరంగా ఉంటాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని నామధ్యానముపై చిత్తమును నిలుపవలెనని ఈ నామము బోధించుచున్నది. ప్రాపంచిక విషయములలో తగులుకొంటే జన్మకు పరమోత్కృష్ట లక్ష్యమైన మోక్షసాధన మనకు అందకుండా పోతుంది.

591. శాంతిః

- సమాధి స్థితిలో సమస్తమును మరపించి పరమానందమొసగువాడు.
- ధ్యానమునకు లక్ష్యము.
- సకలమునకు ఆధారము.

ఓం శాంతయే నమః

సర్వాధికారాశ్శామ్యంతి సమాధౌ సరమేయతః
అతః శాంతిరితి ప్రోక్తః ఋత్వర్ణో భక్తిదోమనుః
భక్తులు సమాధిస్థితిలో ఉండి తనను ధ్యానించినపుడు, వారివారి అధికారములను మరపింపజేయువాడు గనుక శాంతి. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. భక్తిప్రదము. ఓం శాంతయే నమః.

శామ్యంతి అస్మిన్నితి శాంతిః. సమాధిస్థితిలో ఉండి తనను అనుభవించేవారు ఆ సమయంలో తమ స్థితిని మరచిపోయేటట్లు చేసేవాడు. అప్పుడు భక్తులు సమస్తమును మరచి భగవదనుభంలో లీనమౌతారు. ఇదే శాంతి. భగవంతుని ప్రసాదము. ధ్యానమునకు గమ్యము.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు – **యత్ర నాన్యత్ పశ్యతి నాన్యత్ శృణోతి తద్ భూమా.** ఆ సమయంలో మరేవీ కనిపించవు. వినిపించవు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్ (2.2.13)నుండి చెప్పినది – **తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ న ఇతరేషామ్.** అతనియందే శాశ్వతమైన శాంతి పొందదగును. మరెక్కడా కాదు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – భగవానుడు పరిపూర్ణ విజ్ఞాన స్వరూపుడు. భగవంతునియందు 'అవిద్య' అనేది ఉండదు. అవిద్య లేనందున భగవంతుడు పరమశాంతిమూర్తి.

శ్రీ చిన్మయానంద 'అవిద్య' బదులు 'కోరికలు' అని వివరించారు. కోరికలు కల్లోలమునకు కారణములు. భగవంతుడు పరిపూర్ణుడు గనుక కోరికలు లేనివాడు. పరమశాంతిమూర్తి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'శమ'-ఆలోచనే – **భక్తానాం ఆలోచన విషయత్వాత్ శాంతిః.** 'ఆలోచన' అనగా ఒక దిశలో చూచుట, పరికించుట. భక్తుల ఆలోచన(ధ్యానము)కు లక్ష్యమైనవాడు శాంతి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'సమ్'-ఉపశమే-తగ్గుట, ఆగుట, అణిగిపోవుట – అన్న భావంలో శ్రుతివాక్యమును ఉదాహరించారు.

ద్యౌః శాంతిః అంతరిక్షమ్ శాంతిః

పృథ్వీ శాంతిః ఆపః శాంతిః.

ఇవన్నీ (ఆకాశము, అంతరిక్షము, భూమి, నీరు) ఒకదానికొకటి ఆధారము. అన్నింటికీ ఆధారమైనవాడు శాంతి. శ్రీమన్నారాయణుడు.

592. పరాయణమ్

- అత్యుత్తమ విధానము, మార్గము.
- సర్వోత్తమ గమ్యము, ఆశ్రయము, నిలయము, గతి.
- అత్యుత్తమ స్థానమున ఉన్నవాడు.

ఓం పరాయణాయ నమః

యస్మాత్తు పరమాభక్తిః చరమప్రాప్తి కామతా

తస్మాత్ పరాయణమితి స్మృతో హ్యష్టార్ణ ఉత్తమః.

భక్తులకు మోక్షము ప్రసాదించాలంటే వారికి పరమభక్తి కావాలి. అటువంటి పరమభక్తిని భక్తులకు కలిగించేవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమము. ఓం పరాయణాయ నమః.

ఈ నామమునకు తెలుపబడిన మొదటి అర్థము భగవంతుడే అత్యుత్తమ ఉపాయమనియు, రెండవ అర్థము భగవంతుడే అత్యుత్తమ ఉపేయమనియు తెలుపుచున్నవి. సాధనామార్గము, సంపూర్ణ ఫలము కూడ శ్రీహరియే.

పరమమ్ అయనమ్ పరాయణమ్. అయ్-గతౌ-వెళ్ళుట – అన్న ధాతువునుండి 'అయనము' అనగా 'సాధనావిధానము' అని చెప్పవచ్చును. అత్యుత్తమమైన సాధనావిధానము అనగా పరమభక్తి. శ్రీహరిని పొందుటకు వలసిన భక్తికూడా శ్రీహరి స్వరూపమే. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (18.53-54)నుండి ఉదాహరించారు –

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్

విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మ భూయాయ కల్పతే

బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి

సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరాం

అహంకారమును, బలమును, దర్పమును, కామక్రోధములను వదలిపెట్టి, నిరంతరము ధ్యానయోగపరాయణుడై ఉండువాడు, మమతా రహితుడు, శాంతియుతుడు అయిన పురుషుడు

సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమునందు అభిన్నభావముతో స్థితుడగుటకు పాత్రుడగును. సచ్చిదానంద ఘనబ్రహ్మయందు ఏకీభావస్థితుడై ప్రసన్నమనస్కుడైన యోగి దేనికిని శోకింపడు, దేనినీ కాంక్షింపడు. సమస్త ప్రాణులయందును సమభావముగల అట్టి స్థితిని చేరిన యోగి నా పరాభక్తిని పొందును.

గీతోపదేశము. కలంకారీ చిత్రము.

గీత 11.54లో ఇలా ఉన్నది –

భక్త్యాత్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున

జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప

కాని, ఓ పరంతప! అర్జున! ఇట్టి నా చతుర్భుజ రూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకును, తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ఏకీభావ స్థితినందుటకును కేవలము అనన్య భక్తి ద్వారానే సాధ్యమగును.

'అయనమ్' అనగా మార్గము. **అయన్తే అనేన ఇతి అయనమ్** – అని అమరకోశములో ఉన్నది. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము శ్రీహరిని పొందినవాడు మరల సంసారచక్రములో తగుల్కొనడు. కనుక ఆ దేవదేవుడు అత్యుత్తమ గమ్యము, పరాయణము.

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామము పూర్వపీఠికలోని '**పరమమ్ యః పరాయణమ్**' అన్న పదాలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రత్యేకంగా ఈ సందర్భంలో సూచించారు. శ్రీ చిన్మయానంద గీత (15.6)నుండి వివరించారు (పరంధామము – పరాయణము).

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ

స్వయంప్రకాశరూపమైన నా పరంధామమును సూర్యుడు గాని, చంద్రుడుగాని, అగ్నిగాని ప్రకాశింపజేయజాలరు. అట్టి పరంధామమును చేరిన పుణ్యాత్ములు మరల ఈ జగత్తున ప్రవేశింపరు. అనగా జన్మింపరు.

పూర్వపీఠికలో యుధిష్ఠిరుడు '**కిమేకమ్ దైవతమ్ లోకే కిం వాऽప్యేకమ్ పరాయణమ్**' అని ప్రశ్నించాడు. ఈ భాగాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ భట్టులు ఇక్కడ ధర్మరాజు 'పరమ ఉపేయము'ను గురించి అడిగినట్లు వివరించారు
పరమమ్ ఉపేయమ్ పృచ్ఛతి కిం వా అపి ఏకమ్ పరాయణమ్ ఇతి
అయనమ్-ప్రాప్యమ్ ఏవమ్ ఉపేయమ్ ద్విధా పృష్టమ్.

శ్రీ పి.బి.అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి '**పరాయణః**' అనే పాఠాంతరం కూడా ఉన్నదని చెప్పారు.
పరమమ్ అయనమ్ యస్య సః పరాయణమ్ – సర్వోత్తమమైన స్థానమును కలిగియున్నవాడు.

సన్న్యాసకృత్ శమః శాంతో నిష్ఠాః శాంతిః పరాయణమ్ – అనే నామాలను భక్తితో జపిస్తే కల్లోలమైన మనస్సుకు శాంతి లభిస్తుందని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పారు.

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – ఇంద్రియములను, మనస్సును నియంత్రించినవానికి పునర్జన్మనుండి విముక్తి లభిస్తుంది. ఇంద్రియాలు, మనస్సుల చెప్పుచేతలలో వర్తించేవారు సంసారబంధంలో చిక్కుకుంటారు. మనం ఏ పని చేసినాగాని దానికి నిజమైన కర్త భగవంతుడేనని, మనం కేవలం సాధనాలమని గుర్తుంచుకోవాలి. ఇది కర్మయోగానికి ప్రథమ సోపానము. ప్రాపంచికమైన విషయాలపైనున్న కాంక్షను భగవంతుని పొందడంపట్ల మళ్ళించగలిగితే భక్తియోగమార్గం తెలిసివస్తుంది. నిజమైన ఆత్మ, శరీరము, మనస్సుల మధ్య భేదాన్ని గుర్తిస్తే జ్ఞానయోగం తలుపు తెరుచుకొంటుంది. ఇలా భగవంతుని పొందడానికి భగవంతుడే మార్గమని గ్రహించవచ్చును.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.
(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః |
గోహితో గోపతిర్గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః || (63)

593. శుభాంగః

- యోగసాధకులకు అష్టాంగములను ప్రసాదించినవాడు.
- సుందరమైన రూపము కలవాడు.
- ధ్యానించేవారికి సకల సన్మంగళములిచ్చే రూపముకలవాడు.
- తన ఉనికిచే అంతటినీ మంగళకరమొనరించువాడు.

ఓం శుభాంగాయ నమః

ఈ నామానికి వ్యాఖ్యానకర్తలు రెండు విధాలుగా అర్థం చెప్పారు. (1) యోగశాస్త్రానికి చెందిన అష్టాంగములకు సంబంధించి (2) భగవానుని సౌందర్యమును గురించి. 3,4 అర్థాలు 2వ అర్థానికి భావాంతరాలు. మరల ఇదే నామము 788వ నామముగా కీర్తింపబడినది.

63వ శ్లోకము. 593వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

84వ శ్లోకము. 788వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుః తంతువర్ధనః**

స్వశక్త్యుద్భవ కళ్యాణ యమాద్యష్టాంగ సంభవః
యస్మాత్ శుభాంగ సంప్రోక్తః సప్తార్ణో ధ్యానదాయకః

భక్తులు తనను పొందడానికి తగిన ఉపాసన నిమిత్తం యమ నియమాది అష్టాంగములను ఇచ్చినవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. ధ్యానప్రదము. **ఓం శుభాంగాయ నమః.**

శ్రీ భట్టులు ఈ 593వ నామమును యోగసాధనకు విధానములైన అష్టాంగములపరముగా వివరించారు. ఇవన్నీ శ్రీపతి కరుణవలన, శ్రీపతి పట్ల భక్తివలన సమకూడుతాయి. ఆయనే తన భక్తునికి ధ్యానమార్గమును, ధ్యానఫలమును ప్రసాదించును. ఆ అష్టాంగములు (1) యమము (ఇంద్రియ నిగ్రహము) (2) నియమము (ఏర్పాటు) (3) ఆసనము (4) ప్రాణాయామము (రేచకము, పూరకము, కుంభకము) (5) ప్రత్యాహారము (ఇంద్రియాలనుండి విషయాన్ని మరల్చుట) (6) ధారణ (7) ధ్యానము (8) సమాధి.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – యమ, నియమముల వలన మనస్సు అదుపులోకి వస్తుంది. ఆసన, ప్రాణాయామముల వలన శరీరం ధ్యానమునకు సిద్ధమౌతుంది. ప్రత్యాహార, ధారణ, సమాధులు ఒక్కొక్క మెట్టుగా ఆలోచనలను భగవంతునిపట్ల మళ్ళించును. సమాధి స్థితిలో భగవంతుని అనుభవము సిద్ధించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సుందరమ్ తనుమ్ ధారయన్ శుభాంగః.** సుందరమైన తనువును ధరించినవాడు శుభాంగుడు.

ఇదే భావమును శ్రీ భట్టులు 788వ నామవివరణలో ఇచ్చారు. మోహినియై జగములను మోహింపజేసిన శుభాంగుడు. గోపికల మనసులను దోచిన గోపబాలుడు. కమలపత్రాక్షుడైన రాముడు. ఆ రాముని సౌందర్యమును సీతమ్మకు వర్ణించి చెప్పి హనుమంతుడు తరించాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద ఉపనిషత్తులలోని **'శాంతమ్ శివమ్ సందరమ్'** అనే వాక్యాన్ని ఉదాహరించారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.6.7) లో ఇలా ఉన్నది –

య ఏషోऽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో ఉచ్యతే

తస్య యథా కప్యాసమ్ పుణ్డరీకేవమక్షిణీ.

అతడు ఆదిత్యమధ్యముడై బంగారు రంగులో ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు. వికసిస్తున్న పద్మమువలె వెలుగుతుంటాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – శ్రీమన్నారాయణుని తిరుమేణియందు 788 సుందర అంగములున్నవి గనుక ఆయన శుభాంగుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని చరణము, వదనము, నయనములను ధ్యానించేవారికి సకల సన్మంగళములను ప్రసాదించే రూపుగలవాడు శుభాంగుడు. **శుభాని - దర్శకానామ్ మంగళోత్పాదకాని; అంగాని - చరణ వదన నయనాదీని; యస్య ఇతి శుభాంగః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అంగ్-వెళ్ళుట – అనే ధాతువునుండి, భగవంతుని ప్రతి రూపము, ప్రతి చలనము కూడ సకల సన్మంగళములను ప్రసాదించును.

మణిపురి నృత్యశైలిలో రాసలీల నృత్యం. వికీపీడియానుండి

భాగవతము – దశమస్కంధము – గోపికల ప్రార్ధన.

శ్రీ మద్భాగవతము – రచన: శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు

దేవా! మా ప్రార్థన ఏమిటో విను. సంస్మృతి భయార్తలమై నీ శరణుజొచ్చాము. మాకు అభయాన్నివ్వు. .. .. ఏ నీ పాణిపద్మం సమస్త వరదాయకమో, ఏ నీ పాణిపద్మాన ఇందిరాదేవిని పరిగ్రహించావో, ఆ నీ పాణిపద్మాన్ని మా శిరసులపై ఉంచు. ... స్మితోల్లసితమైన నీ సుందర ముఖారవిందాన్ని చూపు. స్త్రీలకు అంతకంటె సంతోషకరమైనది వేరొకటుండదు..... ఏ నీ పాదకమలం సిరికి నిలయమై కాళియ ఫణి ఫణార్చితమై గోగణానుగతమై ఒప్పారుచున్నదో ఆ పవిత్ర నీరేజాన్ని మా కుచకుంభాలపై నిలుపు. నీ కోమల పాదపద్మాలు మా కుచ కాఠిన్యానికి నొచ్చుకుంటాయని వెనుకాడబోకు. వాటిని సుతారంగా మా వక్షఃపీఠిపైని ధరిస్తాము. అంతలో మా మదనతాపం చల్లారుతుంది.... తర్వాత మమ్ము గ్రహించి నీ అధరామృతాన్ని ప్రసాదించి మా మోహం తీర్చి మమ్మల్ని ఉజ్జీవింపజేయి.

ప్రభూ! నీ చరిత్రరసం తాపత్రయ తప్తులకు జీవనామృతం. కవిజన వాక్య లతికలకు అవ్యయఫలం. కర్ణములకు పరమ రసాయనం. కీర్తించినవారికి వివిధ దానఫలం. శ్రీమంతమైన నీ కథాశ్రవణ భాగ్యాన్ని మాకు కరుణించు.

నీ కథాశ్రవణ మాత్రాననే మాకు నిర్వృతి కలుగుతుండగా నీ దర్శన భాగ్యాన్ని ఎందుకు కోరుతున్నామని అడుగుతావేమో ప్రభూ! నీ లేనగవులు, నీ ప్రేమస్నిగ్ధ వీక్షణాలు, నీ ధ్యానమంగళవిహారం, నీ సంకేత మర్మాలు మా హృదయాలను కలచివేస్తుండడంవలన నీ విలాస క్షుభిత చిత్తలమై శాంతికి దూరమయ్యాము. మా మనఃక్షోభ నీ దర్శన భాగ్యలబ్ధిచే గాక వేరొక మార్గాన తీరేది కాదు.

ఓం శుభాంగాయ నమః

594. శాంతిదః

సాయుజ్యము అనే శాశ్వతమైన శాంతిని ప్రసాదించేవాడు.

ఓం శాంతిదాయ నమః

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యానం ఈ నామమునకు ముందునామమైన **'శుభాంగః'** నామమునకు చెప్పిన భావాన్ని కొనసాగిస్తూ యోగాభ్యాసపరంగా ఉంది. యోగాది సాధనలద్వారా భక్తిలో అత్యున్నత స్థితికి చేరినవారికి ఆత్మజ్ఞానం లభిస్తుంది. వారికి మరి జన్మ ఉండదు. అదే మోక్షము. అటువంటి శాశ్వతమైన శాంతిని ప్రసాదించేవాడు **'శాంతిదః'**. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చూపిన ప్రమాణములు –

విశ్వస్యైక్యమ్ పరివేష్టితారమ్ జ్ఞాత్వా శివమ్ శాంతిమ్ అత్యంతమ్ ఏతి – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 2.7 – విశ్వమంతా ఒకడే వ్యాపించియున్న భగవంతునిగురించి తెలిసినవానికి అత్యంత మంగళప్రదమైన శాంతి లభిస్తుంది.

తమీశానామ్ వరదమ్ దేవమీడ్యమ్ నిచయ్య ఆత్మానమ్ శాంతిమ్ అత్యంతమ్ ఏతి – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.11 – జగత్ప్రభువు, వరములను ప్రసాదించేవాడు, కీర్తనీయుడు, అంతరాత్మస్థితుడు అయిన ఈశ్వరుని తెలిసికొన్నవానికి పరమశాంతి లభిస్తుంది.

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత
తత్ప్రసాదాత్పరం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ – గీత 18.62
అర్జునా! అన్ని విధములుగా ఆ పరమేశ్వరునే శరణుజొచ్చుము. అతని కృపచేతనే పరమశాంతిని, శాశ్వతమైన పరమపదమును పొందగలవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఇష్టానిష్టములనే భేదభావములు లేని సంపూర్ణమైన శాంతిని ప్రసాదించువాడు **'శాంతిదః'**. ఇది ఇష్టమైనది, ఇది ఇష్టం లేనిది అనే ద్వంద్వభావం ఉన్నంతవరకు నిజమైన తృప్తి, శాంతి లభించవు.

ధర్మచక్రము రచయిత తిరువళ్ళువార్ రచననుండి ఉదాహరించారు. **వేండుదల్ వేండమై ఇలాదాన్** – కావలసినది, అక్కరలేనిది అనేవి లేనివాడు భగవంతుడు. భగవంతునిపట్ల భక్తితో స్థిరమైన ధ్యానం సాగిస్తే శాశ్వతమైన శాంతి లభిస్తుంది.

595. స్రష్టా

సృష్టించినవాడు.

ఓం స్రష్ట్రే నమః

ఈ నామము మరల 990వ నామముగా స్తుతింపబడినది.

63వ శ్లోకము. 595వ నామము. స్రష్టా – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

106వ శ్లోకము. 90వ నామము. స్రష్టా – **దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః**

'సృష్టించుట' అనే అర్థంలో అందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు తమ తమ భగవదనుభవాలను వెల్లడించారు.

శ్రీ భట్టులు – 'సృజ్' అనే ధాతువునుండి - సృష్టించేవాడు 'స్రష్ట'. **కర్మ వైచిత్ర్యత సృష్టిన్ స్రష్టాస్యాత్ సృజ్యతే చ యః.** మోక్షం కోరేవారికి మోక్షం ప్రసాదించినట్లే శ్రీమన్నారాయణుడు భక్తులకు సంసారాన్ని కూడా ప్రసాదిస్తాడు. తమ కర్మలద్వారా లౌకిక సుఖాలు కావాలనుకొనేవారికి సంసారం లభిస్తుంది. ఇందుకు శ్రీ వి.వి రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (5.6.1)నుండి ఉదాహరించారు

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ
అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా – గీత 7.6
ఓ అర్జునా! సమస్త ప్రాణులును ఈ రెండు విధములైన ప్రకృతులనుండియే ఉత్పన్నములగుచున్నవి. ఈ జగత్తుయొక్క ప్రభవమూ (పుట్టుక), ప్రలయమూ (లీనమగుట) నావలననే జరుగుచున్నవి. అనగా ఈ సంపూర్ణ జగత్తుకు నేనే మూలకారణము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉపనిషత్తులనుండి ఉదాహరించారు –
విశ్వస్య స్రష్టారమ్ అనేక రూపమ్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 4.14
స ఇమాన్ లోకాన్ సృజతః – ఐతరేయోపనిషత్తు 1.2

'సృజ్' అంటే విడచుట, బయటకు పంపుట అని కూడా చెప్పవచ్చును (విసర్గే). శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ భావాన్ని గ్రహించారు. భగవంతుడు ప్రళయ సమయంలో జగత్తును అంతటిని తనయందు భద్రపరచి మరల సృష్టి సమయంలో అన్నింటినీ వెలికితీస్తాడు గనుక స్రష్ట.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు జీవునకు శరీరం ప్రసాదించడానికి కారణం ఆయనను కొలిచి, ఆయనను పొందే అవకాశాన్ని మనకు కలిగించడమే.

శ్రీ చిన్మయానంద – విష్ణువు ఒసగిన శక్తివలననే బ్రహ్మదేవుడు సృష్టికార్యం సాగిస్తున్నాడు. అందరు దేవుళ్ళకు అంతర్యామి ఆ దేవదేవుడే.

శ్రీమద్భాగవతము – మూడవ స్కంధము – బ్రహ్మకృత భగవత్స్తోత్రము

శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచననుండి.

దేవా! బహుకాలం ఉపాసించి తత్ఫలితంగా నిన్ను తెలిసికోగలిగాను. అనవద్యమైన నీ తత్త్వజ్ఞానాన్ని పొందడంకంటె ఉత్తమమైన భాగ్యం దేహధారులకు వేరొకటి ఏముంటుంది? నీవు తప్ప వేరొకటి లేదన్నదే నీ తత్త్వ రహస్యం. నీవు నిర్గుణ పరబ్రహ్మవన్నదే నీ తత్త్వ పరమార్ధం. ప్రపంచరూపమై ఈ ప్రతీతి అంతా నీ గుణాత్మకం. నీ సత్యరూపం అనావృత ప్రకాశం, అవికల్పం, ఆనందమాత్రం అయి జ్ఞానులకు మాత్రమే భాసిస్తుంది. ఉపాసకుల అనుగ్రహార్థమై నీవు నీ చిచ్ఛక్తి ప్రభావంతో వివిధావతారాలను ధరిస్తావు.

దేవా! నీ ప్రకృతరూపం సర్వావతారాలకూ మూలబీజమైయున్నది. ఈ నీ రూపం సృష్టికి కారణమైనందున విశ్వానికంటె వేరైనట్టిది. ఇదే భూతేంద్రియాలకు కూడా కారణం. అందువల్ల నీ ఈ రూపం సర్వోపాస్య రూపాలలో ముఖ్యమై ఉన్నది. అట్టి ఉత్తమ రూపాన్ని నేనాశ్రయించాను.

దేవా! ఈ నీ రూపం సోపాధికమని, అర్వాచీనమని భావించేవారు ఇది ముఖ్యమెలా అవుతుందని అడుగుతారు. అవ్యక్తాన్ని ఉపాసించడం సాధ్యం కాదు. ఉపాసకులు నీ వ్యక్త స్వరూపాన్ని ధ్యానిస్తారు. వారి శ్రేయస్సును కోరి ఈ భువనమంగళరూపాన్ని వ్యక్తపరచావు. ఉపాసకులిందుకు నీకు నమస్కరించడంకన్న వేరొకవిధాన తమ కృతజ్ఞతను చూపజాలరు. ఇదే నీకు సాష్టాంగ ప్రణామం .....

ఎవడు వేదాలనే మలయానిలాలు మోసికొని వచ్చిన చల్లని నీ పాదారవిందాల సురభిళ పరిమళాన్ని లవమాత్రమైనా అనుభవించే పుణ్యానికి నోచుకొంటాడో, ఎవడు మహాదరంతో చేరి నీ కథలను వింటాడో, ఆ ధన్యజీవుడు నీ పాదపద్మాలను తప్పక చూరగొంటాడు. నీవతని హృదయాన్ని నిలయంగా చేసుకొని నిరంతరం నివశిస్తావు. అతనిని ఎన్నటికీ ఎడబాయవు.

దేవా! ఈ సంసార పరిభ్రమణం తొలగిపోవడానికి నీ ఆశ్రయం ఒక్కటే పరమసాధనం. నీ ప్రాపు పొందాలంటే నీ పరమ తత్త్వాన్ని గ్రహించి ఆ దారిలోనికి ప్రవేశించి పరిశ్రమించాలి. వేదాంతశ్రవణం కావించి, తత్త్వరహస్యాన్ని గ్రహించి, నిన్ను పొందాలని నిశ్చయించి, భక్తిమార్గాన్ని మెట్టి, చిత్తశుద్ధిని పొందినవారి హృదయమందిరాలలోనికి నీవు పరమానందంతో చేరి ఈప్సితార్థాలను నెరవేరుస్తావు.

ఏ రూపంలో నీ భక్తులు ధ్యానిస్తే ఆ రూపంలో నీవు వారికి సాక్షాత్కరిస్తావు.. .... నిష్కామం, సకామం అని రెండు విధాలుగా ఉన్న భక్తిమార్గాలలో నిష్కామ భక్తికి నీవు పరమసులభుడవు.

దేవా! నీవు భేదరహితుడవు. సమగ్ర బోధాశ్రయుడవు. స్వరూప చైతన్య తేజోమూర్తియై తనరారే పరమాత్ముడవు. సృష్టి స్థితి లయ కారణమైన నీ మాయాశక్తిని క్రీడోపకరణగా చేసికొని ఆత్మానందాన్ని పొందుతావు. నీ అవతార విడంబనలైన దేవకీనందనాది నామాలనుగాని, గుణవిడంబనాలైన సర్వజ్ఞ భక్తవత్సలాది నామాలనుగాని, కర్మవిడంబనాలైన కంసారి ప్రముఖ నామాలనుగాని – చివరికి ప్రాణోత్క్రమణ కాలంలోనైనా ఉచ్చరింపనోచిన జీవులకు బహుజన్మార్జిత

పాపసంచయం పటాపంచలై, నిరస్తావరణమైన బ్రహ్మస్వరూపాన్ని సందర్శించే మహాభాగ్యం తప్పక సిద్ధిస్తుంది. అట్టి మహానుభావునకు నీకు పునఃపునః ప్రణామాలు.

ఏ నీ విశ్వాకార వృక్షానికి సృష్టికర్తనైన నేను, స్థితికర్తయైన విష్ణువు, లయకర్తయైన ఈశ్వరుడు గుణత్రయ రూపాంతరాలతో వ్యవహరిస్తూ మూలత్రయమై నెలకొని ఉన్నామో ఆ విశ్వాత్మకునికి నీకు సాష్టాంగాలు.

భవదుదర ప్రభూతమగు పద్మమునందు వసియించియున్న నే
నవిరళ తావకీన కలితాంశమునం దనరారు విశ్వముం
దవిలి రచించుచున్ బహువిధంబుల బల్కెడి వేదజాలమున్
శివతరమై ఫలింప గృపసేయుము భద్ర ఫలప్రదాయకా!

596. కుముదః

- భూమియందు మోదము పొందువాడు.
- భూమిపైనున్న జీవులకు రూప స్పర్శ శబ్దాది గుణములనిచ్చి వాని అనుభవమువలన సంతోషించువాడు.
- లీలా విభూతితో జీవుల కర్మఫలాన్ని అనుభవింపజేస్తూ ఆనందించును.
- భూమిపై తన భక్తుల సాంగత్యమువలన సంతోషించువాడు.
- భూమిభారమును తొలగించి (దుర్జనులను శిక్షించి) భూమికి ఆనందము కూర్చువాడు. భూమాతను పొంది ఆనందించువాడు.
- భక్తులు తనకోసం చేసే సాధన చూసి, వారి ఆనందాన్ని చూసి సంతోషించువాడు.

ఓం కుముదాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

63వ శ్లోకము. 596వ నామము. కుముదః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

87వ శ్లోకము. 813వ నామము. కుముదః – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః**

కౌప్రాకృతే మండలేయః స్వభోక్తూనపి భోజయాన్
మోదతే యస్సదాకాలం కుముద స్సతు గీయతే.

'కు' అంటే లీలావిభూతి. ఆ లీలావిభూతిలో కర్మఫలము అనుభవించవలసిన జీవులను వాని కర్మానుసారము కర్మఫలము అనుభవింపజేస్తూ ఆనందించేవాడు కుముదుడు. శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'కు-ముద' అని విశ్లేషించారు. 'కు' అనగా ప్రకృతిమండలము. పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము ఆయన సృజించిన ప్రకృతిమండలమే. వానికి రూప రస శబ్దాది గుణములద్వారా సంతోషమును అనుభవించు అవకాశము కల్పించిన భగవంతుడు వాని సంతోషమువలన తాను 'మోదము' పొందును గనుక ఆయన 'కుముదుడు'. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (3.10.7)నుండి ఉదాహరించారు.

ఇదే మూలంతో శ్రీ భట్టులు మరొక అనుభవాన్ని కూడా చెప్పారు. **కౌమోదతే ఇతి కుముదః.** ప్రకృతి మండలంలో తన భక్తుల సాంగత్యంవలన భగవానుడు ముదించును. ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇంకా వివరంగా చెప్పారు. శ్రీరాముడు అయోధ్యను విడచి అడవులపాలై, సీతను దూరం చేసుకొని, జటాయువును పోగొట్టుకొని దుఃఖించాడు. అయినా ఆయన భరద్వాజ, అత్రి, అగస్త్యాదుల దర్శనంతో సంతోషించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కుమ్-ధరణీమ్ భారావతరణమ్ కుర్వన్ మోదయతి ఇతి కుముదః.** (అవతారములయందు దుష్ట సంహారణమువల్లను, ప్రళయకాలమునందు అంతటిని తనలో లీనము చేసికొనుటవల్లను) భూమియొక్క భారమును తగ్గించి భూమికి సంతోషము కలిగించువాడు కుముదుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భూమాత సాంగత్యమువలన సంతోషించువాడు కుముదుడు. తన అవతారములందు భూమిపై అధర్మమును రూపుమాపి సంతోషించువాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – నానావిధములైన ద్వంద్వములతో కూడిన సృష్టిని చేసి వినోదముతో ఆనందించువాడు కుముదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కై-శబ్దే – శబ్దమువలన సంతోషము పొందువాడు. తాను సృష్టించిన జీవులకు వాక్కు, వినికిడి వంటి శబ్దసంబంధ గుణములనొసగి వారి అనుభవములను విని ఆనందించువాడు. వేదాధ్యయనము, సామగానము, భగవత్ స్తుతి, కీర్తనము – ఇవన్నియును శ్రీమన్నారాయణునికి మోదము కలిగించును.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – ఏ జీవికైనా లభించే ఆనందము ఆ జీవియొక్క ఇంద్రియాల పరిమితులనుబట్టి ఉంటుంది. ఒక చీమకు పెద్ద పర్వతమంత చక్కెర లభించినాగాని అది కొద్ది ఆనందమును మాత్రమే పొందగలదు. కాని ఇంద్రియాల పరిమితులు లేని అతీంద్రియుడైన భగవానుని ఆనందమును మనము అంచనా వేయలేము. ఈ నామమును ధ్యానించి, భగవంతునికి కైంకర్యము చేసి, ఇంద్రియములకు అందని మహానందమును పొందవచ్చును.

597. కువలేశయః

- తమ దేహేంద్రియాలకు తామే ప్రభువులమని భ్రమించే జీవులకు నిజమైన ప్రభువు.
- భూమిని చుట్టియున్న జలములలో శయనించువాడు.
- ఆదిశేషునిపై శయనించినవాడు.

ఓం కువలేశయాయ నమః

ఈ నామమును వ్యాఖ్యానకర్తలు ప్రధానంగా రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

కు-వల-ఈశయ – అన్నింటికీ ప్రభువు.

కవలే-శయ – కడలిలో శేషునిపై శయనించినవాడు.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును **'కు-వల-ఈశ-య'** అని విశ్లేషించారు. కు – ప్రపంచము, ప్రకృతి మండలము ('కుముద' నామంలో లాగా); వల-వలన్తి – తిరుగాడువారు; ఈశ – ప్రభువు; య – (యాతి-వెళ్ళువాడు) నియంత్రించువాడు. అనగా జీవులను తన అధీనంలో ఉంచుకొన్న నిజమైన ప్రభువు కువలేశయుడు.

శ్రీకైవల్య సారధి నుండి –

కుత్సితం బలమేషాం తే కువలా జీవ సంగికాః
దేహేంద్రియాదేరీశాస్తే కువలేశా ఇతి స్మృతాః
యస్మాన్నియచ్ఛ న్న్యానీతి కువలేశ ఉచ్యతే

సంస్కృతంలో 'వ', 'బ'లకు పెద్దగా తేడా లేదు. కాబట్టి 'కువలలు' అంటే విషయానుభవం కలిగిన జీవులు. వారే తమ దేహేంద్రియాలకు ప్రభువులు (అని భావిస్తుంటారు). అందుచేత కువలేశులు అనబడతారు. అటువంటివారిని కర్మానుగుణంగా నియమించేవాడు కువలేశయుడు. (డా. క్రోవి పార్థసారధి రచననుండి).

కౌ భూమౌ ఆ సంసారం భ్రామ్యంతీతి కువలాః
జీవాః కువలాశ్చతే ఈశాశ్చ కువలేశాః
కువలేశాన్ యాతీతి కువలేశయః

ఈ జగత్తు ఉన్నంతవరకు సృష్టి చేస్తూనే ఉంటాడు. 'కువలాః' అంటే జీవులు. 'కువలేశాః' అంటే తమ దేహాలకు తామే ప్రభువులుగా భావించేవారు. దేహమే ఆత్మలని భావించేవారు అజ్ఞానులు. వారిని అలా ఉంచేవాడు కువలేశయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా **'కు-వల-ఈశ-యః'** అనే విశ్లేషించారు కాని వేరే అర్థం చెప్పారు. 'కై' అన్న ధాతువు శబ్దమును సూచించును. శబ్దము చేసే అన్నింటికి ఈశుడు. 'వల' అనగా కదులుట. కదిలే అన్నింటికి ఈశుడు. అనగా సమస్త జీవులకు అధిదేవుడు, అంతర్యామి కువలేశయుడు.

శ్రీ శంకరులు **'కువలే-శయః'** అని విశ్లేషించారు. కాని 'కువలే' అన్న పదానికి రెండు అర్థాలు చెబుతూ ఈ నామానికి రెండు వ్యాఖ్యలు చెప్పారు.

కోః-క్షితే; వలనాత్-సంసారణాత్, కువలమ్-జలమ్; తస్మిన్ శేత ఇతి కువలేశయః. భూమిని చుట్టియున్నవి జలములు. ఆ జలములందు శయనించినవాడు కువలేశయుడు. వటపత్రశాయి.

మరొక విధంగా, కువల – సర్పముయొక్క ఉదరము (ప్రాకునపుడు భూమిని స్పృశించు భాగము); శయః – శయనించువాడు. ఆదిశేషుని ఉదరమున శయనించియున్న శ్రీమన్నారాయణుడు కువలేశయుడు.

'కువలము' అనగా రేగుపండు. పరీక్షిత్తును కాటువేయడానికి రేగుపండులోపల శయనించిన తక్షకుడు భగవద్విభూతియైన కువలేశయుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పంచభూతములు ఒకదానినుండి మరొకటి, ఆకాశమునుండి వాయువు, వాయువునుండి అగ్ని, అందుండి నీరు, నీటినుండి భూమి ఉద్భవించెను. పంచభూతములన్నీ కువలయేశునినుండే ఉద్భవించినవి. నీట శయనించినవాడు అనగా తాను సృజించిన ప్రకృతిలో తానేయున్నవాడు కువలేశయుడు.

598. గోహితః

- ప్రకృతికి వ్యవస్థాపకుడు. జగములకు, భూమికి హితము కూర్చువాడు.
- గోవర్ధనగిరినెత్తి గోవులను రక్షించినవాడు.

ఓం గోహితాయ నమః

ఈ నామవివరణలో 'గో' శబ్దమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు రెండు ప్రధానార్థాలు గ్రహించారు (1) గోవులు (2) ప్రకృతి, భూమి, జలములు.

శ్రీ భట్టులు 'గో' అనగా సంసారబీజక్షేత్రమైన 'ప్రకృతి' అని అర్థం తీసుకొన్నారు. **సంసారబీజక్షేత్రస్య ప్రకృతే స్థాపకశ్చ యః స గోహితః**. సంసారమనే విత్తనాలు నాటటానికి తాపైన ప్రకృతికి ఆధారమైనవాడు గోహితుడు. **గోః ప్రకృతే హితః గోహితః**. సంసారము అనే విత్తనాలు జల్లే భూమియైన ప్రకృతి మండలానికి అధిష్ఠానదేవత అయి కార్యము చేస్తాడు కాబట్టి ప్రకృతికి వ్యవస్థాపకుడు అవుతున్నాడు. (డా. క్రోవి పార్థసారథి రచననుండి).

శ్రీ శంకరులు 'గో' అనగా 'గోవులు' అనే అర్థంలో వివరించారు. **గవామ్ వృద్ధ్యర్థం గోవర్ధనమ్ ధృతవాన్ ఇతి గోభ్యో హితో గోహితః**. గోవుల హితము కొరకు గోవర్ధనగిరిని ఎత్తినవాడు గోహితుడు.

అన్నమయ్య – **కొండ గొడుగుగా గోవుల గాచిన యదుకుల స్వామికి గొబ్బిళ్ళో**.

శ్రీ శంకరులు 'గో' అనగా 'భూమి' అనే అర్థం కూడా తీసుకొన్నారు. అనేక అవతారములెత్తి భూమిని రక్షించువాడు గోహితుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గో-గతౌ-వెళ్ళుట – సృష్టిలో సకల జీవుల చలనమునకు కారణమైనవాడు గోహితుడు.

599. గోపతిః

- భోగభూమియైన స్వర్గానికి అధిపతి.

- ఇంద్రియములకు ప్రభువు.

ఓం గోపతయే నమః

ఈ నామమును 53వ శ్లోకములోను, 63వ శ్లోకములోను స్తుతించారు. రెండు శ్లోకములలోను 'గోపతిః', 'గోప్తా' నామములు క్రమములో వచ్చుట గమనింపదగును.

53వ శ్లోకము. 497వ నామము. గోపతిః – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**

63వ శ్లోకము. 599వ నామము. గోపతిః – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

497వ నామవివరణలో అనేక అర్థాలు ప్రస్తావింపబడినవి.

- అన్ని పదములకు (వాక్కులకు, వేదములకు) అధిపతి.
- తన వాక్కునకు తానే రక్షకుడు.
- తన భక్తుల పలుకును రక్షించువాడు.
- గోవులను కాచిన గోపాలకృష్ణుడు.
- కదులుచున్న సమస్తమును, ఇంద్రియములను, కాపాడువాడు.
- భూపతి, ధరణీధరుడు.
- (పుణ్య) లోకముల కధినాధుడు.

599వ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు 'గో' అనగా భోగభూమి అయిన స్వర్గము అన్న అర్థంలో – స్వర్గంలో ఉండేవారికి అధిపతి – అని చెప్పారు. స్వర్గవాసులైన దేవతలను రక్షించేవాడు అని కూడా అనుకోవచ్చును.
స్వర్గభూమే పతిత్వాత్ గోపతి స్మృతః. గోః భూమే పతిః గోపతి.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'గో' అనగా గోవులు, జనులు, ఇంద్రియాలు వంటి అర్థాలున్నాయి. కనుక అందరికీ, అన్నింటికీ ప్రభువు గోపతి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గో-గతౌ-చలించుట. అందరినీ రక్షించువాడు. అందరికీ దారి చూపువాడు. సారధియై పగ్గాలు పూని రధమును త్రోలి ముందుకు తీసుకెళ్ళి కాపాడువాడు. గోపతి. పార్థసారధి. గురువాయూరప్ప.

600. గోప్తా

- సంరక్షకుడు. సకల విద్యలకును, భూతములకును, లోకములకును, కర్మచక్రమునకును సంరక్షకుడు.
- భక్తులు కానివారికి తెలియరానివాడు.

ఓం గోప్త్రే నమః

ఈ నామమును 53వ శ్లోకములోను, 63వ శ్లోకములోను స్తుతించారు. రెండు శ్లోకములలోను 'గోపతిః', 'గోప్తా' నామములు క్రమములో వచ్చుట గమనింపదగును.

53వ శ్లోకము. 498వ నామము. గోప్తా – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**

63వ శ్లోకము. 600వ నామము. గోప్తా – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

'గుప్' అనే ధాతువునకు రక్షించుట, దాచుట అనే అర్థాలున్నాయి. ఈ రెడు అర్థాలలోను వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ నామాన్ని వివరించారు.

498వ నామము. గోప్తా.

శ్రీ భట్టులు – వేదములకు, సకల విద్యలకు రక్షకుడు.

శ్రీ శంకరులు – జీవులను, లోకములను కాపాడి పోషించువాడు.

600వ నామము. గోప్తా.

శ్రీ భట్టులు – కర్మచక్రమును సంరక్షించువాడు.

శ్రీ శంకరులు – తన మాయకారణముగా భక్తులు కానివారికి గుప్తముగానుండువాడు.

ఓం గోప్త్రే నమః

(1) వేదములను, విద్యలను, ధర్మచక్రమును, కర్మచక్రమును, జీవులను, లోకములను కాచెడువాడు.

(2) భగవంతునిగూర్చి తెలిసికోవాలనే కోరిక లేనివారికి గోప్యముగా (కానరాకుండా, తెలియరాకుండా) ఉండేవాడు. తన భక్తులనుండి చెడుకార్యములను దాచేవాడు. సాధన చేయనివారికి ఆత్మజ్ఞానము తెలియనీయనివాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలను అనుసంధానిస్తూ ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. **స్వయమాత్మా గుప్తః.** స్వయముగా గుప్తముగానుండువాడు మరియు **గోప్తా స విష్ణుః స హి గోప్త్ర ధర్మః.** కాపాడుట తన ధర్మము గనుక అందరిని కాపాడువాడు.

దాగి ఉంటూ రక్షిస్తుంటాడు. **గోపయతి సతతమ్ రక్షతి స్వభక్తాన్ నిత్యదా ఇతి గోప్తా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆ శ్రీనివాసుడే అందరిని రక్షింపజాలినవాడు. వేరొకరు కాదు.

ఈ అర్థం శ్రీ స్వామిదేశికన్ వివిధ స్తోత్రాలలో ఉంది –

భయం కుతః స్యాత్ త్వయి సానుకంపే

రక్షః కుతః స్యాత్ త్వయి జాతరోషే

తవ ప్రవృత్తే మమ కిం ప్రయాసైః

త్వయ్య ప్రవృత్తే మమ కిం ప్రయాసైః – శ్రీ అష్టభుజాష్టకము. 5,6

త్వయి చా రక్షతి రక్షకైః కిం అనన్యైః – శ్రీ కామాసికాష్టకము 8

పోతన భాగవతం. హిరణ్యకశిపునకు ప్రహ్లాదుడిచ్చిన ఉత్తరము –

బలయుతులకు దుర్బలులకు
బలమెవ్వడు? నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్
బలమెవ్వడు? ప్రాణులకును
బలమెవ్వండట్టి విభుడు బలమసురేంద్రా

దిక్కులు కాలముతో నే
దిక్కున లేకుండ గలుగు దిక్కులు మొదలై
దిక్కుగల లేనివారికి
దిక్కయ్యెడువాడు నాకు దిక్కు మహాత్మా

ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుండరీక
వ్యాసాంబరీష శుకశౌనక హృన్నివాస
భక్తానురక్త పరిపాలన పారిజాత
లక్ష్మీనృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్ – కరావలంబ స్తోత్రము

601. వృషభాక్షః

- ధర్మము రూపములో సంసార చక్రమునకు ఆధారమైనవాడు.
- కామితఫలములను వర్షించు కన్నులు గలవాడు.
- ధర్మమే లక్ష్యముగా గలవాడు.

ఓం వృషభాక్షాయ నమః

ఈ నామములో 'వృషభ', 'అక్ష' అనే రెండు పదములున్నాయి.
వృషభ – 'వృషు'నుండి - (1) వర్షించునది (2) ధర్మము.
అక్ష – (1) ఇరుసు (2) కన్నులు.
ఈ అర్థములను తీసుకునే క్రమాన్నిబట్టి ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలు లభిస్తున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సంసారచక్రమునకు ధర్మము అనే ఇరుసు గనుక భగవానుడు వృషభాక్షుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

(1) **సకలాన్ కామాన్ వర్షుకే అక్షిణీ అస్య ఇతి వృషభాక్షః**. భక్తులు కోరినవానిని వర్షించే కన్నులున్న దేవుడు వృషభాక్షుడు. భగవంతుని చూపే సకల సంపదలను క్రుమ్మరిస్తుంది.

(2) **వృషభః ధర్మః స ఏవ వా దృష్టిః అస్య ఇతి వృషభాక్షః**. ధర్మమే దృష్టిగా కలిగినవాడు వృషభాక్షుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – దుర్యోధనుడు, అర్జునుడు - వీరి మధ్య యుద్ధంలో ధర్మము అర్జునుని పక్షాన ఉండడంవలన అర్జునుడు జయించాడు. భగవంతుడు ధర్మం పక్షమున ఉండును గనుక మనం ధర్మమార్గమున చరించాలి.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతి ర్మతిర్మమ – గీత 18.78
ఓ రాజా! యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడును, గాండీవ ధనుర్ధారి అయిన అర్జునుడును ఉండుచోట సంపదలును, సర్వ విజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియును ఉండును – అని నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

విశ్వామరేంద్ర పదవిభ్రమ దానదక్షమ్
ఆనంద కంద మనిమేష మనంగ తంత్రమ్
ఆకేకరస్థిర కనీనిక పద్మనేత్రమ్
భూత్యై భవేన్మమ భుజంగ శయాంగనాయాః – కనకధారా స్తోత్రము.
తనను భజించువారికి దేవేంద్రపదవిని సైతము ఇవ్వజాలినవి, మానవుడు అనుభవింపకోరిన సకల ఆనందములకును మూలమైనవి, (దేవతయగుటచే) రెప్పపాటు లేనివి, భగవంతుడైన విష్ణుమూర్తికి సైతము మన్మధబాధను కలిగింపగలిగినవియు, అర్ధనిమీలితములుగా చూచునవియు అయిన శ్రీలక్ష్మీమాత యొక్క నేత్రకమలములు నాకు సంపదలను కటాక్షించుగాక.

ప్రాప్తమ్ పదమ్ ప్రధమతః ఖలు యత్ ప్రభావాత్
మాంగల్యభాజి మధుమర్థిని మన్మథేన
మయ్యాపతేత్ తదిహ మంథర మీక్షణార్థమ్
మందాలసం చ మకరాలయ కన్యకాయాః – కనకధారా స్తోత్రము.
దేవి ప్రభావముచేత మన్మధుడు సకల కళ్యాణగుణాభిరాముడైన శ్రీ విష్ణుమూర్తి యొక్క మనసునందు (ఆయనను మదన తాపమునకు గురిచేయుట ద్వారా) మొదటిసారిగా స్థానము సంపాదించుకొన్నాడో, ఆ శ్రీలక్ష్మీదేవియొక్క నెమ్మదైన మరియు ప్రసన్నమైన ఓరచూపు నాపై ప్రసరించుగాక!
(కనకాధారాస్తోత్రము భావములు వికీసోర్స్ నుండి గ్రహించినవి).

602. వృషప్రియః

- ధర్మమునందు ప్రీతి కలిగినవాడు.

- ధర్మపరులకు ప్రియమైనవాడు, ఆప్తుడు.

ఓం వృషప్రియాయ నమః

ధర్మౌ ప్రియౌతావస్యేతి ప్రవర్తక నివర్తకౌ

వృషప్రియ స్స విజ్ఞేయో హ్యష్టార్ణః ఫలదోమనుః

ప్రవృత్తి ధర్మము మరియు నివృత్తి ధర్మము – రెండింటియందు ప్రీతి కలిగినవాడు వృషప్రియుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. ఫలప్రదము. ఓం వృషప్రియాయ నమః.

'వృష' అనగా ధర్మము. ధర్మముపట్ల ప్రేమ కల్గినవాడు గనుక శ్రీహరి వృషప్రియుడు. అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ప్రవృత్తి ధర్మము అనగా ఇహలోకములో అవుసరమైన సిరిసంపదలు, భోగభాగ్యాలు వంటివానిని ధర్మమార్గములో సంపాదించి అనుభవించుట. నివృత్తి ధర్మము అనగా ఐహికసౌఖ్యాల పట్ల వైరాగ్యము కలిగి శాశ్వత సచ్చిదానంద స్వరూపుని చేరుటకై దీక్ష సాగించుట. ఈ రెండు విధములైన ధర్మములుకూడ దేవదేవునికి ప్రీతి కలిగించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ధర్మమార్గమును అనుసరించువారికి భగవానుడు అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడు. కనుకనే ఆయన ధర్మసంస్థాపనకై యుగయుగమున సంభవించును.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః |

శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసః శ్రీపతిః శ్రీమతాం వరః || (64)

603. అనివర్తీ

- పితృయానములో (ప్రవృత్తి మార్గంలో) పయనించేవారిని సంసారమువైపు నివర్తింపజేయువాడు (మోక్షమువైపు పోనీయనివాడు).

- దేవాసుర సంగ్రామంలో ఎన్నడును మరలనివాడు. సదా విజయుడు.

- ధర్మపథమునుండి ఎన్నడును మరలనివాడు.

- వెనుదిరగని, చలించని లక్షణము కలవాడు

ఓం అనివర్తినే నమః

'నివర్తనము' అనగా వెనుకకు తిరుగుట, మరలుట. 'అనివర్తి' అనగా (1) వెనుకకు తిరగనీయనివాడు – అని శ్రీ భట్టులు (2) వెనుకకు తిరగనివాడు – అని శ్రీ శంకరులు తమ వ్యాఖ్యలలో చెప్పారు.

శ్రీ భట్టులు – **న నివర్తయతి ఇతి అనివర్తీ.** ప్రవృత్తి ధర్మమునకు బద్ధులైనవారిని సంసారమునుండి మరలనీయనివాడు (మోక్షమువైపు పోనీయనివాడు) అనివర్తి.

పితృయాణ ప్రవృత్తానాం సంసారాన్న నివర్తనాత్

అనివర్తీ సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణోఽభయదోమనుః

పుణ్యకర్మలాచరించినవారిని (ప్రవృత్తిమార్గంలో నడచినవారిని) ధూమ్రమార్గంలో పితృలోకాలలోని ఫలము అనుభవింపజేసి తిరిగి సంసారంలో పడవేసేవాడు అనివర్తి. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అభయప్రదము. ఓం అనివర్తినే నమః.

ప్రవృత్తిరతాన్ సంసారాత్ న నివర్తయతీతి అనివర్తీ – ప్రవృత్తిమార్గంలో నడచినవారికి పితృలోకాలలోని సుఖాలందించి, కర్మఫలశేషము అనుభవించడానికి వారికి మళ్ళీ ఉత్తర జన్మలు కలిగించేవాడు అనివర్తి.

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలను చెప్పారు –
దేవాసుర సంగ్రామాత్ న నివర్తత ఇతి అనివర్తీ – అసురులతో యుద్ధము చేయునపుడు ఎన్నడును మరలనివాడు అనివర్తి. సదా రాక్షస సంహారము కావించి విజయము పొందినవాడు.

వృషప్రియాత్ ధర్మాత్ న నివర్తత ఇతి అనివర్తీ. – ధర్మముపట్ల ప్రియము కలిగియున్నందున ధర్మపథమునుండి ఎన్నడును మరలని (వీడని)వాడు అనివర్తి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **న నివర్తితుమ్ శీలమ్ అస్య ఇతి అనివర్తీ.** వెనుదిరిగే లక్షణము లేనివాడు అనివర్తి. ఉదాహరణకు సృష్టి ఆదినుండి ప్రళయమువరకు భగవంతుని సృష్టి తమతమ లక్షణములు కలిగియేయుండును.

604. నివృత్తాత్మా

- ఇతరములకంటె ఉన్నతమైన లక్షణము కలవాడు.
- ప్రవృత్తిధర్మము పాటించువారికి ఆత్మమూర్తి.
- సంసారబంధములకు బద్ధముకాని లక్షణము కలవాడు.
- విషయ వ్యామోహములకు విముఖుడు.
- తన కీర్తి, గుణగానములపట్ల ఆసక్తిగాని, స్వకీర్తిపరతగాని లేనివాడు.
- విషయ ఇంద్రియ సంబంధమైనవానిపట్ల విముఖుడు.
- అంతటా ఉండేవాడు గనుక దేనినుండీ మరలనివాడు.

ఓం నివృత్తాత్మనే నమః

ఈ నామము శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము నాలుగుమారులు (25వ, 48వ, 64వ, 83వ శ్లోకాలలో) మరియు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము రెండుమారులు (25వ, 64వ శ్లోకాలలో) వస్తుంది. శ్రీ శంకరులు 48వ శ్లోకంలో 'విముక్తాత్మా' అనే పాఠాన్ని, 83వ శ్లోకంలో 'అనివృత్తాత్మా' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు.

25వ శ్లోకము. 231వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః

48వ శ్లోకము.453వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సర్వదర్శీ నివృత్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్

శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **విముక్తాత్మా** – సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్

64వ శ్లోకము. 604వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః

83వ శ్లోకము. 780వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః

శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **అనివృత్తాత్మా** – సమావర్తోఽనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యప్రకారం నాలుగుమార్లు వచ్చే మరొక నామము **'ప్రాణదః'**

'నివృత్తి' అనగా 'వ్యామోహహీనత' (తగులుకొనకుండుట). ఇదే భావాన్ని కొంత పొడిగిస్తే 'నివృత్తి' అనగా 'ఉద్గతము' లేదా 'ఉన్నతము' (అందరానిది) అని కూడా చెప్పవచ్చును. శ్రీ భట్టులు 25వ శ్లోకంలోని నామానికి 'ఉన్నతమైనవాడు' అన్న భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. మిగిలిన మూడు శ్లోకాలలోను 'విషయరాహిత్యము' అన్న భావంలో వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. నివృత్తిధర్మం గురించి ఈ వ్యాఖ్యానాలలో అనుసంధించారు. నివృత్తిధర్మం పాటించేవారికి ఆత్మస్వరూపుడు నివృత్తాత్మ.

నివృత్తి ధర్మిణో యస్యహ్యాత్మా న స్వంతి సస్మృతః
నివృత్తాత్మేత్యష్టవర్ణో దుష్కర్మఫలయోదకః

నివృత్తిధర్మము గల ఆత్మలను తనవారిగా అర్చిరారిదమార్గమున స్వీకరించువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. పాపములను హరించును. ఓం నివృత్తాత్మనే నమః.

ప్రవృత్తిధర్మముపట్ల ఆసక్తిలేని జీవులు భగవంతునకు కైంకర్యము చేయుటయే లక్ష్యముగా కలిగియుండును. శ్రీహరి వారికి అదే ప్రసాదించును. అనగా వారికి తన లోకము (పరంధామము)ను ప్రసాదించును. అట్టివారికి తిరిగి సంసారమునకు వచ్చే గతి పట్టదు. భగవంతుడు అందరికీ ఆత్మ అయినట్లే నివృత్తిధర్మమును ఆచరించేవారికి కూడా ఆత్మయే. కాని ఆయన నివృత్తిధర్మపరులను తనకు ఆత్మసములుగా ఆదరించును. కనుక శ్రీదేవుడు నివృత్తాత్మ.

శ్రీ రామానుజన్ – బ్రహ్మాండమును సృష్టించిన భగవంతుడు సకల భువనములకు ప్రభువు. కాని ఆయనకు ఈ సృష్టి తన స్వంతమన్న అహంకారభావముగాని, స్వోత్కర్షగాని యుండవు. ఎందుకంటే విషయగుణములపట్ల ఆయన విముఖుడైయుండును. కనుక ఆయన నివృత్తాత్మ.

ఈ నాలుగు శ్లోకాలలోను శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్యలు –

25వ శ్లోకము. **నివృత్తాత్మా** – సంసారబంధములకు లోబడనివాడు.

64వ శ్లోకము. **నివృత్తాత్మా** – స్వభావము ప్రకారము ఐహిక విషయములందు విముఖుడైనవాడు.

48వ శ్లోకము. **విముక్తాత్మా** – స్వభావము ప్రకారము సంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛయున్నవాడు. కర్మబంధములకు బద్ధుడు కానివాడు.

83వ శ్లోకము. **అనివృత్తాత్మా** – అన్నిచోట్లా ఉండేవాడు గనుక ఎక్కడనుండైనా వెనుదిరగనివాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని తెలిసికోవాలంటే మనము విషయలోలతనుండి విముఖులము కావాలని ఈ నామము బోధిస్తున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఊబిలో చిక్కుకున్నవాడిని బయటకు లాగేవాడు ఒడ్డున ఉండాలి. అలాగే సంసార వ్యామోహంనుండి మనను కాపాడేవాడు సంసారబద్ధుడై యుండకూడదు. అన్నివిధాలుగా విముక్తుడైన శ్రీమన్నారాయణుడే మనలను ఈ ఘోర సంసార పాపపంకిలంనుండి ఉద్ధరించగలడు. హరేరామ.

605. సంక్షేప్తా

- ప్రవృత్తి ధర్మమును ఆచరించేవారి జ్ఞానమును సంకుచితము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలమున సకల జగములను తనయందే సంక్షేపించువాడు.
- తన భక్తుల విపత్తులను తగ్గించువాడు. వారివెంటనుండువాడు.

ఓం సంక్షేప్త్రే నమః

'సంక్షేపము' అనగా చిన్నది, తగ్గినది, సూక్ష్మమైనది (ఉదా.: సంక్షేప రామాయణము). ఈ అర్థాన్ని వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తలు వివిధాలుగా అనుభవించి మనకు తెలిపారు. శ్రీ భట్టులు ప్రవృత్తి, నివృత్తి ధర్మాలపరంగా భాష్యాన్ని కొనసాగించారు. శ్రీ శంకరులు విశ్వసంక్షిప్తతను సూచించారు.

స్వాభావికా సంకుచితా మేధా యశ్చ ప్రకాశనమ్
నివృత్తి ధర్మాణాం కర్తుం శీలం యస్యాస్తి సర్వదా
స సంక్షేప్తేతి కథితః షడర్ణో ధీవికాసుదః

నివృత్తి ధర్మము ననుసరించేవారి జ్ఞానము దినదినాభివృద్ధి చెందుతూ ఉంటుంది. అలా కాకుండా ప్రవృత్తి ధర్మాన్ని ఆచరించేవారి బుద్ధి కుంచించుకొని ఉంటుంది. అలా చేసేవాడు సంక్షేప్త. ఈ నామము షడక్షరి. బుద్ధివికాసాన్ని కలిగిస్తుంది. ఓం సంక్షేప్త్రే నమః. ఇలా ప్రవృత్తిధర్మమును అనుసరించేవారికి కామ్యసిద్ధి పైనే కోరిక ఉంటుంది. వారికి పరిపూర్ణమైన జ్ఞానదృష్టి అబ్బదు. వారు పూర్వకర్మలకు లోబడి వర్తించి,

మోక్షగాములు కాకుండా తిరిగి సంసారచక్రంలోనికి వస్తారు. ఇలా వారి జ్ఞానాన్ని సంకోచింపజేసేవాడు 'సంక్షేప్త' అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విస్తృతమ్ జగత్ సంసార సమయే సూక్ష్మరూపేణ సంక్షిపన్ సంక్షేప్తా**. ప్రళయకాలంలో సకలజగములను, భూతములను సంక్షేపముచేసి తనయందే ఉంచుకొనవాడు గనుక శ్రీహరి సంక్షేప్త.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సంక్షిపయతి న్యూనయతి భక్తానామ్ విపత్తిః ఇతి సంక్షేప్తా**. తన భక్తుల కడగండ్లను కడతేర్చువాడు. ఆపదలు తగ్గించువాడు సంక్షేప్త.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు ఒక మహావృక్షాన్ని ఒక చిన్నవిత్తనంలో పొందుపరుస్తాడు. సృష్టి అంతటా ఈ ధర్మం కనిపిస్తుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద, శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – వీరు 'అసంక్షేప్తా' అనే పాఠాంతరాన్ని గ్రహించారు. భక్తులను ఎన్నడును విడచిపెట్టనివాడు శ్రీహరి. **ఓం అసంక్షేప్త్రే నమః**.

ధర్మచక్రము రచయిత – సంసారవ్యామోహాలలో కూరుకుపోయినకొలదీ మనదృష్టి కుంచించుకుని పోతుంది. భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం కనుమరుగవుతుంది. అలా జీవించేవారు విలువైన మానవజన్మను వృధా చేస్తున్నారు.

606. క్షేమకృత్

- తన భక్తులకు క్షేమమును కలిగించువాడు.
- తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని పరిరక్షించేవాడు.

ఓం క్షేమకృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నివృత్తిధర్మమును పాటించేవారి జ్ఞానమునకు అవరోధములను తొలగించి వారికి మంచి చేసేవాడు క్షేమకృత్. **అసంకోచ జ్ఞానరూప క్షేమస్య కరణాత్వతతామ్ క్షేమకృచ్చాపి సర్వేషామ్**.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఉపాత్తస్య క్షేమమ్ పరిరక్షణమ్ కరోతి ఇతి క్షేమకృత్.** తనను సేవించువారికి క్షేమము కలిగించి పరిరక్షించువాడు. ఈ వ్యాఖ్యను ఇద్దరు అనువాదకులు కొంత భేదంతో వివరించారు.
శ్రీ టి.ఎస్. కృష్ణమూర్తి – తనను ఆశ్రయించినవారికి రక్షణ, క్షేమము కలిగించువాడు క్షేమకృత్.
శ్రీ ఆర్. అనంతకృష్ణశాస్త్రి – తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని కాపాడేవాడు క్షేమకృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవంతుడు తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని కాపాడడమే కాదు. ఇంకా సాధించనిదానిని సాధించేందుకు అనుగ్రహిస్తాడు.

అనన్యాంశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే

తేషాం నిత్యాభియుక్తానామ్ యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ – గీత 9.22

పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నిరంతరము అనన్యభక్తితో చింతన చేయుచు, నిష్కామభావముతో సేవించువారి యోగక్షేమములను నేనే వహించుదును.

ఇక్కడ యోగమనగా ఇంకా లభించనిది లభించే భాగ్యము. క్షేమమనగా ఇప్పటికే లభించినది భద్రంగా ఉండే ఆనందం. యోగక్షేమాలను ఇద్దరు రచయితలు ఇలా వివరించారు.

తిరుక్కళ్ళమ్ శ్రీ నృసింహ రాఘవాచార్యస్వామి – **అలబ్దస్య లాభోయోగః, లబ్ధ రక్షణమ్ క్షేమః.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **అప్రాప్తస్య ప్రాపణామ్ యోగః, యోగస్య రక్షణమ్ క్షేమః**

మోక్షార్థులైన భక్తులకు మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడు శ్రీహరి. ఇది యోగము. ఆ మోక్షాన్ని వారినుండి దూరం చేయడు. ఇది క్షేమము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కొంత విలక్షణమైన అర్థాన్ని చెప్పారు – 'క్షేమ' అనే పదాన్ని అనేక ధాతువులుగా విపులీకరించవచ్చును.

క్షి – నివాస – నివాసముండుట

క్షి – గతయోః – చలించుట

క్షి – క్షయ – తగ్గుట, సమాప్తమగుట

క్షి – హింసా – బాధకలుగుట

ఇవే కాకుండా 'క్షేమ' అంటే 'మంచి కలిగించుట' అనే సామాన్యమైన అర్థం ఉండనేఉన్నది. వీటన్నింటిని కలిపి ఇలా వివరించవచ్చును.

భగవంతుడు అందరిలోనూ ఉన్నాడు (నివాస). భగవంతుడు అందరికీ చైతన్యం కలిగిస్తాడు (గతి). భగవంతుడు కడకు శరీరంనుండి ఆత్మను వేరుచేస్తాడు (క్షయ). ఇలా సమస్త జీవులకు ఆది, మధ్య, అంతములలో తోడుండి, వారికి క్షేమాన్ని కలుగజేస్తాడుగనుక శ్రీహరి క్షేమకృత్. అన్ని అర్థాలలోనూ ఆయన క్షేమకరుడే.

ధర్మచక్రము రచయిత – తల్లి తన బిడ్డను కడుపులో ఉంచుకొనీ, కనీ, పెంచీ కాపాడేలాగే శ్రీహరి తన భక్తులను కాపాడుతాడు. ఓం క్షేమకృతే నమః.

607. శివః

- తన భక్తులకు శుభములను కలుగజేయువాడు. మంగళకరుడు.
- తన నామమును స్మరించినంతనే పవిత్రము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలములో జగత్తు ఆయనయందు శయనించును.

- అన్నింటా, అంతటా ఉండేవాడు.

ఓం శివాయ నమః

ఈ మంగళప్రదమగు నామము 27వ నామముగాను, మరల 607వ నామముగాను కూడ చెప్పబడెను.

4వ శ్లోకము. 27వ నామము. శివః – **సర్వః శర్వః శివః స్థాణుః భూతాదిః నిధిరవ్యయః**

64వ శ్లోకము. 607వ నామము. శివః – **అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృత్ శివః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శివమ్ కరత్వాత్ శివః**. అందరికీ మంగళకరుడు శివుడు. సౌఖ్యకాములకూ, మోక్షకాములకూ కూడా, బుభుక్షువులకూ, ముముక్షువులకూ కూడా – వారు కోరినది అనుగ్రహించేవాడు.

శ్రీ మహాభారతము – **శివో శివానామ్ అశివో అశివానామ్**. మంచివారికి మంచిని, చెడువారికి చెడును కల్పించేవాడు.

శ్రీ విష్ణుపురాణము 6.7.62 – **సంసారమోక్ష స్థితి బంధహేతుః**. ప్రాపంచిక బంధాలకు, వానినుండి విముక్తికి కారణమైనవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీహరి నామస్మరణము చేతనే పవిత్రత లభించునుగనుక శ్రీహరియే శివుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'సీఙ్' అన్న ధాతువునుండి, 'స్వప్నే' అనగా నిదురించుటయందు – **సేతే సర్వమ్ జగత్ ప్రళయవేళాయామ్ యస్మిన్ ఇతి శివః**. ప్రళయకాలమున సకల జగము ఎవనియందు వసించియుండునో ఆయన శివుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి మరొక వ్యాఖ్య – 'శ్వి' అన్న ధాతువునుండి 'వెళ్ళుట' అనే భావములో – **శ్వాయతే సర్వమ్ ఇతి ప్రాప్నోతి ఇతి అర్థః** – అంతటా ఉండేవాడు, అన్నింటా ఉండేవాడు శివుడు. ఓం శివాయ నమః.

608. శ్రీవత్సవక్షాః

వక్షమున శ్రీవత్సచిహ్నమును కలిగినవాడు.

ఓం శ్రీవత్సవక్షసే నమః

ఈ నామమునుండి 619వ నామమువరకు వచ్చు నామములు – శ్రీవత్సవక్షాః, శ్రీవాసః, శ్రీపతిః, శ్రీమతాంవరః, శ్రీదః, శ్రీశః, శ్రీనివాసః, శ్రీనిధిః, శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః, శ్రీకరః, శ్రేయః, శ్రీమాన్ – శ్రీహరియొక్క లక్ష్మీపతిత్వమును తెలియజేయునవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

608వ నామమునకు నిరుక్తి వివరణ –

లక్ష్మీవాల్లభ్య సౌభాగ్య చిహ్నమ్ శ్రీవత్సనామకమ్

శ్రీవత్సవక్షా యస్యాస్తి వక్షసీతి సతుస్మృతః

లక్ష్మీవల్లభత్వమనే సౌభాగ్యచిహ్నమైన శ్రీవత్సము అనే చిహ్నాన్ని వక్షస్థలమున కలవాడు

చిన్న శేషవాహనంపై ఊరేగుచున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి విష్ణుపురాణమునుండి ఉదాహరించారు – వ్యాసుడు తనకు తెలిపినట్లుగా పరాశరుడు మైత్రేయికి చెప్పినది – సకల జగములు శ్రీమహావిష్ణువు తత్వమందు లీనమైయుండును. వివిధాభరణములు చిహ్నములందు సమస్తము నిక్షిప్తమైయున్నది. **శ్రీవత్స సంస్థానధరమ్ అనంతే చ సమాశ్రితమ్** (1.22.67). నిర్గుణమైన, నిష్కళంకమైన శుద్ధసత్వాత్మమును హరి కౌస్తుభమణిగా ధరించియున్నాడు. అన్నింటికంటె ప్రధానమైనది శ్రీవత్సచిహ్నముగా నున్నది. బుద్ధి మాధవుని గద రూపమున ఉన్నది.......

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రీ మద్భాగవతము (12.11.10)నుండి కూడా ఉదాహరించారు. శుద్ధ జీవ చైతన్యమే భగవానుని కౌస్తుభము. దాని ప్రతిబింబమే శ్రీవత్స చిహ్నము.

కౌస్తుభ వ్యాపదేశేన స్వాత్మజ్యోతిః బిభర్తి అజః

తత్ప్రభా వ్యాపినీ సాక్షాత్ శ్రీవత్సమ్ ఉరసా ప్రభుః

<u>శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచించిన 'శ్రీమద్భాగవతము'నుండి:</u> ఆ (విరాట్) మూర్తియొక్క ఆత్మతేజస్సు కౌస్తుభరూపంలో అతనిని అలంకరిస్తుంది. ఆ కౌస్తుభకాంతి శ్రీవత్సమనే పేరుతో అతని విభూషగా అలరారుతుంది. గుణమయి అయిన అతని శక్తి ఛందోమయ పీతాంబరరూపంలో చూపట్టుతుంది. వర్ణత్రయాత్మకమైన ఓంకారం అతనికి బ్రహ్మసూత్రంగా అమరింది. సాంఖ్యయోగాలు మకరకుండలాలుగా,

బ్రహ్మలోక మౌళిగా కల్పించారు... మునులారా... అతని ఆత్మశక్తి అయిన శ్రీదేవి నిరంతరం అతనిని అర్చిస్తుంటుంది... ఆ మహాపురుషుడు వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు అనే నాల్గుమూర్తులతో ఉపాసనాదులకు స్థానమై విలసిల్లుతుంటాడు... మునులారా... భగవానుడు స్వప్రకాశుడు, స్వమహిమాపూర్ణుడు, అనవచ్ఛిన్న జ్ఞానాత్మకుడు ఐనా నిజమాయను అధిష్ఠించి బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర రూపాలలో భిన్నునిగా కనుపట్టుతూ విశ్వ సృష్టి స్థితి లయాలను కావిస్తుంటుంది. ఆ పరమాత్ముని తాదాత్మ్యముచేత తప్ప వేరొక విధాన పొంద శక్యంకాదు. తాదాత్మ్యస్థితి పొందాలంటే తత్పరులు కావాలి. ఎవరు వేకువజామున మేల్కాంచినంతనే

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావ నిధ్రు
గ్రాజన్య వంశ దహనానపవర్గ వీర్య
గోవిన్ద గోపవనితా వ్రజభృత్యగీత
తీర్థ శ్రవః శ్రవణ మంగళ పాహి భృత్యాన్

శ్రీకృష్ణా! అర్జునసఖా! వృష్ణివంశోత్తమా! భూద్రోహిరాజవంశ దహనా! అక్షీణ ప్రభావా! గోవిందా! గోపాంగనా గీత పవిత్ర కీర్తీ! శ్రవణ మంగళా! నీ భృత్యులను మమ్ము కాపాడుము – అని తచ్చిత్తులై ప్రణతిపూర్వకంగా జపిస్తారో వారికి తత్ హృదయవర్తి అయిన భగవానుడు ప్రసన్నుడవుతాడు. తత్ఫలంగా వారికి హృదయాంతర్వర్తియైన భగవంతునితో తాదాత్మ్యం కాలక్రమాన కలుగుతుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యప్రకారం శ్రీవత్సచిహ్నము భగవానుని వక్షస్థలముపై భగవంతుని పాదముద్ర. భక్తులపై తనకు గల ప్రేమకు గుర్తుగా శ్రీదేవుడు ఈ చిహ్నమును ధరించును. ఇందుకు ఆధారముగా శ్రీమద్భాగవతములో ఈ శ్లోకము (10.89.12) చెప్పబడినది.

అద్యాహమ్ భగవాన్ లక్ష్మ్యాఽసమ్ ఏకాంత భాజనమ్
వత్స్యతి ఉరసి మే భూతిః భవత్పాద హతాంహసః

భృగుమహర్షి పాదముచే పవిత్రమైన తన వక్షస్థలమునందు ఇకనుండి శ్రీలక్ష్మి నివసించునని శ్రీనివాసుడు తెలిపెను. భగవంతుడు భృగుమహర్షి పాదచిహ్నమునే 'శ్రీ'గా తన వక్షముపై ధరించెనని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

609. శ్రీవాసః

శ్రీలక్ష్మిదేవికి నిలయమైనవాడు.

- 'శ్రీ-వాసుడు' అనగా లక్ష్మిని కలిగినవాడు. సదా శ్రీహరి వక్షస్థలమున లక్ష్మీదేవి వసించియున్నది.
- అన్ని విధములైన 'శ్రీ'లను సంపూర్ణముగా కలిగియున్నవాడు.

ఓం శ్రీవాసాయ నమః

శ్రీ భట్టులు రామాయణము యుద్ధకాండము (114.15)నందు శ్రీరాముడు 'నిత్యశ్రీ' అని వర్ణింపబడినట్లు ఉదాహరించారు. ఆయన కల్పవృక్షవనము. ఆయమ్మ కల్పవల్లి. **శ్రియో విహారస్థానత్వాత్ శ్రీవాస ఇతి చోచ్యతే.** శ్రీమహాలక్ష్మి యధేచ్ఛగా విహరించడానికి స్థానము కలవాడు శ్రీవాసుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అస్య వక్షసి శ్రీః అనపాయినీ వసతి ఇతి శ్రీవాసః.** నిత్యానపాయినియై (ఎన్నడూ విడువనిదై) నారాయణుని వక్షస్థలమున శ్రీ నివశిస్తుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – శోభ సౌందర్య సంపన్నుడు శ్రీవాసుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీ, కీర్తి, ఐశ్వర్యము, జ్ఞానము, వీర్యము, వైరాగ్యము – అన్ని సంపదలను అనంతముగా కలిగినవాడు శ్రీవాసుడు.

సిరి చాంచల్యము తోడిదయ్యు దనకుం జిత్తేశ్వరుండంచు నే
పురుష శ్రేష్ఠు వరించె నట్టి పరమున్ బుద్ధిన్ విలోకంబులన్
గరయుగ్మంబుల గౌగిలించిరి సతుల్ కళ్యాణ బాష్పంబు లా
భరణ శ్రేణులుగా బ్రతిక్షణ నవప్రాప్తానురాగంబులన్. – పోతన భాగవతము.

610. శ్రీపతిః

- శ్రీమహాలక్ష్మికి నాధుడు.
- విశ్వశక్తికి అధిపతి

ఓం శ్రీపతయే నమః

స్వయం శ్రియః పతిత్వేన వృత్తత్వాన్ శ్రీపతి స్స్మృతః. అన్ని అవతారములందును శ్రీమహాలక్ష్మి శ్రీహరిని వరించు నిత్యానపాయిని. శ్రీభట్టులు శ్రీసూక్తమునుండి ఉదాహరించారు – **అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ.** విష్ణుపత్ని అయిన లక్ష్మీదేవి ఈ జగత్తునకు ఈశ్వరి. సుందరకాండ (16.5)నుండి కూడ శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించారు – **రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయమ్ అసితేక్షణా.** రామునకు తగినది సీత. సీతకు రాముడు తగును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు –
పెరియ తిరుమొళి 7.7.1 – అందరికీ ఐశ్వర్యాలనొసగే దేవదేవుని ఐశ్వర్యము నీవు.
తిరువైమొళి 10.10.7 – నీవు శ్రీమహాలక్ష్మికి ప్రేమమూర్తివి.

శ్రీ శంకరులు క్షీరసాగరమథన సమయంలో లక్ష్మీదేవి అవతరణను పేర్కొన్నారు – **అమృత మథనే సర్వాన్ సురాసురాన్ విహాయ శ్రీః ఏనం వరయామాస ఇతి శ్రీపతిః**. అమృతమథన సమయంలో సురాసురులనందరినీ వదలి లక్ష్మీదేవి ఇతనిని వరించింది గనుక నితడు శ్రీపతి.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు – 'శ్రీ' అనగా పరమ విశ్వశక్తి. అట్టి శక్తి ఇతని వశములో నుండును. కనుక నితడు శ్రీపతి.

<u>శ్రీమద్భాగవతము – అష్టమ స్కంధము నుండి (శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచన)</u>

ఆ విధంగా శ్రీదేవి అందరినీ ఉపేక్షించి ఏకాగ్రమతియై 'ఏ మహనీయుడు గుణాతీతుడైనా నిత్యానపాయి సద్గుణాలన్నింటికీ ఏకాశ్రయుడు కాగలడో ఆ పురుషోత్తముడు నిరపేక్షుడైనా అతనినే వరిస్తాను' అని తలపోసి తనచేతి పూమాలికను పద్మనాభుని కంఠదేశాన అలంకరించి లజ్జాలలిత మందహాస చంద్రికలను ప్రసరింపజేస్తూ అతని వక్షోభాగం తనకు నివాసస్థానమని అపాంగవీక్షణాలతో సూచిస్తూ చెంత నిలిచింది. లోకజనకుడు జగజ్జనని మనసు గ్రహించి తన ఉరోభాగాన్ని ఆమెకు నివేశస్థానంగా అనుగ్రహించాడు. ఆ దేవి లోకేశ్వరుని హృదయమందిరమందు వసించి కరుణా కటాక్ష వీక్షణాలను సారించినంతనే ముజ్జగాలలో పెంపుసొంపులు ఇంపుమీరాయి. సురసుందరీమణులు తమ ఆనందాన్ని నృత్య గీత వాద్యాలతో వెల్లడించారు. బ్రహ్మరుద్రాది విశ్వస్రష్టలు వైష్ణవ మంత్రాలతో దంపతులను ప్రస్తుతించి పుష్పవర్షం కురిపించారు. ప్రజాపతులందరూ శ్రీ కటాక్ష భాగ్యపాత్రులై ఆనందపరవశులయ్యారు.

బ్రహ్మేంద్ర రుద్ర మరుదర్క కిరీటకోటి
సంఘట్టితాంఘ్రి కమలామల కాంతికాంత
లక్ష్మీ లసత్కుచ సరోరుహ రాజహంస
లక్ష్మీనృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్.

611. శ్రీమతాంవరః

- సంపన్నులలో అత్యుత్తముడు.
- వేదవిజ్ఞానము కలిగినవారిలో సర్వశ్రేష్ఠుడు.

ఓం శ్రీమతాంవరాయ నమః

దేవానాం శ్రీమతాం శ్రేష్ఠః శ్రీమతాంవర ఉచ్యతే. లక్ష్మీదేవియొక్క కటాక్షవీక్షణాలతో శ్రేష్ఠులైన దేవతలలో శ్రేష్ఠుడు. శ్రీ భట్టులు క్షీరసాగర మథన సమయంలో లక్ష్మీదేవి ఉద్భవించి శ్రీమన్నారాయణుని వరించిన ఘట్టాన్ని ఈ శ్లోక వ్యాఖ్యానంలో విష్ణుపురాణం (1.9.106-107)నుండి ఉదాహరించారు.

శుక్లమాల్యాంబరధరా స్నాతా భూషణ భూషితా

పశ్యతాం సర్వదేవానాం యయౌ వక్షస్థలే హరే

తయోఽవలోకితాః దేవాః హరి వక్షస్థలస్థయా

స్నానము చేసి తెల్లని వస్త్రములు మాలలు ధరించినదై, ఆభరణములచే అలంకరింపబడి లక్ష్మీదేవి విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలాన కూర్చున్నది. అలా ఆసీనయై ఆ తల్లి దేవతలకు వరాలిస్తున్నది. అలా లక్ష్మీకటాక్షాన్ని అందుకొన్నవారిలో శ్రేష్ఠుడు శ్రీమతాంవరుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – కొందరికి, కొన్ని సంపదలు, కొంతకాలం ఉండవచ్చును. కాని సకలైశ్వర్యములు సదా కలిగిన శ్రీహరియే శ్రీమతాంవరుడు. శ్రీ రామానుజన్ నాచియార్ తిరుమొళి (10.10) మరియు తిరువాశిరియాన్ (1) నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామాన్ని 'శ్రీ' అనగా వేదములు అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. వేదములెరిగినవారిలో సర్వశ్రేష్ఠుడు శ్రీమతాంవరుడు. శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణము –

ఋచః సామాని యజుగ్ంషి, సాహి శ్రీ అమృతా సతామ్ (తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము 1.2.1) సజ్జనులకు శాశ్వతమైన సిరి ఋగ్ యజు స్సామ వేదములు.

ఋగ్యజుస్సామ లక్షణాశ్రీః ఏషామ్ తేషామ్ సర్వేషామ్

శ్రీమతామ్ విరించ్యాదీనామ్ వరః ప్రధాన భూతః శ్రీమతాంవరః

వాటిని తెలిసికొన్న బ్రహ్మాదులు శ్రీమతులు. వారిలో ఉత్తముడు శ్రీమతాంవరుడు.

ఈ అర్థాన్నే కొంచెం మార్చి శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా చెప్పారు – 'వర' అనగా దీవెన. వేదములు అధ్యయనం చేసేవారు కోరుకొనే ఉత్తమమైన వరము భగవంతుడు. అనగా వేదాన్ని నేర్చినవారు పూజించే పరమదైవము శ్రీమతాంవరుడు.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః |

శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః || (65)

612. శ్రీదః

'శ్రీ'ను ఇచ్చువాడు.

- లక్ష్మీదేవికి 'శ్రీ'త్వమును ఇచ్చువాడు.

- భక్తులకు సిరులను ప్రసాదించువాడు.

ఓం శ్రీదాయ నమః

608వ నామమునుండి 619వ నామమువరకు – శ్రీవత్సవక్షాః, శ్రీవాసః, శ్రీపతిః, శ్రీమతాంవరః, శ్రీదః, శ్రీశః, శ్రీనివాసః, శ్రీనిధిః, శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః, శ్రీకరః, శ్రేయః, శ్రీమాన్ – ఇవి శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల అవినాభావ సంబంధమును, ఏకత్వమును, పరిపూర్ణతను సూచించునవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

'శ్రీదః' నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నిత్యనూతన, నిరవ్యాజ ప్రణయరస శ్రియం తస్యై దదాతి ఇతి శ్రీదః.** నిత్యనూతన, నిరంతరాయమైన పరిపూర్ణ ప్రణయాన్ని లక్ష్మీదేవికి ఇచ్చువాడు 'శ్రీదః'. ఇందుకు ప్రమాణములు పెక్కులున్నవి.

విష్ణుపురాణము 1.9.144 – **విష్ణోరేవా అనపాయినీ.** ఆమె విష్ణువునుండి వేరుకాదు.

యుద్ధకాండము 121.19 – **అనన్యా హి మయా సీతా భాస్కరేణా ప్రభా యథా.** సూర్యునినుండి కాంతిని వేరుచేయడం సాధ్యంకాదు. నానుండి సీత వేరుకాదు. అని రాముడు అన్నాడు.

సుందరకాండము 21.15 – **అనన్యా రాఘవేణాహమ్ భాస్కరేణ ప్రభా యథా** – సూర్యునినుండి కాంతిని ఎలా విడదీయలేమో అలాగే రామునినుండి నన్ను వేరు చేయలేరు. అని సీత అనెను.

'శ్రీ' అనగా 'సంపదలు' అన్న అర్థం తీసుకొంటే – భక్తులకు ఐశ్వర్యములు ప్రసాదించేవాడు 'శ్రీదః'. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థాన్ని తీసికొని ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **శ్రియమ్ దదాతి భక్తానామ్ ఇతి శ్రీదః.**

ఈ 'శ్రీ'ని ఇవ్వడం అనే భావాన్ని శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో – లక్ష్మీదేవికి 'శ్రీ'త్వమును ఇచ్చేవాడు శ్రీమన్నారాయణుడు. నారాయణునకు పూర్ణత్వము నొసగేది శ్రీమహాలక్ష్మి. అని, వారిద్దరూ వేరు వేరు కారని వివరించారు.

కాలిఫోర్నియా స్వామినారాయణ్ మందిరంలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణుల ప్రతిమలు. వికీపిడియా చిత్రం.

భగవంతుడు ఐశ్వర్యాన్ని ఇచ్చేవాడయితే ఎలాంటి ఐశ్వర్యాన్ని కోరుకోవాలి? 'ప్రేయస్సు' అనగా ఐహికమైన సంపదలు. 'శ్రేయస్సు' అనగా ఆధ్యాత్మిక సంపద. శ్రేయస్సుకొరకు, విష్ణువును అర్చిస్తూ మోక్షాన్ని పొందే భాగ్యం కొరకు విష్ణువును స్తుతించాలి అని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ శరణాగతి గద్యము ఆరంభంలో శ్రీ అమ్మవారికి శరణాగతి.

భగవన్నారాయణాభిమతానురూప స్వరూపరూప గుణవిభవైశ్వర్యశీలాద్యనవధికాతిశయ అసంఖ్యేయ కళ్యాణగుణగణాం పద్మవనాలయాం భగవతీం శ్రియం దేవీం నిత్యానపాయినీం నిరవద్యాం దేవదేవ దివ్యమహిషీం అఖిల జగన్మాతరం అస్మన్మాతరం అశరణ్యశరణ్యాం అనన్య శరణశ్శరణమహం ప్రపద్యే.

613. శ్రీశః

-'శ్రీ'కు అనగా లక్ష్మీదేవికి ప్రభువు.

- తనకు ప్రభువు (రాణి)గా లక్ష్మీదేవిని కలిగినవాడు.

ఓం శ్రీశాయ నమః

శ్రీశస్స్యేచ్ఛ్రియ ఈశత్వాదీశా శ్రీరస్య నామతః (శ్రీ ఈశ స్యేత్ శ్రియ ఈశత్వాత్ ఈశా శ్రీః అస్య నామతః). లక్ష్మీదేవికి ప్రభువు. లక్ష్మీదేవిని ప్రభ్వీణిగా కలవాడు. ఈ నామములో మరల శ్రీమహావిష్ణువు మరియు అమ్మవార్ల ఏకత్వము తెలుపబడుచున్నది. శ్రీ భట్టులు లక్ష్మీదేవి వర్ణనను ప్రస్తావించారు.

ఆదావాత్మ గుణత్వేన భోగ్యరూపేణ విగ్రహే

ఆధారక స్వరూపేణ దాసీభావేన వా సదా

ఆదిలో ఆత్మగుణముగాను, విగ్రహమున భోగ్యరూపముగాను, ఆధారక స్వరూపంగాను, దాసీభావముతోను ఆయనయందు లీనమై అమ్మవారుంటారు.

ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇంకా వివరించారు. భగవంతుని దివ్యస్వరూపంలో సర్వశుభలక్షణాలుగా శ్రీమహాలక్ష్మి ఏకమై ఉంటుంది. ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహములో సౌందర్యము ఆమెయే. దేవదేవునికి ఆధారము శ్రీదేవియే. జగదీశ్వరునికి దాసి ఆ జగన్మాతయే. శ్రీమహాలక్ష్మి అనుజ్ఞతోనే జగత్ప్రభువు లోకములను ఏలుచున్నాడు (పాంచరాత్ర సంహిత).

శ్రీ భట్టులు శ్రీ సనత్కుమారసంహితను కూడా ప్రస్తావించారు. **పుమ్ ప్రధాన ఈశ్వర ఈశ్వరీ** (113). అన్ని ఆత్మలకు, ప్రకృతికి, వాని ప్రభువునకు కూడ పాలకురాలు ఈశ్వరియే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శ్రియః ఈశః శ్రీశః**. సంపదలకు ప్రభువు శ్రీశుడు.

614. శ్రీనివాసః

- లక్ష్మీదేవికి నివాసమైనవాడు.

- లక్ష్మీదేవికి ఆధారమైనవాడు (లతకు వృక్షములాగా).

- సజ్జనులు, పుణ్యాత్ముల హృదయములందు వసించువాడు.

- లక్ష్మీదేవి ఉన్నచోట ఉండేవాడు.

ఓం శ్రీనివాసాయ నమః

ఈ పుణ్యనామము 185వ నామముగాను, 614వ నామముగాను స్తుతింపబడినది.

20వ శ్లోకము. 185వ నామము. శ్రీనివాసః – **మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః**

65వ శ్లోకము. 614వ నామము. శ్రీనివాసః – **శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః**

20వ శ్లోకంలోని 'శ్రీనివాసః' నామవివరణను శ్రీ భట్టులు క్షీరసాగరమధన సందర్భంగా శ్రీలక్ష్మీదేవి ఉద్భవించి విష్ణువు వక్షస్థలమున నెలకొనిఉండడం పరంగా చెప్పారు. అమృతవల్లి (లత) కల్పవృక్షాన్ని పెనవేసుకొని ఉన్నట్లుగా అమ్మవారు, శ్రీవారు ఒకటిగా ఉన్నారని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

20వ శ్లోకంలోని 'శ్రీనివాసః' నామమునకు శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **యస్య వక్షసి అనపాయినీ శ్రీః వసతి సః శ్రీనివాసః**. నిత్యము ఆయన వక్షస్థలమున వీడకుండా శ్రీ వసించును గనుక ఆయన శ్రీనివాసుడు.

ఈశానాం జగతోస్య వేంకటపతేః విష్ణోః పరాం ప్రేయసీం
తద్వక్షస్థల నిత్యవాసరసికాం తత్ క్షాంతి సంవర్ధినీం
పద్మాలంకృత పాణిపల్లవయుగాం పద్మాసనస్థాం శ్రియం
వాత్సల్యాది గుణోజ్వలాం భగవతీం వందే జగన్మాతరమ్

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – 'శ్రీ' అనగా సకల శక్తులు, బలము, కీర్తి, సద్గుణములు మరియు సత్కర్మాచరణము. శ్రీ ఉన్నచోట లోటుండదు, వంక ఉండదు, చెడు ఉండదు. గొప్పగొప్ప మహాత్ములు, సాధుసజ్జనులయందు కూడ ఏవో లోపములుంటాయి. కాని నారాయణునియందు శ్రీ సదా ఉండుటవలన పరిపూర్ణత్వము ఆయనయందే మూర్తీభవించినది. అచట లోపములు ఉండనేరవు. కనుక నారాయణుడు శ్రీనివాసుడు.

ఇక ప్రస్తుత (614వ) నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **దివ్య వల్యా ఇవ కల్పద్రుమః తస్య నిత్య అనుపఘ్నః శ్రీనివాసః**. ఇక్కడ 'నిత్య' పదాన్ని గమనించాలి. దివ్యలతకు కల్పద్రుమమువలె నిత్యము 'శ్రీ'కి ఆలవాలమై యుండువాడు శ్రీనివాసుడు.

ప్రస్తుత నామమునకు శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **శ్రీమత్సు నిత్యమ్ వసతి ఇతి శ్రీనివాసః**.
శ్రీమత్ - శ్రీమంతులు - అనగా పుణ్యాత్ములు, సాధువులు, సత్య, ధర్మ, శాంతి, ప్రేమ, శౌచ, త్యాగ, కారుణ్యాది గుణసంపన్నులు. అట్టి దోషరహితులయందు సదా వసించువాడు శ్రీనివాసుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – లక్ష్మీదేవి ఉండేచోట విష్ణువు ఉంటాడు. వారిద్దరూ వేరు కాదు. కనుక విష్ణువు శ్రీనివాసుడు. **యతో లక్ష్మి స్తతో హరిః.**

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల కళ్యాణ గుణములకు నిలయమైనవాడు శ్రీనివాసుడు. ఎందుకంటే ఆయన లక్ష్మీదేవికి శాశ్వత నిత్య నిలయుడు.

శ్రియః కాంతాయ కళ్యాణ నిధయే నిధయేర్థినామ్
శ్రీవేంకట నివాసాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్

615. శ్రీనిధిః

- శ్రీమహాలక్ష్మీదేవి తన సంపదగా కలిగినవాడు.
- సకల సంపత్తుకు ఆలవాలమైనవాడు.
- అన్ని శ్రీలకు, సమస్త విభూతులకు మూలము.

ఓం శ్రీనిధయే నమః

'నిధి' అనగా సంపద, ఐశ్వర్యము, విలువైనది, దాచుకొన్నది. భగవానునికి 'శ్రీ'యే నిధి. **శ్రీరస్మిన్నిహితా నిత్యం శ్రీనిధిః పరికీర్తితః.** లక్ష్మి తనయందు ఎల్లప్పుడు ఉంచబడియుండువాడు. ఈ నామవివరణలో శ్రీ భట్టుల అనుభవము – రత్నాభరణమును భద్రముగా పెట్టెలో దాచుకొన్నట్లుగా నారాయణుడు శ్రీదేవిని తన వక్షస్థలమున దాచి పీతాంబరమును కప్పి ఉంచుకొన్నాడు. ఆమె సకల శక్తి స్వరూపిణి. ఆయన అన్ని శక్తులకు నిలయము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వశక్తిమయే అస్మిన్ అఖిల శ్రియోః నిధీయన్తా ఇతి శ్రీనిధిః.** సకల శక్తులకు, ఐశ్వర్యములకు, విభూతులకు నిధియైనవాడు శ్రీనిధి.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'శ్రీ'కి నిధియైనవాడు శ్రీనిధి. సకల సంపూర్ణత్వము, సమస్త వైభవములు, సర్వానందములు శ్రీమన్నారాయణునియందే ఉన్నవి. ఇవన్నీ ఆయననుండియే లభించును. శ్రీదేవి, అనగా లక్ష్మీదేవి కూడ తన శక్తి సంపదలను శ్రీమన్నారాయణునినుండి పొందుచున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత – సాధుపరిరక్షణకొరకు వాసుదేవుడు అవతరించుచుండును. సన్మార్గములో నడిచేవారిని కాపాడుట అనగా 'శ్రీ'ని రక్షించుట. కనుక దుష్టకర్మలను పరిత్యజించి, సత్ప్రవర్తనను అలవరచుకొని శ్రీమహావిష్ణువును శ్రీనిధిగా ధ్యానింపతగును.

అంభోరుహం జన్మగృహం భవత్యా
వక్షస్థలం భర్తృగృహం మురారే
కారుణ్యతః కల్పయ పద్మవాసే
లీలాగృహం మే హృదయారవిందం.

616. శ్రీవిభావనః

- లక్ష్మీవల్లభుడైనందున ప్రసిద్ధి పొందినవాడు.

- కర్మానుసారము 'శ్రీ'లను (సంపదలను) వితరణము చేయువాడు (పంచువాడు).

- లక్ష్మీదేవి కీర్తిని వ్యాపింపజేయువాడు.

ఓం శ్రీవిభావనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యస్య ప్రఖ్యోపాఖ్య హేతుః శ్రీస్యాత్ స శ్రీవిభావనః**. ఎవని ప్రసిద్ధికి కారణము 'శ్రీ' అయినదో అతడు శ్రీవిభావనుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు వాల్మీకి రామాయణము అరణ్యకాండము (37.18)నుండి ఉదాహరించారు – **అప్రమేయం హి తత్తేజః యస్య సా జనకాత్మజా**. సీతమ్మ తోడుగా కలిగిన అతని (రాముని) తేజస్సు తులలేనిది. అని మారీచుడు రావణునితో అన్నాడు. తనకు దూరమైన సీతను దక్కించుకోవడానికి శ్రీరాముడు పడిన కష్టాలను అండాళ్ తల్లి తన నాచియార్ తిరుమొళి (11.6)లో వర్ణించినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మానురూపేణ వివిధః శ్రియః సర్వభూతానామ్ విభావయతి ఇతి శ్రీవిభావనః**. కర్మానుసారము సకల భూతములకు సంపదలను ప్రసాదించువాడు శ్రీవిభావనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్యాఖ్య – శ్రీ లక్ష్మీదేవిని వక్షస్థలమున ధరించి, దర్శనమిస్తూ, అందరికీ వరములను ప్రసాదించేవాడు శ్రీవిభావనుడు. ఇలా ఆయన శ్రీనిధియై అందరికీ ఐశ్వర్యములిస్తూ ఉండడంవలన లక్ష్మీదేవి లోకములన్నింటా పూజింపబడుచున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – లోభివద్ద ఎంత ధనమున్నా దానిని అనుభవించడు మరియు సద్వినియోగం చేయడు. శ్రీనివాసుడు సకల శ్రీలకు నిలయమై తన భక్తులకు కామితార్థములను ప్రసాదిస్తున్నాడు. అలా ఆయన కారణంగా లక్ష్మీదేవి, లక్ష్మీదేవి కారణంగా విష్ణువు ప్రఖ్యాతులయ్యారు. అలా శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల ఏకత్వము ఈ నామములో కూడా తెలుపబడినది.

నమోస్తు దేవ్యై భృగునందనాయై
నమోస్తు విష్ణోరురసిస్థితాయై
నమోస్తు లక్ష్మ్యై కమలాలయాయై
నమోస్తు దామోదర వల్లభాయై

617. శ్రీధరః

'శ్రీ'ను ధరించినవాడు.

ఓం శ్రీధరాయ నమః

.శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **రత్నమివ అర్చిషామ్, పుష్పమివ సురభిమ్, ఇందురివ చంద్రికామ్, అమృతమివ స్వాదుతమ్, ఔత్పత్తికేన సంబంధేన శ్రియమ్ ధరతి ఇతి శ్రీధరః.** రత్నములు కాంతిని, పూవులు సువాసనను, చంద్రుడు వెన్నెలను, అమృతము స్వాదుత్వమును ధరించినట్లుగా భగవంతుడు 'శ్రీ'ని సహజస్వభావముగా ధరించియున్నాడు గనుక శ్రీధరుడు. శ్రీభట్టులు రామాయణమునుండి చెప్పిన ఉదాహరణ – అయోధ్యకాండ 3.29. **న హి హాతుమ్యమ్ శక్యా కీర్తిరాత్మవతో యథా**. సజ్జనునినుండి కీర్తిని వేరుచేయలేనట్లుగా రామునినుండి సీతను వేరుగా తలచ సాధ్యము కాదు. ఒక వస్తువునుండి దాని గుణమును వేరుచేయజారు. నిప్పునుండి వేడిని, పాలనుండి తెలుపును, సూర్యునినుండి కాంతిని వేరుచేయలేరు. అలాగే భగవానునినుండి అమ్మవారు వేరు కాదు.

శ్రీ మరియు నారాయణుల ఏకత్వము ఈ నామములో మరొకమారు సూచింపబడినది.

రుచ్యర్చి కౌముదీ గంధాన్ సుధా రత్నేందు పుష్పవత్

శ్రియం ధరతి నిత్యం యః శ్రీధరః స్స తు కీర్తితః

అమృతమునకు మాధుర్యము సహజము. రత్నములకు కాంతి, చంద్రునికి వెన్నెల, పూలకు సువాసన సహజము. అలాగే శ్రీమహావిష్ణువు నిత్యము 'శ్రీ'ను ధరించినవాడగుటచే శ్రీధరునిగా కీర్తింపబడుచున్నాడు.

618. శ్రీకరః

- లక్ష్మిని తన అవతారములలో తోడుగా అవతరింపజేయువాడు.
- భక్తులకు శ్రీ (ఆధ్యాత్మిక సంపద)ను, నిత్యశ్రీ (మోక్షము)ను ప్రసాధించువాడు.
- తన భక్తులను శ్రీ (కీర్తి)తో ప్రకాశింపజేయువాడు.
- శ్రీమహాలక్ష్మి చేతిని అందిపుచ్చుకొన్నవాడు.

ఓం శ్రీకరాయ నమః

పర వ్యూహావతారేషు స్వానురూపాం కరోతి తామ్

శ్రియం యోऽసౌ శ్రీకరస్స్యాత్ మున్యర్ణః శ్రీకరో మనుః

పర, వ్యూహావతారములలో లక్ష్మిని తనకు తోడుగా చేసికొనెడువాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. లక్ష్మీప్రదము. ఓం శ్రీకరాయ నమః.

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము శ్రీహరి తన అవతారములకు తగినట్లుగా లక్ష్మీదేవినికూడా తన తోడుగా అవతరింపజేయును. దేవలోకమున దేవతగాను, మానవలోకమున మానవకాంతగాను శ్రీమహాలక్ష్మి ఆయనకు సదా తోడైయుండును.

దేవత్వే దేవదేహేయమా మనుష్యత్వే చ మానుషీ – శ్రీ విష్ణుపురాణము 1.9.145

ఈ భావాన్ని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరింత వివరించారు – రామునివెంట సీతగాను, కృష్ణునివెంట రుక్మిణిగాను శ్రీదేవి అవతరించి తోడైయున్నది. ఇలా శ్రీహరికి తోడుగానుండి ఆమె విష్ణుదాసులకు శ్రీ (ఐశ్వర్యము)ను, నిత్యశ్రీ (మోక్షము)ను ప్రసాదించుచున్నది. ఇలా లక్ష్మీదేవిచేత 'శ్రీ'ను అనుగ్రహింపజేసే భగవానుడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – **స్మరతామ్, స్తువతామ్, అర్చయతామ్ చ భక్తానామ్ శ్రియమ్ కరోతి ఇతి శ్రీకరః.** తనను స్మరించేవారికి, స్తుతించేవారికి, పూజించేవారికి ఇలా భక్తులందరికీ 'శ్రీ' (ఐశ్వర్యము, మోక్షము)ను కలుగజేయువాడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శ్రియామ్ స్వజన కీర్తినామ్ కరః ఇతి శ్రీకరః.** తన భక్తుల కీర్తిని మరింత సంపన్నము చేయువాడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – శ్రీమహాలక్ష్మి కరమును గ్రహించినవాడు (పరిణయమాడినవాడు) శ్రీకరుడు.

619. శ్రేయశ్శ్రీమాన్

శ్రేయః

శ్రీమాన్

- శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – భక్తులు పూజించే లక్ష్మీదేవితో నిత్యము కూడియున్నవాడు.
- శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – నూపుర, కేయూర, కటక, కిరీటాది దివ్యసుందరాభరణములు ధరించినవాడు.
- శ్రేయః – శాశ్వతమైన సుఖము, విముక్తి, మోక్షము.
- శ్రీమాన్ – లక్ష్మీదేవిని ధరించినవాడు.
- శ్రీమాన్ – సర్వవిధములైన ఐశ్వర్యములు కలవాడు

ఓం శ్రేయశ్శ్రీమతే నమః

ఓం శ్రేయసే నమః

ఓం శ్రీమతే నమః

శ్రేయశ్శ్రీమాన్

శ్రీ భట్టులు 'శ్రేయశ్శ్రీమాన్' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు.

శ్రేయసే శ్రమణీయా శ్రీః శ్రేయశ్శ్రీర్నిత్య యోగినీ

శ్రేయశ్శ్రీమానసా వస్వర్ణః పురుషార్థదః

సకల పురుషార్థముల కొరకు ఆశ్రయించబడు లక్ష్మితో ఎల్లప్పుడూ కూడియుండువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరి. సకల పురుషార్థాలనూ ఇస్తుంది. ఓం శ్రేయశ్శ్రీమతే నమః.

ఇక్కడ శ్రేయస్సు అనగా ఆధ్యాత్మిక సమృద్ధి. కఠోపనిషత్తునందు శ్రేయస్సు (ఆధ్యాత్మిక సంపద)కు, ప్రేయస్సు (ఐహిక సంపద)కు కల భేదం తెలుపబడింది. శ్రీ భట్టులు 'శ్రేయస్-శ్రీ' అనగా లక్ష్మీదేవి అనియు, అట్టి లక్ష్మీదేవి ఆధ్యాత్మిక సంపదలను ప్రసాదించుననియు, అట్టి లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు 'శ్రేయస్-శ్రీ-మాన్' అనియు వివరించారు. ఇందుకు సుందరకాండ (58.92)నుండి ఉదాహరించారు. రాక్షస వనితలతో త్రిజట ఇలా అన్నది –

ప్రణిపాత ప్రసన్నాహి మైథిలీ జనకాత్మజా
అలమేషా పరిత్రాతుమ్ రాక్షస్యో మహతో భయాత్

ఓ రాక్షస వనితలారా! జనకుని కూతురైన ఈ సీత తనను శరణుజొచ్చినవారిని తప్పక కరుణించగలదు. మనలను భయంకరమైన ఆపదనుండి కాపాడుటకు ఈమెయే తగినది.

విష్ణుపురాణము 1.9.125 – **శరీర ఆరోగ్యమ్ ఐశ్వర్యమ్ అరిపక్ష క్షయమ్ సుఖమ్.** ఆమె ఆరోగ్యమును, ఐశ్వర్యమును, శత్రునాశనమును, సుఖమును ప్రసాదించును.

విష్ణుపురాణము 1.9.120 – **విముక్తి ఫలదాయినీ.** ఆమె బంధములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించును.

శ్రీ సూక్తము 2 – **యస్యామ్ హిరణ్యమ్ విందేయమ్ గామశ్వమ్ పురుషానహమ్**. ఆమె కరుణవలన బంగారము, పశువులు, గుఱ్ఱములు, పుత్రసంతానము పొందగలను.

శ్రీసూక్తము 5 – **శ్రియమ్ లోకే దేవజుష్టాముదారామ్** – లక్ష్మీదేవిని లోకములో తమ ఇష్టకామ్యసిద్ధి కొఱకు దేవతలు అర్చింతురు. ఆమె నారాయణునకు ప్రియమైనది. ఆమె సకల సంపత్తులను అనుగ్రహించు ఉదార స్వభావము కలది.

శ్రీకృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శ్రేయసీ అతిశయ శోభమానా, శ్రీర్-వేష రచనా నూపుర యుగళ కాంచీ కటక కేయూర కుండల కిరీటాదిమతీ, యస్య ఇతి శ్రేయః శ్రీమాన్** – అత్యంత శోభమానములైన నూపురద్వయము, కేయూరము, కుండలములు, కిరీటమువంటి దివ్యాభరణములు కలిగినవాడు 'శ్రేయఃశ్రీమాన్'. ఇందుకు ఆయన అమరకోశము (3.1.58)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **శ్రేయాన్ శ్రేష్ఠః పుష్కలస్యాత్ సత్తమ్ శ్చతి శోభనే.**

శ్రీ శంకరులు 'శ్రేయః', 'శ్రీమాన్' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించి వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రేయః

శాశ్వతమైన నిత్యానందము శ్రీహరియే. ఎన్నడూ దూరముకాని సుఖము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్తు (2-1,2)నుండి చెప్పిన వివరణ –

అన్యాత్ శ్రేయః అన్యదుతైవ ప్రేయః, ...

తయోః శ్రేయ ఆదదానస్య సాధు భవతి

శ్రేయోహి ధీరోఽభి ప్రేయో వృణీతే ......

శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు అనేవి రెండు వేరు వేరు మార్గాలు. శ్రేయోమార్గాన చరించేవారికి ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం లభిస్తుంది. ధీరులైనవారు ప్రేయోమార్గము (ఐహికమైన భోగభాగ్యములు)ను వదలి శ్రేయోమార్గాన్ని ఎన్నుకొంటారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రేయోమార్గమును నివృత్తి ధర్మముగాను, ప్రేయోమార్గమును ప్రవృత్తి ధర్మముగాను వివరించారు. ఇందుకు ఆయన ఋగ్వేదము (10.31.2)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము –

పరిచిన్మర్తో ద్రవిణామ్ మమన్యాద్ఋ తస్యపథా నమసా వివాసేత్

ఉతస్వేన క్రతునా సమ్ వదేతా శ్రేయాంసమ్ దక్షమ్ మనసా జాగృభ్యాత్

శ్రీమాన్

శ్రీమంతుడు. సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్నవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యప్రకారము 'శ్రీమాన్' నామము నాలుగుమార్లు (3వ, 19వ, 24వ, 65వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఈ నామము 3 మార్లు (3వ, 19వ, 24వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. 65వ శ్లోకములో శ్రీభట్టులు 'శ్రేయశ్శ్రీమాన్' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు.

3వ శ్లోకము – 22వ నామము. శ్రీమాన్ – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: అతిమనోహర సుందర శ్రీ నారసింహ స్వరూపము

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: వక్షస్థలమున శ్రీలక్ష్మిని ధరించినవాడు.

19వ శ్లోకము - 180వ నామము. శ్రీమాన్ – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: దివ్యాభరణములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు

24వ శ్లోకము – 222వ నామము. శ్రీమాన్ – **అగ్రణీః గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయోనేతా సమీరణః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: శ్రీయుత మత్స్య మూర్తి. అన్ని సంపదలను కలిగినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: అనన్య తేజోమయుడు.

65వ శ్లోకము – 619వ నామము. శ్రీమాన్ / శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – **శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయఃశ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: **శ్రేయశ్శ్రీమాన్** – సకల సంపదలను ప్రసాదించు లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: **శ్రీమాన్** – సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్న శ్రీమంతుడు.

620. లోకత్రయాశ్రయః

- మూడులోకములకు ఆశ్రయము అయినవాడు.
- మూడు (జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్త) అవస్థలకును అధిపతి.

ఓం లోకత్రయాశ్రయాయ నమః

శ్రియా సహ జగన్మాతా పితృవత్సకలాశ్రయః
లోకత్రయాశ్రయస్య స్యాత్ దశార్ణో రక్షకత్వదః
జగన్మాత అయిన లక్ష్మీదేవితో కలిసిఉండి, తండ్రిలాగా ఎల్లప్పుడూ లోకాలకు ఆశ్రయమైనవాడు లోకత్రయాశ్రయుడు. ఈ నామము దశాక్షరీమంత్రము. రక్షణ కలుగజేస్తుంది. ఓం లోకత్రయాశ్రయాయ నమః.

ఈ నామవివరణలో శ్రీభట్టులు విష్ణుపురాణము (1.9.126)నుండి ఉదాహరించారు – **త్వమ్ మాతా సర్వలోకానామ్ దేవదేవో హరిః పితా**. ముల్లోకములకును నీవు తల్లివి. దేవదేవుడైన హరి తండ్రి. అని ఇంద్రుడన్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **త్రయాణామ్ లోకానామ్ ఆశ్రయత్వాత్ లోకత్రయాశ్రయః**. మూడు లోకములకును ఆశ్రయమైనవాడు లోకత్రయాశ్రయుడు.

ఈ మూడు లోకాలు ఏవి అనే విషయంలో వ్యాఖ్యాతలు కొంత వైవిధ్యం చూపారు. భూమి, ఆకాశము, స్వర్గము అనేవి మూడు లోకాలని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి అన్నారు. జాగ్రత్ (మెలకువ), స్వప్న (నిదుర), సుషుప్తి (గాఢ నిద్ర) అనేవి మూడు లోకాలని శ్రీ చిన్మయానంద అన్నారు.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.
(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

స్వక్షః స్వంగః శతానందో నందిర్జ్యోతిర్గణేశ్వరః |
విజితాత్మా విధేయాత్మా సత్కీర్తిశ్ఛిన్నసంశయః || (66)

621. స్వక్షః

సుందరమైన కన్నులు కలవాడు,

ఓం స్వక్షాయ నమః

సు-అక్ష - స్వక్ష – అనగా అందమైన కన్నులున్నవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారం – **శోభనే పుండరీకాభే అక్షిణీ అస్య ఇతి స్వక్షః.** తామరపూవు రేకులవంటి అందమైన కన్నులున్నవాడు.

ఈ అర్థాన్నే శ్రీ భట్టులు శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల అన్యోన్యత్వమును తెలిపేలా వ్యాఖ్యానించారు. **శ్రీ సౌందర్య సుధాసింధు రపార కరణోహి యః స్వక్షః.** లక్ష్మీదేవియొక్కసౌందర్యము అనే అమృత సముద్రాన్ని తనివితీరా అనుభవించడానికి మంచినేత్రములు కలవాడు. నారాయణుని కడకన్నులు ఎరుపుగాను, లక్ష్మీదేవి కడకన్నులు నలుపుగాను ఉంటాయట. పరస్పరం ఒకరినొకరు వీక్షిస్తూ ఉండడంవలన, వారివారి శరీరవర్ణాలనుబట్టి ఇలా జరిగిందని భావించవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సూర్యమండలంలో రథారూఢుడై శ్రీనారాయణుడు విశ్వాన్ని చూస్తుంటాడు. అన్నింటికీ చూపు ఆ నారాయణుడే. ఓం స్వక్షాయ నమః.

622. స్వంగః

చక్కని అంగములు కలవాడు.

ఓం స్వంగాయ నమః

సు-అంగః - స్వంగః – చక్కని శరీర భాగములు కలవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – **సు శోభనాని అంగాని అస్య ఇతి స్వంగః**. ఆయన సమస్తావయవములును సుందరములు, మంగళకరములు, రక్షాప్రదములు, భాగ్యదాయకములు, మోక్షప్రదాయకములు.

శ్రియ స్పృహణీయ దివ్యాంగ స్వంగ ఉచ్యతే. లక్ష్మీదేవి కూడా కోరుకొనగల సుందర శరీరము కలవాడు. అనేది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. ఇదే భావాన్ని శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఇలా చెప్పారు – **లక్ష్మి స్పృహణీయ దివ్య శరీరధారీ**. సుందరకాండములో శ్రీరాముని సౌందర్యమును 16 శ్లోకాలలో (35.7-22) హనుమంతుడు వర్ణించి సీతమ్మకు చెప్పాడు. శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వార్ వారి అమలనాదిపిరాన్ లో శ్రీరంగనాథుని సౌందర్యం వర్ణింపబడింది. స్వామిదేశికన్ ధ్యానసోపానములో కూడా రంగనాథుని సౌందర్యవర్ణన ఉంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అగి-గతౌ – కదలుట అన్న అర్థంలో, చక్కనైన కదలిక లేదా నడక కలిగినవాడు 'స్వంగః'. ఇందుకు ఋగ్వేదము (10.1.1)నుండి ప్రమాణము చెప్పారు. మరొక విధంగా – ఇంత అద్భుతంగా, అందంగా చలించే విశ్వాన్ని సృజించిన భగవంతుడు 'స్వంగః'.

శ్రీ రామరక్షాస్తోత్రమునుండి.

(గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ వారి ప్రచురణనుండి తీసుకొన్న భావము)

ధ్యాయేదాజానుబాహుం ధృతశరధనుషం బద్ధపద్మాసనస్థం
పీతం వాసో వసానం నవకమలదళ స్పర్థినేత్రం ప్రసన్నమ్
వామాంకారూఢ సీతాముఖకమల మిలల్లోచనం నీరదాభం
నానాలంకారదీప్తం దధతమురుజటా మండలం రామచంద్రమ్

ఆజానుబాహుడు, శరచాపములు ధరించినవాడు, పద్మాసనమున కూర్చుండియున్నవాడు, పచ్చని బంగారువస్త్రముచే అలంకరింపబడినవాడు, (సూర్యకాంతి ప్రసారమువలన అప్పుడే వికసించిన) కమలదళములపై కాలుద్రువ్వు అందమైన కనులు గలవాడు, ప్రసన్నుడగువాడు, ఎడమ పార్శ్వమున కూర్చునియున్న సీతాదేవి ముఖకమలమును చూచువాడు, నీలమేఘమువంటి మేని నిగనిగలవాడు, వివిధములగు అలంకారములతో ప్రకాశించెడువాడు, ఒత్తైన జటామండలము కలవాడు అయిన శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానింతురు గాక!

చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్
ఏకైకమక్షరం పుంసాం మహాపాతకనాశనమ్ 1

నూరుకోట్ల శ్లోకములతో విస్తరింపబడిన శ్రీరఘునాధుని దివ్యలీలాచరితములోని ప్రతియొక్కొక్క అక్షరము, మానవుని మహాపాపములను సైతము నాశనము చేయగలదు.

ధ్యాత్వా నీలోత్పలశ్యామం రామం రాజీవలోచనమ్
జానకీలక్ష్మణోపేతం జటాముకుటమండితమ్ 2
సాసితూణధనుర్బాణపాణిం నక్తంచరాంతకమ్
స్వలీలయా జగత్రాతుమావిర్భూతమజం విభుమ్ 3
రామరక్షాం పఠేత్ ప్రాజ్ఞః పాపఘ్నీం సర్వకామదామ్
శిరో మే రాఘవః పాతు ఫాలం దశరథాత్మజః 4

నీలికలువరేకువంటి శ్యామలవర్ణుని, రాజీవలోచనుని, జానకీ లక్ష్మణ సంయుతుని, జటాముకుట మండితుని, ఖడ్గతూణీరములు, కోదండ శరములు కరమున దాల్చినవానిని, రాక్షసాంతకుని, అవలీలగా అవనిని రక్షింపనవతరించినవానిని, జన్మలేనివానిని, (విశ్వవ్యాపిని) విభుని, శ్రీరాముని మనమున ధ్యానించి, పాపములను నశింపజేసెడి, సర్వ అభీష్టములను ప్రసాదించెడి రామరక్షాస్తోత్రమును ప్రాజ్ఞుడు పఠింపవలెను. (ధ్యానము తరువాత శ్రీరామ నామమును స్మరించు కవచమును ప్రారంభించవలెను).

రాఘవుడు నా శిరస్సును, దాశరధి నా ఫాలమును రక్షించుగాక.

కౌసల్యేయో దృశౌ పాతు విశ్వామిత్రప్రియః శ్రుతీ
ఘ్రాణం పాతు మఖత్రాతా ముఖం సౌమిత్రివత్సలః 5

కౌసల్యానందనుడగు రాముడు నా కన్నులను రక్షించుగాక! విశ్వామిత్రునకు అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడు చెవులను, యాగరక్షకుడు నాసికను, సౌమిత్రివత్సలుడు ముఖమును రక్షించుగాక.

జిహ్వాం విద్యానిధిః పాతు కంఠం భరతవందితః
స్కంధౌ దివ్యాయుధః పాతు భుజౌ భగ్నేశకార్ముకః 6

నాలుకను విద్యానిధియు, కంఠమును భరతవందితుడు కాచుగాక. దివ్యాయుధధారి స్కంధమును, శివధనువును విరిచిన స్వామి నా రెండు భుజములను కాచుగాక!

కరౌ సీతాపతిః పాతు హృదయం జామదగ్న్యజిత్
మధ్యం పాతు ఖరధ్వంసీ నాభిం జాంబవదాశ్రయః 7

సీతాపతి నా రెండుచేతులను, పరశురామ విజేత హృదయమును కాపాడుగాక! ఖరనిరాసకుడు నడుము భాగమును, జాంబవంతునికి నెలవిచ్చిన స్వామి నా నాభిని రక్షించుగాక!

సుగ్రీవేశః కటీ పాతు సక్థినీ హనుమత్ప్రభుః
ఊరూ రఘూత్తమః పాతు రక్షఃకులవినాశకృత్ 8

కటిస్థలమును సుగ్రీవపతి, హనుమనేలినస్వామి తొడలపైభాగమును కాచుగాక. తొడల దిగువను రఘూత్తముడు, రక్షోవంశవినాశకుడు (రాముడు) కాపాడుగాక!

జానునీ సేతుకృత్పాతు జంఘే దశముఖాంతకః

పాదౌ విభీషణశ్రీదః పాతు రామోఖిలం వపుః 9

సేతుబంధనశాలి మోకాళ్ళను, దశముఖ సంహారకుడు పిక్కలను, విభీషణునికి రాజ్యలక్ష్మినొసగిన దేవర పాదములను, శ్రీరాముడు సకలదేహమును కాచుగాక.

ఏతాం రామబలోపేతాం రక్షాం యః సుకృతీ పఠేత్

స చిరాయుః సుఖీ పుత్రీ విజయీ వినయీ భవేత్ 10

శ్రీరాముని దివ్యబలయుతమైన ఈ (రామ)రక్షాస్తోత్రమును పఠించెడి ధన్యుడు దీర్ఘాయువును, సుఖమును, పుత్రసంతానమును, వినయసంపదను పొందగలడు.

పాతాల భూతల వ్యోమచారిణ శ్చద్మచారిణః

న ద్రష్టుమపి శక్తాస్తే రక్షితం రామనామభిః 11

పాతాళ, భూతల, ఆకాశ చరములు గాని, అదృశ్యరూపమున విహరించెడి శక్తులుగాని రామనామముచే రక్షింపబడునట్టివానిని కన్నెత్తి అయినను చూడజాలవు.

రామేతి రామభద్రేతి రామచంద్రేతి వా స్మరన్

నరో న లిప్యతే పాపైర్భుక్తిం ముక్తిం చ విందతి 12

'**రామ**'యని, '**రామభద్ర**'యని, '**రామచంద్ర**'యని (నిరంతరము) పలికెడి నరునికి ఎట్టి పాపమును అంటదు. (అంతియేగాక) అతడు భుక్తిని, ముక్తిని పొందగలడు.

జగజ్జైత్రైక మంత్రేణ రామనామ్నాభిరక్షితమ్

యః కంఠే ధారయేత్తస్య కరస్థాః సర్వసిద్ధయః 13

(సకల) జగత్తును జయించగలిగిన ఏకైక మంత్రమగు రామనామముచే సురక్షితమైన ఈ (రక్షా)స్తోత్రమును కంఠస్థము చేసినవానికి సర్వసిద్ధులును కరస్థములగును.

వజ్రపంజరనామేదం యో రామకవచం స్మరేత్

అవ్యాహతాజ్ఞః సర్వత్ర లభతే జయమంగళమ్ 14

వజ్రపంజరమను పేరుగల రామకవచమును (రామరక్షాస్తోత్రమును) స్మరించెడివాని ఆజ్ఞలకు ఎక్కడను ఎదురుండబోదు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును అతనికి జయము, శుభము కలుగును.

---

623. శతానందః

అనంతమైన ఆనందము కలవాడు.

ఓం శతానందాయ నమః

అన్యోన్య ప్రణయానంద సింధౌ సముదితోహి యః

శతానంద స్స విజ్ఞేయః దాంపత్యానందదో మనుః

లక్ష్మీనారాయణులు ఒకరిపై ఒకరు అన్యోన్యమైన అనురాగము కలవారు. అలా అనురాగసాగరంలో వారిరువురూ ఓలలాడతారు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. దంపతులకు ఆనందాన్నిస్తుంది. ఓం శతానందాయ నమః.

ఇలా శ్రీ భట్టులు లక్ష్మీనారాయణుల ఏకత్వము వివరణను ఈ నామం వ్యాఖ్యలో కూడా కొనసాగించారు. ఇక్కడ 'శత' అనగా 'వంద' అని మాత్రమే కాక, 'అపరిమితమైన' అని భావించాలి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అనంత ఆనందమూర్తి శతానందుడు. అందుకు శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.3.32)నుండి ఉదాహరించారు – **ఏతస్యైవ ఆనందస్య అన్యాని భూతాని మాత్రామ్ ఉపజీవన్తి.** ఈ ఆనందముతో పోలిస్తే అన్యజీవుల ఆనందము అత్యల్పభాగము మాత్రమే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పశువుల ఆనందము, మానవుల ఆనందము, దేవతల ఆనందము, ఋషుల ఆనందము వివిధ స్థాయిలలో ఉండును. అనుభవించేవాని స్థితినిబట్టి ఆ ఆనందము పరిమాణము ఉండును. సంసారబద్ధులైనవారికంటే విముక్తులైన జ్ఞానులు ఆనందమును అధికంగా అనుభవిస్తారు. ఈ అన్ని ఆనందాలూ శతానందుడైన పరబ్రహ్మమునుండే ఉద్భవిస్తాయి. **తే యే శతమ్ మానుషః, దేవానామ్ ఇంద్రస్య, ప్రజాపతేః ఆనందః స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః శ్రోత్రియస్య చా కా మహతస్య**. తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.8

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఒక్కొక్కజీవి కొన్ని పరిస్థితులలో ఆనందమును, ఇతర పరిస్థితులలో బాధను పొందును. ఉదాహరణకు చేపలు నీటిలో సంతోషంగాను, నీరు లేనపుడు కష్టంగాను ఉంటాయి. అయితే దేవదేవునికి ఎలాంటి ప్రతిబంధకాలు, విపత్తులు, అసాధ్యాలు ఉండవు. కనుక ఆయన శతానందుడు. అందరి ఆనందాలకు మూలాధారము.

ధర్మచక్రము రచయిత – చెట్లకు స్పర్శద్వారా మాత్రమే ఆనందం లభిస్తుంది. పురుగులకు స్పర్శ, రుచి కూడా ఆనందాన్నిస్తాయి. ఇలా జీవుల స్థాయి పెంచినకొద్దీ ..... మనుషులకు స్పర్శ, రుచి, వాసన, రూపము, శబ్దము మరియు భావము (మనసు) వీటన్నింటిద్వారా ఆనందం లభిస్తుంది. ఇలా లభించే ఆనందంకొరకు ఐహికసుఖాలవెంట పడకుండా శతానందుని ధ్యానించాలి. అలా చేస్తే అనన్యమైన, శాశ్వతమైన ఆత్మానందము లభిస్తుంది.

624. నన్దిః

సదా ఆనందించువాడు. ఆనందనిధి.

ఓం నన్దయే నమః

నందతి ఇతి నందిః. ఆనందించువాడు నంది.

శ్రీ భట్టులు – సదా, సర్వత్రా, సర్వవిధాలా లక్ష్మీదేవి తోడుగా ఉండుటవలన శ్రీహరి సర్వసమృద్ధుడు. లక్ష్మీదేవి తోడుగా ఉండుటయే ఆయన సదా ఆనందించుటకు కారణము. **నంది సర్వత్ర నిత్యం సః శ్రియా ఋధ్యతి సర్వదా.** అంతటా, అన్నివేళలా లక్ష్మిచే సమృద్ధుడుగా ఉండేవాడు. **నందితి సమృధ్యతీతి నందిః.** అన్నివేళలందు, అన్నిచోట్లా లక్ష్మీదేవితో కలిసి సమృద్ధిగా ఉండేవాడు నంది.

శ్రీ శంకరులు – **పరమానంద విగ్రహో నందిః.** పరమానంద స్వరూపమైనవాడు నంది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – దేవతలకు, మనుష్యులకు నిజమైన ఆనందమును ప్రసాదించువాడు శ్రీనివాసుడే.

625. జ్యోతిర్గణేశ్వరః

- ప్రకాశించే గణములకు (నిత్యసూరులకు) ప్రభువు.
- ప్రకాశించే గణములకు (సూర్య చంద్రాది జ్యోతులకు) ప్రభువు.

ఓం జ్యోతిర్గణేశ్వరాయ నమః

జ్యోతి-గణ-ఈశ్వరుడు – అనగా ప్రకాశించే సమూహములకు అధిపతి జ్యోతిర్గణేశ్వరుడు. అయితే ఆ జ్యోతిగణములు ఏవనే విషయంలో వ్యాఖ్యాత దృక్పధాన్ని మనం గమనించవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఆదిశేషుడు, విష్వక్సేనుడు వంటి తేజోవంతులైన నిత్యసూరులు సదా భగవంతుని, అమ్మవారి సేవలో నిమగ్నులై తరిస్తూ ఉంటారు. **నిత్యసూరి గణానాం యః ఈశో జ్యోతిర్గణేశ్వరః.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు పురుషసూక్తములోని శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. **మరీచీనామ్ పదమిచ్ఛన్తి వేధసః.** జ్ఞానులైనవారు ప్రకాశమానములైన ఆత్మలున్న లోకాన్ని చేరాలని ఆశిస్తారు. భగవానునికి, అమ్మవారికి చేసే సేవలో నిత్యసూరులు ప్రకాశిస్తూ ఉంటారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – జ్యోతిర్గణములనగా సూర్య చంద్ర నక్షత్రాది ప్రకాశమానములైన గ్రహాదులు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు కఠోపనిషత్తు (2.2.14)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము. **తమేవ భాన్తమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి.** ఆయన ప్రకాశిస్తే అంతా వెలుగుతుంది. ఆయన కాంతియే అంత వెలుగుకూ కారణము. మరియు గీత (15.12)నుండి –

యదాదిత్య గతమ్ తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్

సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేసే సూర్యుని తేజస్సు, చంద్రుని తేజస్సు, అగ్ని తేజస్సు కూడా నా తేజస్సే అని తెలిసికోవలెను.

ధర్మచక్రము రచయిత – చూపు లేనివారికి చుట్టూ ఉన్న వెలుగు కానరాదు. అలాగే అజ్ఞానంచే అంధులైనవారికి తమలోనే ప్రకాశించే దేవుడు కానరాడు. జ్ఞానాన్ని సాధించమని ఈ నామం ప్రబోధిస్తున్నది.

ఇలా శ్రీ భట్టులు 608నుండి 625వరకు నామములలో శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల ఐక్యతను వర్ణించారు.

626. విజితాత్మా

- భక్తులచేత జయింపబడిన మనస్సు గలవాడు.
- జయించిన (అనగా వశములోనున్న) మనస్సు గలవాడు.

ఓం విజితాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టులు 608నుండి 625వరకు నామములను భగవంతునికి అమ్మవారితో గల విడదీయరాని అనుబంధమును ప్రకటిస్తూ వ్యాఖ్యానించారు. ఈ నామముతో మొదలుకొని కొన్ని నామములు భగవంతుని సౌశీల్యమును వర్ణిస్తూ శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

సౌశీల్యస్య గుణస్యాథ పరమావధి వర్ణనమ్
మానసం ప్రణతైర్యస్య విజితాత్మా జితశ్చ సః

తననాశ్రయించిన భక్తులకు వశమైనవాడు విజితాత్మ. పరమేశ్వరుడు భక్తసులభుడు. తన భక్తుల మాటలను నెరవేరుస్తూ ఉంటాడు. వారి పాపాలను హరిస్తాడు. ఆయుధమును ధరించనని మహాభారత యుద్ధారంభంలో ప్రమాణం చేసినాగాని శ్రీకృష్ణుడు భీష్ముని మాట చెల్లించడం కోసం చక్రం చేత ధరించి ముందుకురికాడు.

పోతన భాగవతంలో భీష్ముడు కృష్ణుని స్తుతించిన పద్యము

కుప్పించి యెగసిన కుండలంబుల కాంతి, గగన భాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న, జగముల వ్రేఁగున జగతి గదలఁ
జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచు రయమునఁ , బై నున్న పచ్చని పుటము జాఱ
నమ్మితి నా లావు నగుబాటు సేయకు, మన్నింపుమని క్రీడి మఱలఁ దిగువఁ

గరికి లంఘించు సింహంబు కరణి మెఱసి
నేఁడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాతు
విడువు మర్జున ! యంచు మద్విశిఖ వృష్టిఁ
దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు.

ఇలా భక్తులకోసం తన మాట తప్పడానికి కూడా సిద్ధమయ్యే సౌశీల్యం ఆయనది. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 1.3.1 ని ప్రస్తావించారు. నమ్మాళ్వారుగారు భగవంతుని పరత్వమును నిలకడైన మనసుతో గానం చేశారు గాని, ఆ దేవదేవుని సౌలభ్య సౌశీల్యాలను కీర్తించేటపుడు విపరీతమైన ఆవేశానికి లోనయ్యారు. యశోదచేత రోట బంధింపబడి, ఆ తల్లి దండనను స్వీకరించిన శ్రీహరి సౌలభ్యాన్ని స్మరిస్తూ పరవశంతో నమ్మాళ్వార్ స్పృహ కోల్పోయారట.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విజితా ఆత్మా మనో యేన సః విజితాత్మా**. తన మనసును తన వశములో ఉంచుకొన్నవాడు విజితాత్మ. శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి వివరణ – భగవంతునికి లేనిది లేదు. ఆయనవలన కానిది ఉండదు. చెల్లని కోరిక ఉండనేరదు. ఆయన మనసు పూర్తిగా ఆయన అధీనంలో ఉంటుంది.

ఈ నామస్మరణ ద్వారా మనసును అదుపులో ఉంచుకొనవచ్చునని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానానికి, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానానికి ఉన్న భేదం చెప్పడానికి ఈ నామం ఒక ఉదాహరణ. శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరత్వమును, ఐశ్వర్యమును తెలుపుతూ వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు భగవంతుని సౌశీల్యమును, సౌలభ్యమును అధికంగా ప్రస్తావించారు.

627. విధేయాత్మా

- తన భక్తులకు విధేయమైన లక్షణము కలవాడు.
- సకల జీవులు ఆయనకు లోబడియుండును.

అవిధేయాత్మా

- ఎవరివలనను విధింపబడు స్వరూపము కలవాడు కాదు.

ఓం విధేయాత్మనే నమః

ఓం అవిధేయాత్మనే నమః

విధేయమగుట అనగా లోబడియుండుట. భగవంతుని భక్తసౌలభ్యమును సూచించేదిగా ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

ఇహ గచ్ఛేహ తిష్ఠేదం భుజ్ క్ష్వేతి ప్రణతైస్సదా
యోగ్యం విధాతుం యద్రూపం విధేయాత్మా స కీర్తితః

ఇలా రా, కూర్చో, భోజనం చేయి – అని తన భక్తులచేత ఆజ్ఞలు జారీ చేయబడకుండా తానే వారికి విధేయుడై ఉండేవాడు విధేయాత్మ. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం ప్రకారం భగవంతుడు భక్తులకు ఎంత అనుకూలంగా

ఉంటాడంటే భక్తులు తమకిష్టమైన పనులు చేయమని భగవంతునికి ఆజ్ఞాపించవచ్చును.
పెరియాళ్వారువారు **'పూచ్చూడ వా, నీరాడ వా, అమ్మమ్ ఉణ్ణాయ్'** అని దేవదేవుని చనువుగా పిలిచిన విషయాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు. శ్రీ పి.బి. అణ్ణంగారాచార్య స్వామి 'సొన్నవణ్ణమ్ సేయద పెరుమాళ్' (యథోక్తకారి) కథను ఉదాహరించారు. తిరుమళశయాళ్వార్ (భక్తిసార యోగి) చెప్పగానే కంచి పెరుమాళ్ (యథోక్తకారి) తన పాము పడకను చుట్టచుట్టుకొని భూనీళాసమేతుడై తిరుమళశయాళ్వార్ వెంట నడచెను. మళ్ళీ ఆళ్వారు మాటవిని కంచికి తిరిగివచ్చెను. అలాగే అర్జునుడు **'సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథమ్ స్థాపయ మే అచ్యుత'** అని చెప్పగానే పార్థసారథి రెండుసేనల మధ్యకు రథాన్ని తీసుకువెళ్ళాడు.
శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ పెరియతిరుమొళి (11.5.5)నుండి కూడా ఉదాహరించారు – **వణ్ణక్కరుమ్ కుళల్ అయిచ్చియాల్ మొత్తుణ్ణు కణ్ణిక్ కుఱుమ్ కయిట్రాల్ కట్టుండాన్.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు – **ఉద్బుధ్యస్వ, ప్రతిజాగృహి, ఇష్టపూర్తమ్ సంసృజ.**
ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహి త్వమ్ ఇష్టాపూర్తే సంసృజే యామయం చా – యజుర్వేదము 15.54
దేవ సవితః ప్రసువ, యజ్ఞమ్ ప్రసువ, యజ్ఞపతిమ్ భగాయ – యజుర్వేదము 32.15

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'విధేయాత్మా'కు చెప్పిన అర్థము – **విధేయః-సేవకా, ఆత్మనో-జీవా, యస్య ఇతి విధేయాత్మా** – ఇక్కడ 'ఆత్మలు' అనగా జీవులు. అన్ని జీవులు భగవంతునికి విధేయులైయున్నవి. కనుక శ్రీహరి విధేయాత్మ.

శ్రీ శంకరులు **'అవిధేయాత్మా'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించి వ్యాఖ్యానించారు. 'విధి' అంటే – ఇది ఇలా ఉంది, మీరు ఇలా చేయండి, అని చెప్పడం. అనగా విధానము. పరమేశ్వరుడు ఇలాంటి విధివిధానానికి లోబడి ఉండడు. అందుచేతనే 'అవిధేయాత్మా' అనబడుచున్నాడు. విధేయము కాని ఆత్మ కలవాడు. పరమేశ్వరుని స్వరూపం ఇలాంటిది అని చెప్పడం కష్టం. అతను 'నువ్వు ఇది చెయ్యి, ఇది చేయవద్దు' అనిఎవరిచేతను ఆజ్ఞాపింపబడడు. అందుకే శ్రీమన్నారాయణుడు 'అవిధేయాత్మ' అనబడుచున్నాడు.

కుంభకోణములోని శార్ఙ్గపాణి అయిన విష్ణువును తిరుమళశయాళ్వారు (భక్తిసారయోగి) స్తుతించిన విధము. తాళ్ళపాక చిన్న రచించిన 'పరమయోగి విలాసము' నందలి తెలుగుసేత. శ్రీ కె.టి.యల్. నరసింహాచార్యులు తమ 'ద్వాదశ సూరి చరిత్ర'లో ఉదాహరించినది.

భద్ర నాగేంద్రముపైఁ బవ్వళించి
నిద్రించెదేటికి నిర్నిమిత్తముగ
నీ తఱిం బవళించితేమి కారణము
నా తోడఁ జెప్పవే ననుఁగన్న తండ్రి!

ఘనతరంబైన చక్రము కేలఁబూని

చెనటి రక్కసులఁ ద్రుంచిన బడలికయొ
క్షీర సింధువు మథించియుఁ గ్రుంకకుండఁ
జేరి మందరము మోచిన బడలికయొ

ముఖదంత కోరకమున జగత్త్రయము
నిఖిల భారంబు నావిన బడలికయొ
పైకొన్న యుక్కు కంబముఁగొనగోళ్ళఁ
జేకొని వ్రక్కలించిన బడలికయొ

జగములీరేడును చక్కని యడుగు
చిగురుటాకునఁ గొలిచిన బడలికయొ
గండ్రగొడ్డట రాజకంఠనాళములు
చెండి చెండాడిపైచిన బడలికయొ

దండకావనమున దనుజవర్గంబుఁ
జెండిపైచుచుఁ జరించిన బడలికయొ
కౌరవాధిపునితోఁ గనలి తత్పురము
సీరాగ్రమున బెకల్చిన బడలికయొ

యలవి మీరంగ గోపాంగనామణుల
చెలువంపు రతులఁ దేల్చిన బడలికయొ
మేలిమి తురగంపు మీఁదటనెక్కి
లీల నయ్యాళిఁదోలిన బడలికయొ

యీ యెడ నాతోడ నింతయుఁ దెలియ
మాయన్న యెఱిగింపుమా.

(బలరాముడు. పటచిత్రం. వికీపీడియా నుండి)

628. సత్కీర్తిః

గొప్ప, నిజమైన, శాశ్వతమైన కీర్తిగలవాడు.

ఓం సత్కీర్తయే నమః

ఈదృక్సౌశీల్య సత్త్వాద్ధి సత్కీర్తితి కథ్యతే – ఈ విధంగా (భక్తులకు వశుడై యుండడం వంటి) మంచి గుణాల కారణంగా కీర్తింపబడుతుండేవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సౌశీల్య సత్త్వేన అస్యాऽతి మహతీ కీర్తిః ఇతి సత్కీర్తిః.** సౌశీల్యము కారణంగా భగవంతునికి మహత్తరమైన కీర్తి లభించింది. ఆయనను ఎంత పొగిడినా తక్కువే. మరియు ఆయన కీర్తి అంతా నిజమైనది. అతిశయోక్తి లేనిది.

యథా సర్వేశ్వరః కృష్ణః ప్రోచ్యతే సర్వపండితైః
తథాపి స్వల్పమేవోక్తం భూతార్థే కతమాస్తుతిః
శ్రీకృష్ణుడు సర్వేశ్వరుడని పండితులంటారు. అయినా ఆయన గురించి చెప్పేది చాలా తక్కువ. ఆయన గురించి చెప్పాలంటే అసలు స్తోత్రమెంత? ఆయన కీర్తి ప్రతిష్టలు అనంతములు.

శ్రీ శంకరులు 'సత్' అనే పదం భగవంతుని కీర్తియొక్క నిజమైన తత్వాన్ని తెలుపుతుందని వ్యాఖ్యానించారు. **సతీ అవితథా కీర్తిః అస్య ఇతి సత్కీర్తిః.** దేవదేవుడు శ్రీలక్ష్మీపతి అయినందున ఆయన కీర్తికి ఈ లక్షణము అబ్బింది. అని శ్రీ చిన్మయానంద భావించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఐహికమైన భోగభాగ్యాలు, పదవులు వలన వచ్చే కీర్తి తాత్కాలికమైనది. ధర్మమార్గాన్ని ఆచరించడంవలన వచ్చే కీర్తి శాశ్వతమైనది. కనుక అలా ధర్మాన్ని ఆచరిస్తూ శ్రీహరిని సేవించవలెనని ఈ నామములోని మంత్రం తెలియజేస్తున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని సదా పూజించి కీర్తించడంవల్లనే నిజమైన కీర్తి లభిస్తుంది. మిగిలిన కీర్తులు నిజమైనవి కావు.

శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ ఒక్కో నామానికి సవివరమైన వ్యాఖ్యతోపాటు ఆ నామభావాన్ని తెలిపే శ్లోకాన్నికూడా (ఒక్కొక్క నామమునకు ఒక్కొక్క శ్లోకమును) రచించారు. ఈ 'సత్కీర్తి' నామానికి ఆయన వ్రాసిన శ్లోకము –
విష్ణుః సదా సర్వగుణాభిరామః సంకీర్త్యతే స్వాత్మతమః ప్రమృష్టై
మంత్రైర్వ్రతైః సత్యజపైస్తపోభిర్నా నృస్తుతః కీర్తిముపైతి సత్యామ్

629. ఛిన్న సంశయః

సందేహాలను పటాపంచలు చేసేవాడు.

ఓం ఛిన్న సంశయాయ నమః

సౌశీల్య ప్రథమాచైవం దుష్కరత్వాది సంశయః
ఛిన్నో యేన విశేషేణ స ప్రోక్తః ఛిన్నసంశయః
విధేయత, మంచి కీర్తి (విధేయాత్మా, సత్కీర్తిః) వంటి మంచి లక్షణాలుండడంచేత, ఇతనిని అర్చించినట్లైతే ఇతడు మనకు లభిస్తాడా? లభించడా? వంటి సంశయాలను తొలగించేవాడు.

ఛిన్న సంశయా భక్తానామ్ యేన ఇతి ఛిన్న సంశయః. ఎవని కారణంగా భక్తుల సంశయాలు ఛిన్నమవుతాయో అతడు ఛిన్న సంశయుడు. అని శ్రీ కృష్ణదత్తభరద్వాజ నిర్వచనం.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీదేవుడు అనంత సౌశీల్య సౌలభ్య గుణములు కలిగియున్నందున ఇతనిని తెలిసికోవడం సాధ్యమవుతుందా? ఇతనిని మెప్పించతరమా? ఇతనిని చేరడం కుదురునా? వంటిసందేహాలు నివృత్తి అవుతాయి.

ఏతన్మే సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హస్య శేషతః
త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యుపపద్యతే – గీత 6.39
ఓ కృష్ణా! ఈ నా సందేహమును పూర్తిగా నివృత్తి చేయుట నీకే చెల్లును. ఏలనన ఈ సందేహము (యోగభ్రష్టుడు ఇహపరములకు కాకుండా పోవచ్చునన్న భయము) తొలగించుట నీకు తప్ప మరెవ్వరికిని శక్యము కాదు.
నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత
స్థితోऽస్మి గత సందేహః కరిష్యే వచనం తవ – గీత 18.73
ఓ అచ్యుతా! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయ రహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతునికి అంతా తెలుసు. కనుక ఆయనకు ఎలాంటి సందేహాలు ఉండే అవకాశం లేదు. కనుక ఆయన ఛిన్న సంశయుడు. అంతా అరచేతిలో ఉసిరికాయలా స్పష్టంగా ఆయనకు కనిపిస్తుంది.
కరతలామలకవత్ సర్వమ్ సాక్షాత్కృతవతః
క్వాపి సంశయో నాస్తి నాస్తి ఇతి ఛిన్న సంశయః
సృష్టినుండి ప్రళయంవరకూ అంతా భగవంతుడు అనుకొన్నట్లే జరుగుతుంది. కనుక ఆయనకు సంశయాలు ఉండే అవకాశం లేదు. అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షురనీశః శాశ్వతస్థిరః |
భూశయో భూషణో భూతిర్విశోకశ్శోకనాశనః || (67)

630. ఉదీర్ణః

- అవతారమూర్తులుగాను, అర్చామూర్తులుగాను అందరికీ కనిపించి ప్రకాశించేవాడు.
- సర్వభూతములకంటె అధికుడు. మహాశక్తి సంపన్నుడు.
- తన భక్తులను తనంత స్థాయికి ఉద్ధరించువాడు.

ఓం ఉదీర్ణాయ నమః

ప్రత్యక్ష విషయత్వేన హ్యుత్పన్నశ్చర్మచక్షుషాం
ఉదీర్ణ ఇతి స ప్రోక్తః సప్తార్ణో నయనప్రదః

ప్రాకృతమైన (సామాన్యమైన) కనులు కలవారికి కూడా ప్రత్యక్షముగా చూసేటట్టుగా అవతరించినవాడు. ఈ మంత్రము సప్తాక్షరి. మంచి దృష్టిని ప్రసాదించును. ఓం ఉదీర్ణాయ నమః.

ఈ నామము, తరువాతి కొన్ని నామములు భగవంతుని అర్చామూర్తిత్వమును సూచించేవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇంద్రియాలకు అతీతమైన, అనంత తేజోమయమైన భగవంతుని చూడడానికి చర్మచక్షువులు చాలవు. కనుక భగవంతుడు రామునిగాను, కృష్ణునిగాను అవతరించి జనాలమధ్య తిరిగాడు. గోవులు కాచి చలిది తిన్నాడు. దేవాలయాలలోను, గృహాలలోను అర్చామూర్తియై నిత్యపూజలు అందుకొంటూ భక్తుల కన్నులకు పండుగచేసి వారిని తరింపజేయుచున్నాడు. శ్రీ భట్టులు 'ఉదీర్ణ' అనగా

‘ఉల్లాసిత’ అనగా ‘ప్రకాశిస్తూ దర్శనము ఇచ్చుట’ అనగా అందరికీ కనిపించే తేజోమయమూర్తి – అని వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు భగవంతుని ఆధిక్యమును సూచించారు. **సర్వభూతేభ్యః సముద్రిక్తత్వాత్ ఉదీర్ణః**. అన్ని భూతములకంటె పరమాధిక్యము కలవాడు, మహాశక్తిమంతుడు ఉదీర్ణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ‘ఉత్’ అనే ధాతువునుండి, ‘ఋ’-గతౌ – అన్నింటికంటె అధికుడు ఉదీర్ణుడు. మరొక విధంగా అందరిని పైకి లేపేవాడు (ఉద్ధరించేవాడు) అనగా తన భక్తులను ఉన్నతులుగా చేసేవాడు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే భావాన్ని చెప్పారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పరిమాణంలో గాని, శక్తిలో గాని, ప్రేమలో గాని, ఇంద్రియ నిగ్రహంలో గాని, జ్ఞానంలో గాని – ఎలా చూసినా భగవంతునికి మరెవ్వరూ సరి రారని (అందరూ కలిసినా సరి రారని) భగవంతుని లీలాగాధల వలన మనం తెలుసుకోవచ్చును.

631. సర్వతశ్చక్షుః

- అందరికి కనుపించువాడు. అందరి కన్నులు తనపైనే కలవాడు.
- అంతటను నేత్రములు కలవాడు. అంతా చూశేవాడు.

ఓం సర్వతశ్చక్షుషే నమః

తత్సాక్షాత్కార కర్మాణి సర్వచక్షూంష్యపి స్వతః
అతస్స్యాత్ సర్వతశ్చక్షుః నవార్ణో నేత్రశక్తిదః
అందరి నేత్రములు తనయందే గలవాడు. కనుక (అందరికీ కనుపించడంవలన) సంశయానికి అవకాశం లేనివాడవుతున్నాడు గనుక సర్వతశ్చక్షువు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. మంచి దృష్టిని, కంటి శక్తిని ప్రసాదిస్తుంది. ఓం సర్వతశ్చక్షుషే నమః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అందరికీ కనిపిస్తాడు. రాముడు, కృష్ణుడు వంటి అవతారములెత్తి భూమిపై అందరికీ కనిపించాడు. నేడు కూడ గృహాలలోను, మందిరాలలోను అర్చామూర్తియైయుండి అందరి కన్నులకు వెలుగునిస్తూ, ఛిన్నసంశయుడై, ఉదీర్ణుడై, భక్తులకు ఆనందం చేకూర్చుచున్న సర్వతశ్చక్షువు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతునికి కనులు ఎల్లెడలా ఉంటాయి. ఆయనకు కనుపించనిది లేదు. **సర్వతః సర్వమ్ స్వచైతన్యేన పశ్యతి ఇతి సర్వతశ్చక్షుః**. ఆయన స్వభావమైన చైతన్యముద్వారా అంతటా అన్నింటినీ చూస్తాడు గనుక సర్వతశ్చక్షువు.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.3 – **విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతస్పాత్.** ఆత్మరూపుడైన పరబ్రహ్మ భూమిని, ఆకాశాన్ని కూడా సృష్టిస్తున్నాడు. అంతటా నేత్రములు, ముఖములు, బాహువులు, పాదములు కలిగియున్నాడు.

సర్వతః పాణి పాదం తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వత శ్రుతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.14
ఆ పరమాత్ముని చేతులు, కాళ్ళు, నేత్రాలు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములైయున్నాయి. అతడు సర్వాన్ని ఆవరించియున్నాడు.

631. అనీశః

- పరతంత్రుడు. భక్తుల అధీనంలో ఉండేవాడు.
- సర్వస్వతంత్రుడు. పరమాత్మయే అందరికి ఈశుడు. అనగా ఆయనకు వేరు ప్రభువు ఉండడు.

ఓం అనీశాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తన భక్తుల విషయానికి వచ్చేసరికి భగవంతుడు తన విశ్వేశ్వరత్వమును ప్రదర్శించకుండా పూర్తిగా భక్తులకు వశుడై ఉంటాడు. **ప్రోక్తో హ్యనీశో యశ్చాసౌ తదాయత్తాఖిల క్రియః.** తనయొక్క ఉనికి, నడవడి అన్నీకూడా భక్తుల అధీనంలో కలవాడు కాబట్టి ఇతడు పరతంత్రుడు. 627వ నామము 'అవిధేయాత్మా'లో భగవంతుడు భక్తుల చెప్పుచేతలకు లోబడి నడచుకొనే ఉదాహరణలు చెప్పబడినాయి. ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ మరింత చక్కగా ఇలా చెప్పారు. అర్చామూర్తియైన శ్రీ అనీశుడు స్నానానికి, పానానికి, భోజనానికి, వస్త్రాలకు కూడా భక్తులపైనే ఆధారపడి ఉంటాడు. శ్రీ పెరియాళ్వారువారి తిరుపైమొళి (6.2.11)లో ఈ భావనను ఎంతో అందంగా చెప్పారు. ఎవరైనా తనపై యశోదకు చాడీలు చెప్పినపుడు లేదా యశోదమ్మకు తనపై కోపం వస్తుందని అనిపించినపుడు చిన్నికృష్ణుడు భయం నటించేవాడు. ఏడుపుముఖం పెట్టేవాడు. ఆమె దండనను తప్పుకోవడానికి యత్నించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఆ దేవదేవునికి మరొక ఈశుడు (ప్రభువు) లేడు. **న విద్యతే అస్య ఈశ ఇతి అనీశః.** ఇందుకు శ్రీ శంకరులు నారాయణోపనిషత్తు (3.2)నుండి ఉదాహరించారు – **న తస్య ఈశే కశ్చన.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.9)నుండి చెప్పిన మరొక ప్రమాణం – **న తస్య కశ్చిత్ పతిరస్తి లోకే న చేశితా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – నిజమైన భక్తునికి సాక్షాత్తు భగవంతుడే వశుడైయుండగా ఇంకా భగవద్భక్తునిపై వేరొకరు అధికారం చలాయించే అవకాశం ఏముంది?

633. శాశ్వతస్థిరః

- శాశ్వతమైన, మరియు నిలకడైనవాడు (మార్పులేకుండా ఎల్లప్పుడూ ఉండేవాడు).

- మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు

ఓం శాశ్వతస్థిరాయ నమః

శ్రీ భట్టులు సాత్వతసంహితనుండి ఉదాహరించారు – **బింబాకృత్య ఆత్మనా బింబే సమాగమ్య అవతిష్ఠతే.** మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు శాశ్వతస్థిరుడు. సర్వదా సేవించి తరించడానికి వీలుగా అనేక మూర్తులుగా అయి శాశ్వతముగా ఉండేవాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భక్తులపట్ల భగవంతునికిగల వాత్సల్యాన్ని ప్రస్తావించారు.

శాశ్వత భవ ఇతి శాశ్వతో నిత్యః
స చ అసౌ స్థిర ఇతి శాశ్వత స్థిరః
నిత్యమ్ స్వాశ్రిత వాత్సల్య ప్రతిష్ఠితః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శాశ్వత భవన్నపి, న విక్రియామ్ కదాచిత్ ఉపైతి ఇతి శాశ్వత స్థిరః.** ఎల్లప్పుడూ ఉండేవాడై కూడా మార్పులేనివాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – చంచలమైనవాని పట్ల లగ్నమైన మనసుకు నిలకడ ఉండదు. కాని శాశ్వతస్థిరుడైన శ్రీహరిపట్ల లగ్నమైన మనస్సు స్థిరముగానుండి శాశ్వతమైన మోక్షమునిచ్చును.

ఈ భావాన్ని దగ్గరలో ఉండే కొన్ని నామముల పునశ్చరణ –

28వ నామము. **స్థాణుః** – స్థిరమైనవాడు. భక్తులపట్ల అనుగ్రహము కలిగి నిశ్చయముగా ఇష్టకామ్యములు సిద్ధింపజేయువాడు. వృద్ధి క్షయ గుణములకు లోబడనివాడు.

57వ నామము. **శాశ్వతః** – కాలముతో మార్పుచెందక, ఎల్లప్పుడు ఉండేవాడు.

121వ నామము. **శాశ్వతస్థాణుః** – కాలముతో నిమిత్తము లేకుండా, నిశ్చలముగా, నిత్యమై, సత్యమై, నిరంతరమైనవాడు. ఆదిమధ్యాంత రహిత పరబ్రహ్మము.

205వ నామము. **స్థిరః** – భక్తులపట్ల బాంధవ్యము నిలకడగా కలిగినవాడు. నిశ్చలుడు. నిర్వికారుడు. నిత్యుడు.

428వ నామము. **స్థావరస్థాణుః** – కృతయుగ ధర్మమును పునస్థాపించి విశ్రమించువాడు. స్థావరములయన భూమివంటివి ఆయనయందు ఉండును.

633వ నామము. **శాశ్వతస్థిరః** – శాశ్వతమైన, మరియు నిలకడైనవాడు. మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు.

634. భూశయః

- తన భక్తులు తనను ఎక్కడ ప్రతిష్ఠిస్తే అక్కడ అర్చామూర్తియై ఉండి వారి పూజలనందుకొనేవాడు.
- శ్రీలంకకు వెళ్ళేమార్గంలో సాగరతీరాన శయనించినవాడు.
- సకలభూతములందును అంతర్యామిగాఉండేవాడు.
-ప్రళయకాలంలో సకలజగత్తు ఎవనియందు శయనిస్తుందో అతడు.

ఓం భూశయాయ నమః

శ్రీ భట్టులు భగవంతుని అర్చావతారపరంగా వ్యాఖ్యను ఈ నామంలోకూడా కొనసాగించారు. **స్వయం వ్యక్తాది రూపేణ కౌశేతే భూశయశ్చ** సః. భగవంతుడు భక్తుల ప్రార్థనలను మన్నించి స్వయంవ్యక్తమూర్తిగాను, సిద్ధప్రతిష్ఠితునిగాను, మానుషప్రతిష్ఠితునిగాను భూమిపై అవతరించి అక్కడ ఆయా ప్రదేశాలలో స్థిరంగా ఉండేవాడు గనుక భూశయుడు. భగంతుడు తానై వెలసిన మూర్తులు స్వయంవ్యక్త మూర్తులు. బ్రహ్మాది దేవతలు, సిద్ధులు ప్రతిష్ఠించినవి మరొకవిధమైన అర్చావతారములు. సామాన్య మానవులు ప్రతిష్ఠించినవి మానుష ప్రతిష్ఠిత మూర్తులు. ఈ మూడు అర్చావతారములలోను నెలవై భగవంతుడు భక్తులను బ్రోచుచున్నాడు. శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య ఇలా అన్నారు – భక్తులు అడిగిన చోటకు దిగివచ్చి అక్కడే మొండిగా కొలువైయుంటాడు భూశయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – రావణ సంహారార్థమై లంకకు పోవుచు మహాసాగర తరణోపాయాన్వేషణార్థము ఉపవాసదీక్ష చేకొని భూమిపై శయనించిన శ్రీరామచంద్రుని దివ్యమంగళమూర్తిని సూచించు దివ్యనామమిది.

శ్రీ చిన్మయానంద – **భూః సేతే అస్మిన్ ఇతి భూశయః**. సమస్త భూమండలము ప్రళయకాలమునందు ఆయనయందు శయనించియుండును కనుక ఆయన భూశయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **భూషు సేతే భూశయః**. సకలభూతములందును అంతర్యామియై యుండును గనుక శ్రీహరి భూశయుడు.

ఒకే నామములోని మాధుర్యమును, మహాత్మ్యమును వివిధ జ్ఞానులు వివిధములుగా అనుభవించుట ఈ నామవ్యాఖ్యలలో మనము చూడవచ్చును.

635. భూషణః

అలంకరింపబడినవాడు, లేదా అలంకారమైనవాడు.

- సౌలభ్యము, సౌశీల్యమువంటి ప్రియగుణములనే ఆభరణములుగా ధరించినవాడు.
- శ్రీ శరణాగతి గద్యములో ఎంబెరుమార్ వర్ణించినట్లుగా అనేక దివ్యసుందర ఆభరణములు ధరించినవాడు.
- తన సంకల్పానుసారము అనేక అవతారములు ధరించి, లీలావిశేష విభూతులను ప్రదర్శించి, భూమికి దివ్యాలంకారమై భాసించినవాడు.
- తానే స్వయముగా అంతరాత్మయై జీవులను అలంకరించేవాడు.
- తన చిత్ర విచిత్ర వైవిధ్య సృష్టితో జగత్తును అలంకరించేవాడు.

ఓం భూషణాయ నమః

'భూషణము' అనగా ఆభరణము. 'భూషణుడు' అనగా ఆభరణమును ధరించినవాడు లేదా తానే ఆభరణమైనవాడు. ఈ ఆభరణము ఏమిటనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తల భావవైవిధ్యం మనకు అవగతమవుతుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తునికి అందుబాటులో ఉంటాడు. ఈ సౌలభ్యమే ఆయనకు ప్రధాన ఆభరణము. పరత్వమునుండి దిగివచ్చి భక్తులలో కలిసిపోయే తత్వము ఆయనకు భూషణము. అలానే కుచేలుడు తెచ్చిన అటుకులు ఆరగించాడు. శబరి ఇచ్చిన పండ్లను తిన్నాడు. పిలిస్తే పలుకుతాడు. పాడితే ఆడుతాడు. స్తుతిస్తే సంతోషిస్తాడు.

ఏవం విశ్వజనీనేన శీలేన చ శ్రియఃపతిః

య ఆత్మానం విషయతి భూషణ పరికీర్తితః

అందరియందు సాధారణమైన స్వభావంతో, అరమరికలు లేకుండా, ఒకే రీతిగా ప్రవర్తించడం అనే అసాధారణమైన భూషణము కలవాడు భూషణుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – శ్రీ శరణాగతి గద్యములో భగవద్రామానుజులు స్వామివారు ధరించిన అనేక దివ్యభూషణములను వర్ణించారు – **స్వోచిత వివిధ విచిత్రానంతాశ్చర్య నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ సుగంధ నిరతిశయ సుఖస్పర్శ నిరతిశయౌజ్వల్య కిరీట మకుట చూడావతంస మకరకుండల గ్రైవేయక హార కేయూర కటక శ్రీవత్స కౌస్తుభ ముక్తా దామోదర బంధన పీతాంబర కాంచీగుణ నూపురాద్యపరిమిత దివ్యభూషణ। స్వానురూపాచింత్యశక్తి శంఖ చక్ర గదాసి శార్ఙ్గాద్యసంఖ్యేయ నిత్య నిరవద్య కళ్యాణ దివ్యాయుధ। స్వాభిమత**

నిత్య నిరవద్యానురూప స్వరూపరూప గుణవిభవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయ కళ్యాణగుణగణ శ్రీవల్లభ! ఏవం భూత భూమి నీళా నాయక!.

ఇలా స్వామివారు చిత్ర విచిత్రములైన, వివిధములైన, శాశ్వతములైన, అద్భుతములైన, సాటిలేని, సుగంధభరితములయిన, స్పర్శకు సుఖమునిచ్చే అనేక దివ్యాభరణములు – కిరీటము, శిరస్సు ఆభరణాలు, కుండలాలు, హారాలు, కంఠాభరణాలు, మాలలు, భుజకీర్తులు, హస్తాభరణాలు, శ్రీవత్సకౌస్తుభ చిహ్నాలు, నడుము పట్టీలు, పట్టుబట్టలు, అందియలు – ధరించియున్నారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్వ ఇచ్ఛా అవతారైః బహుభిః భూమిమ్ భూషయణ్ భూషణః.** శ్రీహరి ధరించిన అనేక అవతారములే భూమికి భూషణములు. తన అవతారములలో అనేక మధుర గంభీర లీలావిశేష విభూతులను ప్రదర్శించినందున భూమికి దివ్యాలంకారమై భాసించినవాడు భూషణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఒక శరీరములో ఆత్మ (ప్రాణము)ఉండుటయే ఆ శరీరమునకు అన్నింటికంటెను గొప్ప అలంకారము. ఆత్మ వెడలిన మరుక్షణమే ఆ శరీరము కళావిహీనమగును. సర్వసృష్టికి అంతరాత్మ మరియు జీవనాధారము అయిన భగవానుడు సకల భువనములకును భూషణుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – చిత్ర విచిత్రములైన సుందరములైన సృష్టివైవిధ్యమే శ్రీహరికి భూషణము. జీవులలో భావములు, స్వభావములు ఆయన సృజించిన అలంకారములు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనం ప్రకృతిలో అనుభవించే సౌందర్యాలన్నీ ఆయనలో ఉన్నాయి. బృందావనలీలలోని అందము, వేణువులోని మాధుర్యము, శ్రీరాముని ధర్మవర్తనము మరియు సౌందర్యము, రామనామములోని మహత్తు – ఇవన్నీ శ్రీమన్నారాయణుని భూషణములను తెలియజేయును.

636. భూతిః

- భక్తులకు సంపద అయినవాడు.
- మహత్వమునకు, కీర్తికి, ఐశ్వర్యమునకు (విభూతులకు) స్వరూపము.
- తను సృజించినవానిలోని ఐశ్వర్య విభూతులకు కారణము.
- తన సృష్టిలో అన్నింటిలోను ఐశ్వర్య విభూతుల రూపంలో ఉన్నవాడు.

ఓం భూతయే నమః.

ఈ నామమునకు మూలధాతువు 'భూ'-సత్తాయామ్ – శక్తి. 'భూతి'కి మరొక పదము 'విభూతి' అనగా ఐశ్వర్యము. **భవతి ఇతి భూతిః – భవతి అనయా శ్రీమాన్ ఇతి భూతిః** – వంటి అమరకోశ నిర్వచనాలున్నాయి. మొత్తానికి 'భూతి' అంటే 'ఐశ్వర్యము' అనే అర్థంలో ఈ నామానికి వ్యాఖ్యలు ఇవ్వబడినాయి.

శ్రీ భట్టులు – **యోఽసౌ సమృద్ధమైశ్వర్యం భక్తానాం భూతిరీరితః**. భక్తులకు తానే సకలైశ్వర్యము అయినవాడు భూతి. శరణాగతులకు సర్వము ఆయనే. తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము, తోడు, నీడ, గతి, పతి, బిడ్డలు కూడ శ్రీహరియే.

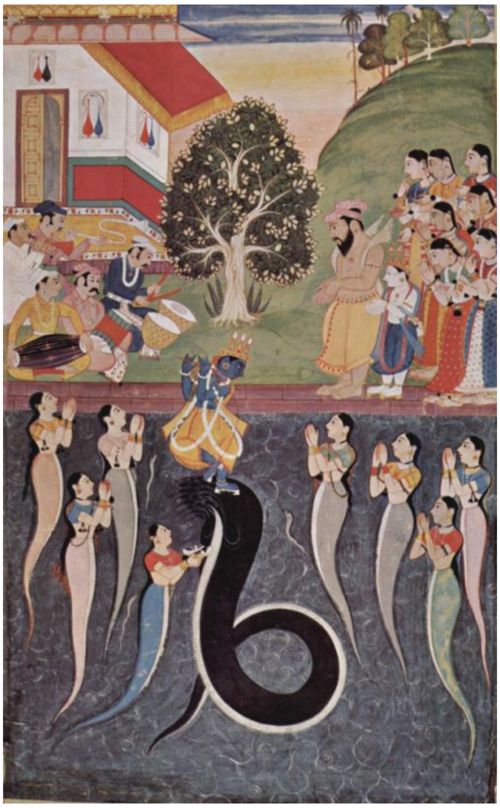

కాళీయ మర్దనం. 1640 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

శ్రీ శంకరులు – (1) సకలైశ్వర్య విభూతులకు నిలయమైనవాడు భూతి. (2) అన్ని భూతములకును ఐశ్వర్యము ఆయనే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – తన సృష్టి రూపంలో అంతటా శ్రీహరి వసించియుంటాడు. ఇందు గల డందు లేడను సందేహము వలదు. చక్రి సర్వోపగతుడు. మరియు తన సృష్టిలో భూతములు కనబరిచే ఐశ్వర్యములన్నియును భగవద్విభూతులే.

ధర్మచక్రము రచయిత – మహత్వమునకు మూర్తి భగవంతుడు. కనుక చిన్న చితక విషయాలపై మనసు పారవేసికొనరాదు. మనసును, మాటను, చేతను శ్రీమహావిష్ణువుపట్ల అంకితం చేయాలి.

హంత తే కథయిష్యామి దివ్యాహ్యాత్మ విభూతయః
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే – భగవద్గీత 10.19
ఓ అర్జునా! నా దివ్య విభూతుల విస్తృతి (వ్యాప్తి)కి అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రమే నీకు తెలుపుచున్నాను.

637. అశోకః

విశోకః

దుఃఖము లేనివాడు.

ఓం అశోకాయ నమః

ఓం విశోకాయ నమః

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన నిర్వచనము – **విగతః శోకో యస్య స విశోకః**. శోకము లేనివాడు విశోకుడు – **అవిద్యమానః శోకో యస్య స అశోకః**. శోకమునెఱుగనివాడు అశోకుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **న శోకో యస్య ఇతి అశోకః నిత్యానందమయః**. నిత్యానందమయుడగుటచే శోకము లేనివాడు అశోకుడు.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో కూడా ముందటి నామమువలెనే భక్తులపట్ల భగవానుని వాత్సల్యాన్ని ప్రధానంగా చెప్పారు. భగవంతుడు అనాధలనబడేవారి నెవరినీ వదిలిపెట్టడు. వారికి ఆయనే దిక్కు. అందుకని వారి విషయమై ఆయనకు చింత లేదు. కనుక ఆయన అశోకుడు.

శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరత్వమును ప్రస్తావించారు. శ్రీహరి శాశ్వత సచ్చిదానంద స్వరూపుడు గనుక శోకము లేనివాడు.

మరి సీతా వియోగ సమయంలో శ్రీరాముడు చాలా దుఃఖించాడు గదా? ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి భగవద్గీత (9.10.11)నుండి ఉదాహరిస్తూ ఇలా చెప్పారు. **ప్రియయా వియుక్తః స్త్రీ సంగినామ్ గతిమితి ప్రథయన్ శ్చచార.** ఒక స్త్రీపట్ల అనురాగబద్ధులైన పురుషులు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో మాయామానుషుడైన శ్రీరాముడు తెలియజేశాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – శరీరము, బుద్ధి, ఆత్మల మధ్యనుండే సమతుల్యత దెబ్బతినడంవల్ల దుఃఖం కలుగుతుంది. రాగరహితుడు, ఆనందమయుడు, సర్వతృప్తుడు అయిన శ్రీహరికి శోకం కలిగే అవకాశం లేదు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (8.7.1)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు. ఇందులో 'విశోకః' అనేది భగవంతుని గుణాలలో ఒకటిగా చెప్పబడింది.

638. శోకనాశనః

శోకమును నాశనము చేయువాడు.

ఓం శోకనాశనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునినుండి కలిగిన ఎడబాటుకు దుఃఖించే భక్తులకు సంసారసాగరమునుండి తరించేందుకు చేయూతనిచ్చి వారి శోకమును నాశనము చేయువాడు శోకనాశనుడు.

భక్తానాం స్వేన సంబంధ వ్యతిరేక స్వరూపకమ్
యత్తచ్ఛోకం నాశయతి శోకనాశన ఈరితః
భక్తులకు సేవచేస్తూ వారికి తనవల్ల కలిగే ఎడబాటువలన దుఃఖము లేకుండా చేస్తాడు గనుక శోకనాశనుడు.

ప్రపంచంలో అనేక సంపదలు దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తాయి. కాని భగవంతుడు అనే సంపద దుఃఖాన్ని నాశనం చేస్తుందని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. ఇందుకు తిరుమళిశయాళ్వారు తిరుచ్ఛందవిరుత్తమ్ (115)నుండి ఉదాహరించారు – అతడు భక్తుల సంపూర్ణ సంపద అవుతాడు. వారికి తల్లి, తండ్రి, ప్రభువు కూడా ఆయనే. భక్తుల హృదయాలలో ప్రవేశించి వారిని సంసార సాగరంనుండి బయటకు తెచ్చి వారి శోకాన్ని నశింపజేస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని స్మరించినంతనే భక్తునికి దుఃఖం నశిస్తుంది కనుక ఆయన శోకనాశనుడు. **స్మృతిమాత్రేణ భక్తానామ్ శోకమ్ నాశయతి ఇతి శోకనాశనః.** ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించినది – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.1.3) **తరతి శోకమ్ ఆత్మవిత్** – ఈశావాస్యోపనిషత్తు (7) **తత్ర కో మోహః కః శోకః**

ధర్మచక్రము రచయిత – శోకానికి మోహము కారణము. భగవంతుని ధ్యానించడంవలన మోహము, శోకము నశిస్తాయి. గీతాశ్రవణంవలన అర్జునుడు శోకవిముక్తుడై భగవంతుని బోధప్రకారం కర్తవ్యం నిర్వహించాడు.

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యు సంసార సాగరాత్
భవామి న చిరాత్ పార్థ మయ్యావేశిత చేతసామ్ – గీత 12.7
ఓ అర్జున! నాయందే లగ్నమనస్కులైన అట్టి పరమభక్తులను నేను శీఘ్రముగనే మృత్యు సంసార సాగరమునుండి ఉద్ధరించెదను.

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ – గీత 18.73
అర్జునుడు పలికెను – ఓ అచ్యుతా! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయరహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.
(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

అర్చిష్మానర్చితః కుంభో విశుద్ధాత్మా విశోధనః |
అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః || (68)

639. అర్చిష్మాన్

అత్యంత కాంతిప్రదమైనవాడు. తేజోమయుడు.

ఓం అర్చిష్మతే నమః

'అర్చస్' అనగా కాంతికిరణము. ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలు ఈ అర్థంతో పెనవేసుకొని ఉన్నాయి.

శ్రీ భట్టులు – భగవంతుడు తన అనన్య తేజస్సును భక్తులకు తెలియజేస్తాడు. సామాన్యులు ఆయన తేజమును భరించలేరు. కనుక అర్జునునికి శ్రీవాసుదేవుడు దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించాడు.

భక్తాభ్యంతర బాహ్యక చక్షురున్నయవక్షయమ్
దివ్యం తేజస్సదా యస్య అర్చిష్మానితి కథ్యతే.

భక్తుల చర్మచక్షువులను మనసును కూడా వికసింపజేయగల దివ్యమైన తేజస్సుగలవాడు అర్చిష్మాన్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – నిజానికి ఆయన దివ్యతేజస్సును భరించడం లేదా ఆయన మహాత్మ్యమును తెలిసికోవడం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. కనుక భక్తుల శక్తి, స్థాయిల ప్రకారం శ్రీమహావిష్ణువు తన తేజస్సు కొంత వారికి తెలిసేలా అనుగ్రహిస్తాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'అర్చామూర్తి' కాంతిపరంగా ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **అర్చి విగ్రహ కాంతిః తదస్య అస్తి ఇతి అర్చిష్మాన్.** అర్చావిగ్రహం రూపంలో ప్రకాశించేవాడు అర్చిష్మంతుడు.

శ్రీ శంకరులు – **అర్చిష్మంతో తదీయేన అర్చిషా చంద్ర సూర్యాదయః, స ఏవ ముఖ్య అర్చిష్మాన్.** శ్రీమన్నారాయణుడే సకల తేజమునకు మూలము. సూర్య చంద్రాదులు ఆయన కాంతివల్లనే ప్రకాశించుచున్నారు. ఆయనే సూర్యచంద్రాదులకు అంతర్యామి గనుక అర్చిష్మాన్.

శ్రీదేవి భూదేవి సమేతులైన శ్రీవేంకటేశ్వరుడు. 1850 కాలపు తంజావూరు పటచిత్రం. వికీపీడియానుండి.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (13.17)నుండి – **జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే** – అని ఉదాహరించారు. మరియు ఆయన కఠోపనిషత్తు (2.5.15)నుండి ఇచ్చిన ఉదాహరణ –

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్ర తారకమ్

నేమ విద్యుతో భాన్తి కుతో యమాగ్నిః

తమేవ భాన్తుమ్ అనుభాతి సర్వమ్

తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి.

అక్కడ సూర్యుడు, చంద్రుడు, తారలు, మెరుపు తీగలు ప్రకాశించవు. ఇంక అగ్నివల్ల ఏమవుతుంది? సర్వలోకములను తానే (ఆ పరమాత్మ) ప్రకాశింపజేస్తాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ గౌడీయ సంప్రదాయానుయాయి. ఆయన చెప్పిన మరొక వైవిధ్య వ్యాఖ్య –

కంసాత్ పిత్రోరవజ్ఞయా జాజ్వల్యమానత్వాత్ అర్చిష్మాన్ – కంసుడు తన (కంసుని) తండ్రియైన ఉగ్రసేనుని బంధించిన సంగతి తెలిసి శ్రీకృష్ణుడు కోపంతో ఎర్రబడి ప్రకాశిస్తున్నాడట. అలా ఆయన అర్చిష్మాన్.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా
యది భాః సదృశీ సాస్యాత్, భాసస్తస్య మహాత్మనః – గీత 11.12
ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్ రూప తేజస్సునకు సాటిరావు.

640. అర్చితః

పూజింపబడువాడు.

- పూజింపబడుటకు తగు అన్ని గుణములు కలవాడు.
- అర్చామూర్తియై పూజలు అందుకొనేవాడు.
- బ్రహ్మాదులచేత కూడ పూజింపబడేవాడు.

ఓం అర్చితాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు చెప్పిన అన్ని కళ్యాణ గుణములు – **ఉదీర్ణః, సర్వతశ్చక్షుః, అనీశః, శాశ్వతస్థిరః, భూశయః, భూషణః, భూతిః, విశోకః, శోకనాశనః, అర్చిష్మాన్** – వలన తెలియవచ్చేదేమంటే శ్రీహరియే పూజింపదగినవాడు. పూజలందుకొనేవాడు. ఈ నామము ఆయన అర్చావతారమును కూడ సూచించును.

అర్చాప్యవతారోఽస్య క్షేత్రాయతన సద్మసు
స జ్ఞాతేత్యర్చితః ప్రోక్తః సప్తార్ణో వాంఛితప్రదః
'అర్చా' అంటే అర్చావతారము. అది సమస్త క్షేత్రాలలోను, గృహములయందు, దేవాలయములందు ప్రత్యక్షముగా సర్వకాల సర్వావస్థలయందు అందరికీ కనులకు కనుపించే భగవద్రూపము. ఈ నామము సప్తాక్షరి. సర్వకామప్రదము. ఓం అర్చితాయ నమః.

మనకు మిగిలిన అవతారాలగురించి తెలుసుకోవడానికి కొన్ని పరిమితులున్నాయి. ఉదాహరణకు రామునిగాను, కృష్ణునిగాను ఆయా యుగాలలోనే భగవంతుడు అవతరించాడు. పరవాసుదేవ రూపములో వైకుంఠములోనే దర్శనమిస్తాడు. ఇలా అందరికీ అన్నివేళలా ఆ దివ్యావతారముల దర్శనం సాధ్యం కాదు. కాని అర్చారూపంలో ఆ దేవదేవుడు అందరికీ దర్శనమిస్తాడు. అర్చామూర్తి గురించి గుహ్యమైన జ్ఞానము భగవత్ శాస్త్రము (పాంచారాత్రాగమము), బోధాయన స్మృతి, వైష్ణవ పురాణము వంటి గ్రంధాలలో లభిస్తున్నది. అర్చామూర్తిని గూర్చి శ్రీ భట్టులు 'వైష్ణవ ధర్మము'లోని ఈ శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు –
సురూపమ్ ప్రతిమామ్ విష్ణోః ప్రసన్న వదనేక్షణామ్

కృత్వాత్మనః ప్రీతికరీమ్ సువర్ణ రజతాదిభిః

తామ్ అర్చయేత్ తామ్ ప్రణామేత్ తామ్ యజేత్ తామ్ విచింతయేత్

విశత్యపాస్త దోషస్తు తామేవ బ్రహ్మరూపిణీమ్

బంగారము, వెండి వంటివానితో ప్రసన్న వదనము, నేత్రములు కలిగిన విష్ణువుయొక్క సుందర ప్రతిమను ప్రీతితో చేసి దానిని అర్చించవలెను. ప్రణామము చేయవలెను. సేవింపవలెను. ధ్యానించవలెను. అలా చేస్తే సమస్త దోషములు నశిస్తాయి. సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుడే అయిన ఆ రూపంలో లీనం కావచ్చును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ముదల్ తిరువందాడి (44)ను ఉదాహరించారు. మరియు గీత (4.11)ను కూడా ఉదాహరించారు. **యే యథా మామ్ ప్రపద్యంతే తాన్ స్తథైవ భజామ్యహమ్**.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (3.6.9)లో కూడా ఇదే చెప్పారు – వైకుంఠములోని పరరూప దర్శనం లభించలేదని చింతించవద్దు. ఆయనను ధ్యానించే భక్తులు ఏయే రూపంలో ఆయనను స్మరిస్తారో ఆయా రూపంలో వారిని అనుగ్రహిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – బ్రహ్మాదులు కూడా ఆయనను అర్చిస్తారు గనుక శ్రీహరి అర్చితుడు. ఆయనను పూజించడంవల్లనే సూర్యచంద్రాదులకు వారి శక్తులు లభిస్తున్నాయి.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన మానసిక స్థాయినిబట్టి ఏదో ఒక రూపంలో ఆయనను అర్చింపవచ్చును.

భగవంతుడు భక్తులకొరకు ఏమయినా చేస్తాడనేది (సౌలభ్యము) శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో ప్రధాన ఇతివృత్తము. భగవంతుని పరత్వము శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలో ప్రధానంగా ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

641. కుంభః

- కోరబడినవాడు. భక్తులు ఆయనను కోరుకుందురు.
- ప్రపంచములో (అర్చామూర్తులవంటి సుందరరూపంలో) ప్రకాశించేవాడు.
- విశ్వమంతా భగవానుని గర్భమనే భాండంలో ఇమిడి ఉంది.
- భూమిని చుట్టుముట్టి ఉండేవాడు.
- తన కీర్తితో భూమిని నింపినవాడు.

ఓం కుంభాయ నమః

కామ్యతే య స్స్వజాతీయైః గుణైః కుంభైః ప్రకీర్తితః

భాతీతి కుంభో నిత్యం హి షడర్ణో భయనాశకః

ప్రతిమలలో తాను సౌందర్యాది గుణాలతో ఉండడంచేత భక్తులచే కోరబడువాడు. తాను ప్రతిష్ఠింపబడినట్టి, లేదా వెలసినట్టి క్షేత్రములతో సంబంధమున్నవారికి యమకింకరులనుండి భయము తొలగజేయువాడు. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. అన్ని రకాల భయాలను పోగొట్టును. ఓం కుంభాయ నమః.

ఈ నామానికి శ్రీ భట్టులు రెండు అర్థాలను చెప్పారు (1) **కామ్యతే ఇతి కుంభః**. భక్తులు ఆయనను కోరుకుంటారు. (2) **కౌభాతీతి కుంభః**. ప్రకాశించేవాడు.

'కాము'-కోరుట – అనే ధాతువునుండి ('కుమార' శబ్దం కూడా ఇదే ధాతువునుండి వచ్చింది). **కామ్యత ఇతి కుంభః**. ఆయన పరమ సౌందర్యం కారణంగా భక్తులు ఆయనను కోరుకుంటారు. ఆయనను చేరితే తిరిగి సంసారంలో పడరు. కనుక ఇంక కోరుకోవాల్సింది వేరేమీ ఉండదు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుమొళి (9.2.1)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ భట్టులు 'భా'-ప్రకాశించుట – మరియు 'కుమ్'-ప్రపంచము – అనే ధాతువుల ఆధారంగా, **కౌ భాతి ఇతి కుంభః** – అనికూడా చెప్పారు. ఈ ప్రకాశానికి కారణం దివ్యదేశాలలోను, ఇతర స్థలాలలోను ఆయన అర్చామూర్తిగా వెలుగొందుతూ అక్కడి భూమిని పరమపవిత్రం చేయడము. ఆ ప్రదేశాలలో జన్మించినవారికి, మరణించినవారికి, ఇతరత్రా సంబంధమున్నవారికి యమభటుల భయం ఉండదు.

అధ్వానిషు సర్వాసు నిత్యం కుర్వతి సన్నిధిమ్
ముక్తయే సర్వభూతానామ్ విశేషేణ తు వై భువిః

భూలోకంలోని ప్రాణికోటికి ముక్తి కలిగించడానికి అక్కడక్కడ క్షేత్రాలలో ప్రతిమల రూపంలో వెలసి మహిమతో వెలుగొందుతుంటాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కుః భూమిః ప్రపంచ ప్రతీకః, ఉంభతి పూరయతి ఇతి ఉంభః, కోః ప్రపంచస్య ఉంభః – పూరకః స్వయశసా ఇతి కుంభః**. 'కుః' అనగా భూమి. 'ఉంభ' అనగా నింపునది. తన యశస్సుచే ప్రపంచమును నింపినవాడు 'కుంభః'.

శ్రీ శంకరులు 'కుంభము' అనగా 'కుండ' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. ప్రపంచమంతా భగవానునియందు ఇమిడి యున్నందున శ్రీహరి అలంకారిక భాషలో భావగర్భితముగా 'కుంభః' అను నామముతో గానము చేయబడెను. అలా విశ్వాన్ని తనలో ఉంచుకొని రక్షిస్తాడని వివరిస్తూ శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు.

ఉభే అస్మిన్ ద్యావా పృథివీ అంతరేవ సమాహితే – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 8.1.3
తస్మిన్ సర్వమ్ ప్రతిష్ఠితమ్ – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 1.5.1

ఈ భావాన్ని కొంచెం మార్పుతో శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా చెప్పారు – అంతా ఆయనయందే జరుగుతుంది గనుక ఆయన నామము 'కుంభః'

ధర్మచక్రము రచయిత – బంధుమిత్రుల చేయూత తాత్కాలికము. భగవానుని చేయూత శాశ్వతమైనది. కనుక ఆయననే నమ్ముకొని ధ్యానించాలి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'కుభి'-ఆచ్ఛాదనే – అన్న ధాతువునుండి, భగవానుడు భూమిని చుట్టియున్నాడు గనుక 'కుంభః' (సూర్యాదులు భూమికి చుట్టూ ఉన్నాయని).

642. విశుద్ధాత్మా

పరిశుద్ధమైన స్వభావము (గుణము, ఆత్మ) కలవాడు.

ఓం విశుద్ధాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వాశ్రితే స్వశేషేణ సర్వస్య త్యాగత స్సదా విశుద్ధాత్మా**. తననాశ్రయించినవారెవరైనా సరే వారికి తన సర్వస్వాన్ని అనుగ్రహించేవాడు. ఆశ్రితులయందు తారతమ్యము లేనివాడు విశుద్ధాత్మ. ఆళ్వారులు స్తుతించిన అమలన్ ఆదిపిరాన్, విమలన్ నామములు ఈ నామమునకు దగ్గరగా ఉన్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – త్రిగుణాతీతము, దోషరహితము, నిస్సంగము అయిన ఆత్మ. ప్రకృతి మాయకు లోబడనిది విశుద్ధాత్మ.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విశేషేణ శుద్ధ ఆత్మా స్వరూపమ్ యస్య ఇతి విశుద్ధాత్మా**.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి చెప్పిన ఉదాహరణలు. ఇవి భగవానుని శుద్ధ స్వరూపమును వివరిస్తున్నాయి –

స పర్యగాత్ శుక్రమ్ అకాయమ్ అవ్రణమ్ అస్నావిరమ్ శుద్ధమ్ అపాపవిద్ధమ్ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు 8

ఎతోన్వింద్రమ్ స్తవామ శుద్ధమ్ శుద్ధేన సామ్నా
శుద్ధైరుక్థైర్వా వృధ్వాంసమ్ శుద్ధాశీర్వాన్ మమంతు
ఇంద్ర శుద్ధో న అగ్ని శుద్ధః శుద్ధాభిరూతిభిః
శుద్ధోరయిమ్ ధారయ శుద్ధో మమద్ధి సోమ్య
ఇంద్రశుద్ధో హి నో రయిమ్ శుద్ధో రత్నాని దాశుషే
శుద్ధో వృత్రాణి జిఘ్నసే శుద్ధోవాజమ్ సిషాససి – ఋగ్వేదము 7.95 – 7,8,9

643. విశోధనః

పవిత్రము చేయువాడు.

ఓం విశోధనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **చ పూర్వోక్త విభవస్వ్యాద్విశోధనః**. ఇంతకుముందు చెప్పిన విభవముల కారణముగా విశోధనుడు. **విశోధయతి ఇతి విశోధనః**. పవిత్రము చేయువాడు విశోధనుడు. పుణ్యక్షేత్రములలో మరణించినవారిని వెతికి తన సాన్నిధ్యానికి తెప్పించుకునేవాడు. వారికి మోక్షమునిచ్చేవాడు. **విశేషేణ శోధయతి విమలీ కరోతి సమారాధన నిరతాన్ ఇతి విశోధనః**. అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్మృతి మాత్రేణ పాపానామ్ క్షపణాత్ విశోధనః**. స్మరించినంతనే పాపాలను నాశనం చేశేవాడు విశోధనుడు. భగవంతుని స్మరించడంద్వారా సత్వరజస్తమోగుణాలు మన మనసుపై అధిపత్యం కోల్పోతాయి. వ్యాకులత శమిస్తుంది. పాపాలు నశిస్తాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు సృష్టిద్వారాను (**నవో నవో భవతి జాయమానః**), ఏ విధమైన అడ్డంకులు లేనందువల్లను (**ఇంద్రస్య భాహ్వోర్ భూయిష్ఠమోజః**), అనంతమైన శక్తివల్లను (సూర్యాదుల తాపం ఒక ఉదాహరణ) జగత్తును ఎప్పటికప్పుడు మార్పునకు గురిచేస్తూ పరిశుద్ధము చేస్తున్నాడు.

తరువాతి కొన్ని నామములు దివ్యదేశములలో భగవానుని వ్యూహ, విభవ అవతారములను వర్ణించునవిగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఈ నామములు వివిధ క్షేత్రములలో ఆయన పర, వ్యూహ, విభవ రూపములను తెలియజేయుచున్నవని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. విశాఖయూపవృక్షంలో విభవావతారములకంటె ముందు వ్యూహావతారములు వస్తాయని గమనించాలి. జగత్తులో వివిధజీవుల సృష్టి, పోషణ కార్యానికి భగవంతుడు వ్యూహావతారములను ధరిస్తాడు.

644. అనిరుద్ధః

- అనిరుద్ధ స్వరూపుడు (వసుభాండమునందు జనార్దనుడు).
- నిరోధింపబడనివాడు.

ఓం అనిరుద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

20వ శ్లోకము. 187వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః**

68వ శ్లోకము. 644వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః**

ఈ నామమునకు మూలధాతువు 'రుధిర్'-ఆవరణే – ఎదిరించుట.

నిరుద్ధ – ఎదిరింపబడుట, ఆపబడుట, నిలుపబడుట.

అనిరుద్ధః – **న అస్తి నిరోధో యస్య స అనిరుద్ధః** – ఎదురు లేనివాడు అనిరుద్ధుడు.

ఇక్కడినుండి శ్రీ భట్టులు భగవానుని వ్యూహ, విభవ అవతారాలను వర్ణించారు.

(డా. క్రోవి పార్థసారధి రచననుండి) సర్వేశ్వరుడు (1) పర (2) వ్యూహ (3) విభవ (4) అంతర్యామి (5) అర్చ అనే అవతారాలుగా ఉంటాడు. 'వ్యూహ' అంటే సృష్టి, స్థితి, లయాలు, శాస్త్రాలు, శాస్త్రార్థాలు, శాస్త్ర ఫలితాలు, ధ్యానము, ఆరాధన, లీల అనే పనులకు తగ్గట్టుగా తన రూపాన్ని, గుణాలను విభజించుకొని లీలావిభూతిని నిర్వహించే రూపము. వ్యూహావతారములు నాలుగు విధములు.

(1) వాసుదేవ వ్యూహావతారము – షడ్గుణ పరిపూర్ణము. పరమపదము.

(2) సంకర్షణుడు – జ్ఞానము, బలము

(3) ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్యము, వీర్యము

(4) అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజస్సు.

వసుభాండాఖ్య భూభాగే నిత్యం సన్నిహిత స్థితః
అనిరుద్ధ ఇతి ఖ్యాతో వస్వర్ణో మనురుత్తమః

వసుభాండము అనే భూభాగంలో జనార్దనుడు అనే అపరనామధేయం గల అనిరుద్ధ స్వరూపుడైన పరమేశ్వరుడున్నాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం జనార్దనాయ నమః. ఓం అనిరుద్ధాయ నమః.

జనార్దనాఖ్యయా దేవస్త్వనిరుద్ధో జగత్ప్రభుః
భూభాగే వసుభాండాఖ్యే నిత్య సన్నిహితస్థితః

అనిరుద్ధుడు జనార్దన రూపంలో ఈ భూమిమీద వేంచేసియున్నాడు.

187వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు 'నిరోధింపబడనివాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని శక్తికి ఎదురు లేదని దుష్టశిక్షణార్థమై ఆయన చేకొన్న అవతారాలలో నిరూపితమయ్యింది. భక్తుల సంరక్షణకై భగవంతుడు అనిరుద్ధుడై భూమిపైకి వస్తాడు.

644వ నామమునకు శ్రీభట్టులు ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – వసుభాండము (భూమి)పై భగవానుడు జనార్దనుడై నిత్యము వసించును. కనుక ఆయన అనిరుద్ధుడు.

645. అప్రతిరథః

సాటి లేనివాడు. ఇతనితో పోటీ పేరెవ్వరూ లేరు.

ఓం అప్రతిరథాయ నమః

ప్రతిపక్షస్య రాహిత్యాత్ బహ్వనిష్ట జనార్దనః

విఖ్యాతోऽప్రతిరథః నవార్ణః శత్రునాశనః

లోకకంటకులను నశింపజేసే స్వభావం కలవాడు. కాబట్టి విరోధులే లేనివాడు. ఈ నామము నవాక్షరి. శత్రునాశనము చేయును. ఓం అప్రతిరథాయ నమః.

న ప్రతిరథః సమాన శక్తిమాన్ కోऽపి యస్య ఇతి అప్రతిరథః. 'ప్రతిరథుడు' అనగా యుద్ధంలో రథానికి ఎదురు నిలిచేవాడు. 'అప్రతిరథుడు' అనగా అలా ఎదురు ఎవ్వరూ లేనివాడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం జనార్దనుడిగా (దుష్టశిక్షకునిగా) అవతరించే శ్రీహరికి ఎదురు నిలువగలిగవారు లేరు గనుక ఆయన అప్రతిరథుడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **ప్రతిరథః ప్రతిపక్షః అస్య న విద్యత ఇతి అప్రతిరథః.** ఆయనకు ప్రతిపక్షము (శత్రువులు) ఎవ్వరూ లేరుగనుక ఆయన అప్రతిరథుడు. శ్రీ చిన్మయానంద – భగవానుని కరుణముందు శత్రువుల దౌష్ట్యము నశిస్తుంది. సూర్యుని వేడికి మంచు కరిగినట్లుగా.

పితాऽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్

న త్వత్సమోऽస్త్యభ్యధికః కుతోऽన్యో లోకత్రయేऽప్యప్రతిమప్రభావ! – గీత 11.43

ఓ అప్రతిమ ప్రభావా! ఈ సమస్త చరాచర జగత్తునకును నీవే తండ్రివి. పూజ్యుడవు. గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములందును నీతో సమానుడెవ్వడును లేడు. ఇంక నీకంటె అధికుడెట్లుండును?

646. ప్రద్యుమ్నః

- భక్తులయందే ఉండి, వారిని ప్రకాశింపజేయువాడు.
- విశేషమైన ఐశ్వర్యము, సంపద కలిగి భక్తుల ననుగ్రహించువాడు.
- అన్ని కోర్కెలను తీర్చువాడు.
- సాటిలేని బలము కలవాడు.

ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః

'ద్యుమ్నము' అనగా సంపద లేదా కాంతి. శ్రీ శంకరులు 'సంపద' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించగా, శ్రీ భట్టులు 'కాంతి' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మ ప్రద్యోతవాన్ ప్రద్యుమ్నః**. ఆత్మలను ప్రకాశింపజేయువాడు ప్రద్యుమ్నుడు. తిరువళ్ళికేణిలో భగవంతుని ప్రద్యుమ్నుని రూపంలో పూజింపవచ్చునని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వ్రాశారు. తిరునాఱయూర్ (నాచ్చియార్ కోయిల్) క్షేత్రంలో కూడా భగవంతుని చతుర్వ్యూహ మూర్తులున్నాయి.

ఆత్మ ప్రద్యోతనత్వాచ్చ ప్రద్యుమ్న ఇతి కథ్యతే
అధిష్ఠాయ స్థితస్సాక్షాత్ భక్తానాం సుగతిప్రదః

'ద్యుమ్నం' అనగా స్వయంగా ప్రకాశించుట. ఇది అపరిమితంగా కలిగినవాడు. ఆత్మలను ప్రకాశింపజేసేవాడు ప్రద్యుమ్నుడు. ఈ నామము భక్తులకు సుగతినిస్తుంది. ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఒక్కోనామంలోని ధాతువులను పరిశీలించి ఆయా నామములకు వ్యాఖ్యానం వ్రాశారు. ప్ర - ప్రకృష్ట, ఉత్కృష్ట - విశేషమైన, అత్యధిక; ద్యు - కాంతి, ప్రకాశము; మ్న - అభ్యాసే - మరల మరల. శ్రీ వాసిష్ఠ 'మరల మరల' అనే భావానికి ప్రత్యేకమైన స్థానం ఇచ్చారు. భగవంతుడు సూర్యునిగా ప్రతిదినము లోకములను ప్రకాశింపజేస్తాడు. జన్మ జన్మలకు జీవుల ఆత్మలయందుండి ప్రకాశము (చైతన్యము) ప్రసాదిస్తున్నాడు. అనేక అవతారములెత్తి తన వైభవైశ్వర్యములను లోకములందు వ్యాప్తి చేయుచున్నాడు. కనుక ఆయన ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రకృష్టమ్ ద్రవిణమ్ అస్య ఇతి ప్రద్యుమ్నః**. విశేషమైన, అనంతమైన సంపద కలిగినవాడు ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – లక్ష్మీపతియైనందున భగవానుని సంపదలు అనంతములు. ఆయన కొండలంత వరములు కూపెడువాడు. భక్తులకు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములను, సుఖ సంతోషములను, వైభవములను ప్రసాదించు ప్రద్యుమ్నుడు.

ఈ నామము వ్యాఖ్యలలో కూడా శ్రీ శంకరుల మరియు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానములలో దృక్పథ వైవిధ్యాన్ని మనం గమనించవచ్చును. భగవంతుడు తన భక్తులకు ఎలా సహాయపడతాడో శ్రీ భట్టులు వివరించారు. శ్రీ శంకరులు దేవదేవుని పరత్వమును ప్రత్యేకంగా శ్లాఘించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'ద్యుమ్నము' అనగా కోరిక అని కూడా అర్థం ఉంది. ప్రద్యుమ్నుడు మనస్సునకు అధిదేవత. ప్రద్యుమ్నరూపంలో భగవంతుడు మన మనస్సులలో కోరికలు కలిగించి సృష్టిపరంపరకు కారణమౌతున్నాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఇక్కడ కోరికలు తీర్చడం అనగా భక్తుల మోక్షేచ్ఛ నెరవేరడం. ఆత్మజ్ఞానము, భగవత్సేవ అనేవి అత్యుత్తమమైన కోరికలు. వాటిని తీర్చేవాడు ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'ద్యుమ్నము' అంటే 'బలము' అనే అర్థాన్ని చెప్పారు. **ద్యుమ్నమ్ విత్తమ్ బలేఽపి చ** – అని మేదినీకోశము (1.20.11)లో ఉన్నది. దీని ప్రకారము విశేషమైన, అనంతమైన బలము కలవాడు ప్రద్యుమ్నుడు. **ప్రకృష్టమ్ ద్యుమ్నమ్ బలమ్ యస్య ఇతి ప్రద్యుమ్నః**. శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే భావాన్ని చెప్పారు.

650. అమితవిక్రమః

- పెద్ద పెద్ద, కొలువజాలరాని, అడుగులు కలిగినవాడు.
- అమిత బలపరాక్రమములు కలిగినవాడు.

ఓం అమితవిక్రమాయ నమః

ఈ దివ్యనామము 55వ శ్లోకంలోను, 68వ శ్లోకంలోను కీర్తింపబడినది.

55వ శ్లోకము. 519వ నామము. అమితవిక్రమః – **జీవో వినయితా సాక్షీ ముకుందః అమితవిక్రమః**

68వ శ్లోకము. 647వ నామము. అమితవిక్రమః – **అనిరుద్ధః అప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నః అమితవిక్రమః**

'విక్రమ' అన్న పదానికి (1) అడుగు (పదక్రమము) (2) శక్తి లేదా పరాక్రమము అనే రెండు అర్థాలున్నాయి.

519వ నామము 'అమితవిక్రమః' వివరణ –

శ్రీ భట్టులు – 'శక్తి' అర్థములో – భగవంతుడు సకలశక్తిమూర్తి.

శ్రీ శంకరులు – 'శక్తి' మరియు 'అడుగు' అర్థంలో – ఎదురులేని శక్తిగలవాడు మరియు శ్రీవామనమూర్తి.

647వ నామము 'అమితవిక్రమః' వివరణ –

శ్రీ భట్టులు – 'అడుగు' అర్థములో – మూడు లోకాలు ఆయన అడుగులకు చాలవు.

శ్రీ శంకరులు – 'శక్తి' అర్థంలో – సాటిలేని పరాక్రమము కలవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **త్రిలోక్యేఽపి అపర్యవసిత విక్రమత్వాత్ త్రివిక్రమః అమితవిక్రమః**. త్రివిక్రమ (వామన) అవతారంలో మూడులోకాలు ఆయన మూడు అడుగులకు చాలని అమితవిక్రముడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ 'అమిత' అనగా 'అనేక' అనే భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుడు అనేకమైన పాదములు కలిగియున్నాడు గనుక అమితవిక్రముడు. **సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్** – అని పురుషసూక్తంలో ఉన్నది.

యామునం జలమాశ్రిత్య దేవదేవః త్రివిక్రమః

స్థితః కమలసంభూత నృణాం చ సుగతిప్రదః.

యమునాతీరమున ఉన్నటువంటి త్రివిక్రముడు అమితమైన శక్తిగలాడు. అమితమైన క్రమముగలవాడు. సుగతినిచ్చేవాడు. ఓం అమితవిక్రమాయనమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అమితః అతులితః విక్రమః అస్య ఇతి అమితవిక్రమః. అ-హింసిత విక్రమో వా.** ఆయన బలమునకు ఎదురులేదు. ఎవరూ ఆయనను హింసించలేరు. కనుక ఆయన అమితవిక్రముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇంతకుముందు నామము 'ప్రద్యుమ్నః'తో ఈ 'అమితవిక్రమః' నామాన్ని అనుసంధించారు. ప్రద్యుమ్నుడు మనసునకు అధిపతి. మనోబలంతో వ్యవహరిస్తాడు. కనుక అమితవిక్రముడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – శ్రీమన్నారాయణుడు సర్వశక్తిమంతుడు. కనుక ఆయన విక్రమంతో సాటివచ్చే విక్రమం మరొకటి లేదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ బాలకృష్ణుని లీలాపరంగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. **అతివిక్రమిణామపి చాణూరాదీనామ్ హేలైవ వినాశనాత్ అమితవిక్రమః.** అతిబలవంతులైన చాణూరాదులను కేవలం ఆట లెక్కన నాశనం చేసినవాడు అమితవిక్రముడు.

ఇలా వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తల వివిధ భగవదనుభవముల ద్వారా మనకు శ్రీనివాసుని కళ్యాణగుణముల ధ్యానమునందు వైవిధ్యమైన మాధుర్యం లభిస్తున్నది.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః |

త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః || (69)

పాఠాంతరము:

కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః |

త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః || (69)

ముందుగా ఈ శ్లోకమునకు వివిధ పాఠములున్నాయని మనం గమనించాలి. మనం ఎంచుకున్న పాఠాన్ని బట్టి 649, 650 నామములు ఇలా వస్తాయి. (1) వీరః, శౌరిః (2) శౌరిః, శూరః (3) శౌరిర్వీరః, వీరఃశౌరి.

648. కాలనేమినిహా

- కాలచక్రమునకు అంచు అయిన అవిద్య (అజ్ఞానము)ను విధ్వంసం చేసేవాడు.
- కాలనేమి అనే రాక్షసుని సంహరించినవాడు.
- కాలమునకు అధిపతి అయిన సూర్యునికి మార్గనిర్దేశం చేసేవాడు.
- కాలచక్రమునకు అతీతుడు అయినవాడు.

ఓం కాలనేమినిఘ్నే నమః

'నేమి' అంటే చక్రమునకు బయటి అంచు (పట్టా). 'నిహనము' అంటే సంహరించుట. కాలచక్రము అవిద్యకు చిహ్నము. అవిద్యను నాశనం చేసే జ్ఞానస్వరూపుడైనందున భగవంతుడు 'కాలనేమినిహా'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకము –

అవిద్యాఖ్యా చ యా నేమిః కాలచక్రస్య దుర్ధరా

సామయాయాం సమాశ్రిత్య విగ్రహమ్ విధునోతి చ

కాలచక్రమునకు దుర్ధరమైన నేమి (అంచు) అవిద్య. కాని నన్నాశ్రయించినపుడు అది (ఆ చక్రము) తన రూపును కోల్పోవును.

శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య –కాలచక్రము అనగా కలిప్రభావమునకు చిహ్నము. భగవంతుడు దివ్యక్షేత్రాలలోను, పుణ్యస్థలాలోను నివాసం ఉండడంద్వారా కలిప్రభావమైన అవిద్యను నాశనం చేస్తాడు. కనుక భగవంతుని నామము 'కాలనేమినిహ'. ఈ నామము గురించి నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు –

కాలచక్రస్య యా నేమిః అవిద్యాఖ్యా చ దుర్ధరా
తాం నాశయతి యశ్చాసౌ కాలనేమినిహాస్మృతః
నవాక్షరో మనరయం అవిద్యామూలమోచకః

కాలము అనే చక్రానికి పట్టా అజ్ఞానము (కలి కల్మషము). అట్టి అజ్ఞానాన్ని విధ్వంసం చేసేవాడు 'కాలనేమినిహ'. ఇది నవాక్షరీ మంత్రము. అవిద్యకు మౌలికమైన కారణాన్ని తొలగిస్తుంది.
ఓం కాలనేమిఘ్నే నమః.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – అవిద్య కారణంగా జనన మరణ చక్రంలో పరిభ్రమించడం అంటే కాలచక్రంలో చిక్కుకొనడమే. శ్రీహరిని ఆశ్రయించినట్లయితే ఆయన కర్మబంధాలనుండి విముక్తిని కలిగించి పునర్జన్మ లేకుండా చేస్తాడు. కాలుని (యముని) భయం లేకుండా చేస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కాలనేమిం అసురం నిజఘాన ఇతి కాలనేమినిఘా**. కాలనేమి అనే అసురుని సంహరించినవాడు కాలనేమిఘ్నుడు.
కాలనేమి మారీచుని కుమారుడు. సముద్రుని మిత్రుడు. కాలనేమి కుమార్తె బృంద జలంధరుని వివాహమాడింది. హనుమంతుడు లక్ష్మణ ప్రాణసంరక్షణార్థమై సంజీవనిని తీసుకొనిరావడానికి వెళ్తుండగా అతనికి కాలనేమి ఆటంకం కల్పిస్తాడు. హనుమంతుని చేతిలో కాలనేమి హతుడయ్యాడు. మరల కాలనేమి కంసునిగా జన్మించి కృష్ణునిచేత మరణించాడు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతం (10.51.42 నుండి ఉదాహరించారు – **కాలనేమిః హతః కంసః**. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కూడా కంసవధ ఆధారంగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కాల-సమయం, నేమి-చక్రం, హ-వెళ్ళుట. కాలనేమినిహ – కాలచక్రమును నడిపించేవాడు. సూర్యునికి మార్గం చెప్పేవాడు (సూర్యగమనాన్ని నిర్దేశించేవాడు).

శ్రీ చిన్మయానంద – 'సమయం' అనేది మనస్సుకు మాత్రమే అవగతమయ్యే (కల్పించిన) ఒక ప్రమాణం. పరమాత్ముడు దీనికి (మనసుకు, కాలానికి) అతీతుడు గనుక 'కాలనేమిహ'.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు మానవులకిచ్చిన అమూల్యమైన బహుమతి 'సమయం'. ఇది గడిస్తే మళ్ళీ తిరిగిరాదు. కనుక మనకున్న సమయాన్ని భోగలాలసలో వ్యర్థం చేయకుండా, పూర్వకర్మల బంధాలను విముక్తి చేసుకోవడానికి, కొత్త బంధాలు రాకుండా ఉండడానికి వాడుకోవాలి. అలా సమయాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొన్నవారు భగవంతుని అనుగ్రహంవలన మోక్షాన్ని పొంది కాలానికే అతీతులౌతారు.

ఉభయదేవేరులతో కూడి పెద్దశేషవాహనంపై ఊరేగుచున్న మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.

649. శౌరిః

వీరః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం 'శౌరిః' అనే నామం రెండుమార్లు వస్తుంది.

37వ శ్లోకము. 342వ నామము. శౌరిః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**

67వశ్లోకములో 'శౌరిః' నామము వచ్చే క్రమం శ్రీ భట్టుల పాఠములోను, శ్రీ శంకరుల పాఠములోను కొంత భేదం కనిపిస్తుంది.

కాలనేమినిహా <u>శౌరిః</u> శూరః శూరజనేశ్వరః (శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము)

కాలనేమినిహా వీరః <u>శౌరిః</u> శూరజనేశ్వరః (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)

కనుక ఎలా చూసినా 'శౌరిః' నామము రెండుమార్లు వస్తంది.

ఇంక 'వీరః' అనే నామము రెండు లేదా మూడుమార్లు వస్తుంది.

43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**

67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః – **కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః** (శ్రీ శంకరుల పాఠము)

70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

'శౌరిః' నామమునకు అర్థములు

- శూరుని పుత్రుడు (వసుదేవుని మరొక పేరు 'శూరుడు')
- శూరుల (యాదవుల) వంశంలో జన్మించినవాడు.
- తిరుక్కణ్ణపురంలోని శౌరిరాజ పెరుమాళ్.

'వీరః' నామమునకు అర్థములు

- సదా శౌర్యవంతుడు, విజయము పొందేవాడు.

ఓం శౌరయే నమః

ఓం వీరాయ నమః

శూరస్య - వసుదేవస్య అపత్యమ్ ఇతి శౌరిః. వసుదేవునికి శూరుడనే పేరుకూడా ఉంది. ఆ శూరుని సుతుడు శౌరి. **శూరవంశ ప్రాదుర్భావాత్ శౌరిః.** శూరులు (యాదవులలో ఒక శాఖ) వంశమున జన్మించినవాడు శౌరి.

ఉత్పలావర్తక దేశము (తిరుక్కణ్ణపురము)నందు శౌరిరాజ పెరుమాళ్ళుగా వెలసినవాడు శౌరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **శూరయత ఇతి శౌరిః.** శూరుడైనవాడు శౌరి. లేదా శూరవంశంలో ఘనుడు శౌరి.

శ్రీ శంకరులు 'వీర' అనే నామాన్ని ఇక్కడ గ్రహించారు. తరువాతి నామమును 'శౌరి'గా చెప్పారు. వీరుడు, మహావీర్య సంపన్నుడు 'వీరః'. శూరుని వంశంలో జన్మించినవాడు 'శౌరిః'. వసుదేవుని తండ్రి పేరు శూరుడనికూడా కొన్నిచోట్ల వ్రాశారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మిగిలిన జీవులకు భిన్నంగా మానవులకు రెండురకాల శత్రువులున్నారు. (1) అంతఃశత్రువులు (2) బాహ్య శత్రువులు. వీనిలో అంతఃశత్రువులను జయించడం మరీ కష్టం. కాని వీరుడైనవాడు వెనుదిరగక అంతఃశత్రువులపై పోరాడితే ఆ యుద్ధంలో శ్రీహరి తోడ్పాటు తప్పక లభిస్తుంది.

650 శూరః

శూరుడు.

ఓం శూరాయ నమః

శ్రీ శంకరుల పాఠంలో 69వ శ్లోకం మొదటిపాదం **'కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉండగా, శ్రీ భట్టుల పాఠంలో **'కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉంది. కనుక శ్రీ శంకరుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' అనే నామం ఒక్కమారు వస్తుంది. అది 37వ శ్లోకంలోనిది (341వ నామము) – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః.** శ్రీ భట్టుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

37వ శ్లోకం. 341వ నామము. శూరః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**

69వ శ్లోకము. 650వ నామము. శూరః – **కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః**

341వ నామమును భగవంతుని శౌర్యగుణం పరంగాను, 650వ నామమును రామావతారపరంగాను శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ –

341వ నామము. **శూరః** – ఎదురులేని పరాక్రమము కలవాడు.

650వ నామము. **శూరః** – దేశ కాల దిక్ విభాగముల హద్దులు లేనివాడు. భక్తులకు ఎదురులేని వరములిచ్చేవాడు. విశ్వమంతా వ్యాప్తి చెందినవాడు. మిత్రుడు (సూర్యుడు), వరుణుడు, అగ్ని రూపములలో అన్ని సమయములందును తేజరిల్లేవాడు.

651. శూరజనేశ్వరః

శూరులైనవారికి ప్రభువు.

ఓం శూరజనేశ్వరాయ నమః

శూర జనానామ్ ఈశ్వరః శూరజనేశ్వరః – హనుమంతుడు, సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడువంటి మహావీరులకు ప్రభువైన శ్రీరామచంద్రుడు శూరజనేశ్వరుడు.

ఇంద్రాది దేవతలకు ప్రభువైనందున భగవానుడు శూరజనేశ్వరుడని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – చలించేవన్నీ ఆయననుండి ఉద్భవించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడు ఇంద్రాది దేవతలకు, అర్జునునివంటి మానవులకు, సుగ్రీవుడు, హనుమంతుడు వంటి వానరులకును ప్రభువు గనుక శూరజనేశ్వరుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – కంసాదులను సంహరించిన శ్రీకృష్ణుడు శూరవంశంలోనివారికి అధిపతి.

652. త్రిలోకాత్మా

- భక్తులను అనుగ్రహించడం కోసం మూడు లోకములందు సదా సంచరిస్తూ ఉండేవాడు.
- మూడు లోకములను చలింపజేసేవాడు.
- మూడు లోకములలోను సకలములకును అంతరాత్మ.

ఓం త్రిలోకాత్మనే నమః

యస్మాతత్యేన లోకాన్ త్రీన్ భక్తానుగ్రహకామ్యయా
గచ్ఛతీతి త్రిలోకాత్మా వస్వర్ణో భూతిదాయకః
భక్తులను అనుగ్రహించడంకోసం ఎల్లప్పుడు ముల్లోకముందు తిరుగుతుండేవాడు త్రిలోకాత్మ. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఐశ్వర్యప్రదము. ఓం త్రిలోకాత్మనే నమః.

అత – చలించుట (అత సాతత్య గమనే) – అనే ధాతువునుండి 'ఆత్మ' శబ్దం అర్థాన్ని గ్రహించి శ్రీభట్టులు ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **త్రీన్ లోకాన్ అతతి సతతమ్ గచ్ఛతి**. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (6.9.5)నుండి చక్కని ఉదాహరణ చెప్పారు. అందరికీ అందుబాటులో ఉండడంకోసం శ్రీహరి మూడు లోకాలలోను సదా తిరుగుతూ ఉంటాడట.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ అనుభవాన్ని మరికొంచెం విస్తరించారు. భగవంతుడు త్రిలోకాలలోను తిరగడమే కాదు. మూడు లోకాలలోను ప్రతి చలనానికి చైతన్యానికి కూడా కారణం శ్రీహరియే.

శ్రీ శంకరులు 'ఆత్మ' అనే సామాన్యమైన భావంతో వ్యాఖ్యానించారు. **త్రయాణామ్ లోకానామ్ అంతర్యామితయా ఆత్మా ఇతి త్రిలోకాత్మా**. మూడు లోకములలోను అంతర్యామిగా ఆత్మయైనవాడు త్రిలోకాత్మ. ఇక్కడ ముల్లోకాలంటే భూమి, అధోలోకాలు, ఊర్ధ్వలోకాలు. శ్రీ చిన్మయానంద జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అవస్థలని చెప్పారు.

మగధా మండలే విప్రమహామేధ ధరాశ్రితః
సంస్థితో లోకనాధాత్మా దేవదేవో జనార్దనః
మగధ దేశాన ఉన్న త్రిలోకనాధుడు. భక్తులను అనుగ్రహించడానికి ముల్లోకాలకు వెళ్ళేవాడు.

653. త్రిలోకేశః

మూడు లోకములకు ప్రభువు.

ఓం త్రిలోకేశాయ నమః

త్రిలోకానామ్ ఈశతయా త్రిలోకేశః. మూడు లోకములకు ప్రభువైనందున త్రిలోకేశుడు. శ్రీ నమ్మాళ్వారువారి ప్రసిద్ధ పాశురము 'అగల గిల్లేన్' (తిరువైమొళి 6.10.10) ఆయనను మూడులోకములకు అధిపతిగా వర్ణించుచున్నది.

ఈ భావాన్నే శ్రీ శంకరులు మరింత విస్తారంగా తెలిపారు – **త్రయో లోకాః తదాజ్ఞయా స్వేషు స్వేషు కర్మసు వర్తన్తే ఇతి త్రిలోకేశః**. మూడు లోకములు ఆయన ఆజ్ఞను అనుసరించి తమ తమ విధులను నిర్వర్తించును. **ఏషా లోకపాల లోకేశః** (కౌషీతకీ 3) – అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు.

శుభమాసాద్య భూభాగం ప్రాగ్జ్యోతిషపురే తథా

దేవం విశ్వేశ్వరాఖ్యస్తు స్థితమేత్య స్వగోచరాత్.

ప్రాగ్జ్యోతిషపురాన వేంచేసియున్న విశ్వేశ్వరుడు.

654. కేశవః

- సుందరమైన కేశములు గలవాడు.
- దివ్యసుగంధభరితమైన శిరోజములు గలవాడు.
- బ్రహ్మకును, శివునకును మూలమైనవాడు.
- సూర్యాదుల కిరణములకు కారణమైనవాడు.
- 'కేశి' అనే రాక్షసుని సంహరించినవాడు.
- శత్రువులను పీడించేవాడు.
- సకల జలములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.
- (మోక్షముతో సహా) అన్ని సుఖములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.

ఓం కేశవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చును.

3వ శ్లోకము. 23వ నామము. కేశవః – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

69వ శ్లోకము. 654వ నామము. కేశవః –**త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః**

'కేశవ' నామమును వివిధ ధాతువులు, శబ్దముల ఆధారంగా వివిధ వ్యాఖ్యాతలు వివరించారు.

కేశ – జుట్టు; కేశ – కిరణము; కమ్ – నీరు; కమ్ – సుఖము; క-అ-ఈశ-వ – త్రిమూర్తులు; క్లిస్ – పీడించుట

కేశవః క్లేశహా లోకే ద్విరూప్యేణ క్షితౌ స్థితః

మధురాఖ్యే మహాక్షేత్రే వారాణస్యామపి ద్విజ

క్లేశములను హరించేవాడు కేశవుడు. మధురయందు, వారాణసియందు కలడు.

శోభనాః కేశా యస్య స కేశవః. సుందరమైన జుట్టు కలిగినవాడు కేశవుడు. 'కేశములు' అంటే జుట్టు అని సాధారణంగా వాడే పదమే. 'వ' అంటే కేశములను 'సుందరమైనవి'గా ప్రశంసించే ధాతువు (**కేశాద్వోఽన్యతరస్యామ్ ఇతి ప్రశంసాయామ్ వః**) అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. 23వ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు ఇలా చెప్పారు. సర్వాధిక్యత, దివ్యసౌందర్యము అనేవి భగవంతుని గుణములు. ఆయన '**ప్రశస్త - స్నిగ్ధ - నీల - కుటిల - కుంతలములు**' కలిగియున్నాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ అనుభవాన్ని మరికొంత విస్తరించారు. శ్రీ నృసింహమూర్తిగా భగవానుని కేశముల సౌందర్యము ఎనలేనిది. శ్రీరాముని జుట్టు **'శిఖీ కనకమాలయా'** (బంగారపుదండ వంటిది) అని మారీచుడు వర్ణించాడు. బాలకృష్ణుని ముఖము **'కుటిల కుంతలమ్ కోమలాననమ్'** అని గోపికలు వర్ణించారు.
శ్రీ శంకరుల భాష్యము ప్రకారము – **అభిరూపాః కేశాః యస్య స కేశవః**. ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహ సౌందర్యము వంటిదే ఆయన కేశ సౌందర్యము.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (7.7.9)లో భగవంతుని కేశ సౌందర్యమును, పరిమళమును వర్ణించారు – ఆయన కేశముల నల్లదనం ప్రళయకాలంనాటి అంధకారంవంటి నల్లదనమని ముందు అనుకొన్నాను. కాని ఆ పోలిక చాలదు. ఆయన కేశ సౌందర్యంతో దేనినైనా పోల్చడం సాధ్యం కాదు. ఆయన జుట్టునుండి వెలువడే తులసి పరిమళం నా ఆత్మను పూర్తిగా వశం చేసుకొన్నది. అది నాకు సంపూర్ణంగా అనుభవైకవేద్యమే.

'వ' అంటే సుగంధము – అనే అర్ధంలో కూడా 'కేశవ' నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **వాన్తి గంధయన్తి ఇతి వాః కేశః యస్య ఇతి కేశవః**. పరిమళభరితమైన కేశములు కలవాడు కేశవుడు అన్న ఈ వ్యాఖ్య పైన చెప్పిన నమ్మాళ్వారు స్తుతికి సరిపోతుంది.

క-బ్రహ్మ, ఈశ-శివుడు – వీరిద్దరికి మూలమైనవాడు కేశవుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా హరివంశము (3.88.48)నుండి ఉదాహరించారు.

క ఇతి బ్రహ్మణో నామ ఈశోऽహమ్ సర్వ దేహినామ్
ఆవామ్ తవాంగే సంభూతౌ తస్మాత్ కేశవ నామాన్

ఈశ్వరుడు ఇలా అన్నాడు – ఓ జనార్దనా! 'క' అంటే బ్రహ్మ. 'ఈశ' అనగా నేను (శివుడను). మేమిద్దరము కూడా నీ శరీరమునుండే ఉద్భవించాము. అందుకే నీవు కేశవుడవనబడుచున్నావు.

నారాయణోపనిషత్తు – సృష్టి ప్రారంభంలో పరమపురుషుడైన నారాయణుడు ప్రాణులను సృష్టించాలని అనుకొన్నాడు. అప్పుడు ముందుగా హిరణ్యగర్భుడు పుట్టాడు. ఆ తరువాత పంచభూతములు నారాయణునినుండే పుట్టాయి. నారాయణునినుండే బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు, రుద్రుడు జన్మించారు. మరీచి, కశ్యపుడు మొదలైన ప్రజాపతులు జన్మించారు. నారాయణునినుండే అష్ట వసువులు, ఏకాదశ రుద్రులు. ద్వాదశాదిత్యులు, సకల వేదములు ఆవిర్భవించాయి. ఈ రకంగా చరాచర జగత్తంతా నారాయణునినుండే పుట్టింది.

'కేశములు' అంటే 'కిరణములు' అనే అర్ధంలో శ్రీ శంకరులు మరొకభావం చెప్పారు. అందుకు మహాభారతం (!2.328.43)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు.

అంశవో యే ప్రకాశంతే మమైతే కేశ సంజ్ఞితాః
సర్వజ్ఞాః కేశవం తస్మాత్ మామాహుః ద్విజసత్తమాః

సూర్యునినుండి వెలువడే కిరణాలు నా అంశలే. కనుక సర్వజ్ఞులైన బ్రాహ్మణులు నన్ను 'కేశవ' అంటారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి విష్ణుపురాణంనుండి మరొక భావం చెప్పారు. అసురుల బాధలనుండి రక్షింపమని బ్రహ్మాది దేవతలు మొరపెట్టుకొన్నపుడు నారాయణుడు తన రెండు కేశములను (ఒకటి తెల్లనిది, మరొకటి నల్లనిది) పెరికిచూపి, ఈ రెండు కేశములు బలరామకృష్ణులుగా సంభవించి భూభారమును తగ్గించునని చెప్పాడు.

ఏవమ్ సస్తూయమానస్తు భగవాన్ పరమేశ్వరః

ఉజ్జహారాత్మనః కేశౌ సిత కృష్ణౌ మహామునే

ఉవాచ చ సురానేతౌ మత్కేశౌ వసుధాతలే

అవతీర్య భువోభారక్లేశ హానిమ్ కరిష్యతి – విష్ణుపురాణము 5.1.59,60

(ఈ శ్లోకానికి అర్థం రెండు కేశములు బలరామ కృష్ణులుగా అవతరించాయని కాదు. అసురులను రూపుమాపడానికి భగవంతుని రెండు కేశములు చాలునని – అని వ్యాఖ్యాత వివరించారు.)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – క్లిస్ - విబాధనే - పీడించుట. **క్లిశ్నాతి, క్లిశ్యతే వా అనేన ఇతి కేశవః**. తన శత్రువులను పీడించేవాడు కేశవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరి రెండు భావములు 'కమ్' అనే ధాతువునకు జలము, సుఖము అనే అర్థాలపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. (1) **జలమ్ తమీష్ట ఐశ్వర్య భావాయ ఇతి కేశవః**. జలమునకు అధిపతి కేశవుడు. (2) ఐహిక, ఆముష్మిక సుఖములకు అధిపతి కేశవుడు.

'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు కేశవుడు. తరువాతి నామము 'కేశిహా' వివరణలో ఈ అర్థము మరింత విపులముగా తెలుపబడింది.

65. కేశిహా

- 'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు.
- అగ్ని, సూర్య, ఇంద్ర, వాయువు వంటివార్లను వారి కార్యములలో నిర్దేశించువాడు.

ఓం కేశిఘ్నే నమః

కేశి నామానామ్ అసురమ్ హతవాన్ ఇతి కేశిహా. 'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు 'కేశిహా' (కేశిఘ్నుడు?)

(శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు భాగవతం రచన నుండి) బలరామకృష్ణులను వధించడానికి కంసుడు 'కేశి' అనే రాక్షసుని పంపాడు. ఆ కేశి తన రాక్షసమాయతో విపరీతమైన అశ్వరూపం ధరించి అత్యంత భయంకరంగా వ్రేపల్లెలోనికి జొరబడ్డాడు. కృష్ణుడది గ్రహించి సింహనాదం చేస్తూ దానికెదురు నిలిచాడు. ఆ గుఱ్ఱం సకిలిస్తూ కృష్ణునిమీదికి ఉరికింది. నందసూదనుడు గరుత్మంతుడు పామును పట్టుకొన్నట్లుగా దాని వెనుగాళ్ళు రెండూ ఒడిసిపట్టుకొని లాగి వదలాడు. ఆ వూపుకు మహాహయం అల్లంతదూరాన పడి, మూర్ఛిల్లి, లేచి మళ్ళీ కృష్ణునిపైబడ్డది. యశోదా తనయుడు తన

వామభుజాన్ని ఆ తురంగం నోట జొనిపాడు. కొలిమిలో కాలుతున్న ఇనుపకమ్మిని పోలిన ఆ చేయి స్పర్శ తగిలినంతనే ఆ గుఱ్ఱం దంతాలు జలజల రాలాయి. భగవానుని హస్తం క్షణక్షణానికి పెరిగి ఆ గుఱ్ఱపు గొంతు క్రోవిని అడ్డగించింది. ఆ హయం ఊపిరాడక పొట్ట ఉబ్బి బూరటిల్లి చెమరుస్తూ గుడ్లు మిటకరిస్తూ లద్దె విడిచి నేలబడి తన్నుకొని ప్రాణాలు విడిచింది. దాని నోరు దోసపండులా బ్రద్దలయింది. అంత కృష్ణుడు దాని వక్త్రాంతరంనుంచి తన హస్తాన్ని వెలికి తీశాడు. ఆ అద్భుతానికి దివిజులు మహాశ్చర్యమంది ప్రస్తుతిపూర్వకంగా పుష్పవృష్టి కురిపించారు. వ్రేపల్లె మళ్ళీ కళకళలాడింది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – హా - వెళ్ళుట; కేశి - కేశములు కలిగినవారు. అగ్ని, సూర్యుడు, వాయువు, ఇంద్రుడు వంటివారు. ఉదాహరణకు అగ్నియొక్క కేశము పొగ. ఇంద్రుని కేశము మెరుపు. యాస్కుని నిరుక్తము (12.24,25)లో వీని వివరణ ఉంది. ఇందుకు ప్రమాణమైన ఋగ్వేదమంత్రము –

త్రయః కేశినా ఋథా విచక్షతే సంవత్సరే వపత ఏక ఏషామ్

విశ్వమేకో అభిచష్టే శచీభిర్ధ్రాజిరేకస్య దదృశే న రూపామ్

అగ్ని, సూర్య, ఇంద్ర, వాయువులు తమ కర్తవ్యములు నిర్వహించేలా చేసేవాడు గనుక భగవానుడు కేశిహా.

ఇంకా 'కేశి' అనే పదానికి గుఱ్ఱము, హృదయము, ఆత్మ వంటి అనేక అర్థాలున్నాయి. వీని ఆధారంగా శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ పెక్కు వ్యాఖ్యానాలు చెప్పారు.

656. హరిః

- పచ్చని శరీరచ్ఛాయ కలిగినవాడు.
- తన భక్తుల దుఃఖమును హరించువాడు.
-సంసారభయమును సమూలముగా నాశనము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలమున జగమును హరించువాడు (నాశనము చేయువాడు).

ఓం హరయే నమః

పచ్చని శరీరఛాయ (హరిత వర్ణము) గలవాడు హరి. భక్తుల దుఃఖములను హరించువాడు హరి. **భక్తానాం దుఃఖహరణాత్ వర్ణశ్చైష్ఠాద్ధరిస్మృతః**. శ్రీ భట్టులు 'పచ్చని వర్ణము' గురించి మహాభారత శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు (శాంతిపర్వము 343.39) – **ఇడోపహూతమ్ ... వర్ణశ్చ మే హరిః శ్రేష్ఠః తస్మాత్ హరిరితి స్మృతః**. నా ఉన్నత వర్ణము హరితము. కనుక నన్ను హరియందురు. తిరుమాలై (2) లోని పాశురము – **పచ్చై మామలై పోల్ మేని.**

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య చెప్పిన అర్థము – **ఆర్తిగళై హరిప్పవార్.** భక్తుల ఆర్తిని హరించువాడు హరి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (సంసారమ్) **హరతి ఇతి హరిః** – లేదా – **సహేతుకమ్ సంసారమ్ హరతీతి హరిః**. జననమరణ రూపమైన సంసారాన్ని సమూలంగా నాశనం చేసేవాడు హరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ప్రళయకాలంలో ప్రపంచాన్ని హరించేవాడు. మనలోని అజ్ఞానాన్ని హరించేవాడు హరి.

గిరౌ గోవర్ధనాఖ్యేతు దేవః సర్వేశ్వరో హరిః సంస్థితః పూజితః స్థానే. గోవర్ధన పర్వత స్థానమందు హరియను పేరుతో ఉన్నవాడు. పాపములను హరించువాడు. సంసార సాగరాన్ని దాటించేవాడు. భవబంధాలను త్రెంచువాడు. అవిద్యను హరించేవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పచ్చని రంగు మన కంటికి ప్రశాంతత కలిగిస్తుంది. అలాగే హరితచ్ఛాయ కలిగిన దేవుని స్మరణ మన మనసుకు ప్రశాంతత కలిగిస్తుంది. ఏదైనా కార్యానికి ముందుగా హరినామస్మరణం చేస్తే విఘ్నాలు తొలగుతాయి. ఆ కార్యాచరణలో కలిగే పాపాలు నశిస్తాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – కలిసంతరణోపనిషత్తు (6.2)లో చెప్పిన ప్రకారం కలికల్మషనాశకమైన దివ్యమంత్రము –

హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే

హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే

అన్నమయ్య కీర్తన – శఠగోపముని గురించి

చూడు డిందరికి సులభుడు హరి- తోడునీడయగు దొరముని యితడు

కైవల్యమునకు గనకపుతాపల- త్రోవై శ్రుతులకు దుదిపదమై
పావన మొకరూపమై విరజకు నావైయున్నాడిదె యితడు

కాపాడగ లోకములకు సుజ్ఞాన- దీపమై జగతికి దేజమై
పాపా లడపగ భవపయోధులకు తేపైయున్నాడిదే యితడు

కరుణానిధి రంగపతికి గాంచీ- వరునకు వేంకటగిరిపతికి
నిరతి నహోబలస్వకేసరికి ద- త్పరుడగు శఠగోపముని యితడు

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.

కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః |

అనిర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్వీరోऽనంతో ధనంజయః || (70)

657. కామదేవః

- కోరిన కోర్కెలను తీర్చే దేవుడు.

- పురుషార్థముల కొఱకు ఆరాధింపబడువాడు.

ఓం కామదేవాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **కామాన్ దీవ్యతి ఇతి కామదేవః**. భక్తులు కోరిన కోర్కెలను తీర్చే దేవుడు కామదేవుడు. ఇక్కడ 'దీవ్యతి' అనే పదము దానగుణాన్ని సూచిస్తుంది.ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతం శాంతిపర్వము (343.39)నుండి తెలిపిన ప్రమాణము – **కామదేవస్తు భగవాన్ సర్వేషామ్ సర్వకామదః**. సర్వ కామితార్థములను ప్రసాదించే భగవానుడు కామదేవుడు.

శంకరాలయ మాసాద్య సంస్థితోऽప్సరార్చితః. శంకరాలయము అనే క్షేత్రంలో అందరిచేత (అప్సరసల చేత?) పూజింపబడేవాడు కామదేవుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కామ్యశ్చ ఇతి కామః దేవశ్చ**. కోరబడే దేవుడు. ధర్మార్థకామమోక్షములనే చతుర్విధ పురుషార్థములను కోరేవారు ఈ దేవుడిని కోరుతారు. తన సౌజన్య సుందర రూపము చేతను, సకల విభూతి సంపదలతో నిండియున్నందునను, లోకమునందు అందరిచేతను ప్రేమింపబడువాడు, పూజింపబడువాడు, కీర్తింపబడువాడును శ్రీహరియే అగుటచేత కామదేవుడని ప్రకీర్తింపబడెను. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచన నుండి)

ధర్మచక్రము రచయిత – కామములు (కోరికలు) ధర్మబద్ధమైనవి, మరియు ధర్మవిరుద్ధమైనవి అని రెండు విధములు. ధర్మవిరుద్ధముకాని కోరిక తానేనని గీతలో భగవానుడు అన్నాడు. కామదేవుని ధ్యాన పూజాదుల వలన ధర్మబద్ధమైన కోరికలు సాధించుకొంటూ క్రమంగా సంసారబంధాలు అధిగమించవచ్చును.

658.కామపాలః

- తానొసగిన కామితార్థములను తానే కాపాడువాడు.
- తనను కోరుకునేవారిని రక్షించేవాడు.

ఓం కామపాలాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామము 'కామదేవః' అనగా కోరిన కోర్కెలు తీర్చేవాడు. ఇప్పుడు 'కామపాలః' అనగా అలా తాను ఇచ్చినవానిని తానే కాపాడువాడు. **స ఏవ దత్తా** (కామాన్) **అనుపాలనాత్ కామదేవః.**

గౌడీయ సంప్రదాయానువర్తియైన శ్రీమత్ బలదేవ విద్యాభూషణ – **కేశి వధేన తేషా కామమ్ అభిలాషమ్ పాలయతి పూరయతి ఇతి కామపాలః**. కేశి అనే రాక్షసుని సంహరించడంద్వారా వారి (దేవతల) కోరికలు, అభిలాషలను పూరించినవాడు కామపాలుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'కామా' అనగా భగవంతుని కోరుకొనేవారు. తనను కోరేవారిని రక్షించేవాడు కామపాలుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య (?) – ధర్మబద్ధములగు కోరికలను తీర్చువాడు కామపాలుడు.

659. కామీ

- కావలసినవన్నీ కలిగియున్నవాడు.
- పూర్ణకాముడు. కోరికలు లేనివాడు.

ఓం కామినే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కావలసినవన్నీ కలిగియున్నవాడు కామి. పుష్కలముగా అన్నీ కలిగియున్నందున తన భక్తులకు ఏదైనా ఈయగలవాడు అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పూర్ణకామ స్వభావాత్.** కోరికలన్నీ సిద్ధించినందున ఆయన కామి. **అవాప్త సర్వకామాన్.**

ప్రదేయాతిశయాత్కామీ – ఇవ్వదగిన వస్తువులు తనవద్ద ఎక్కువగా కలవాడు కామి.

కామాః అస్య సంతీతి కామీ – పురుషార్థములను అధికంగా ఇచ్చేవాడు కామి.

660. కాన్తః

- కమనీయ సమ్మోహన స్వరూపుడు.

- పరార్ధమున (మహాప్రళయమున) సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ కూడ అంతమగునట్లు చేయువాడు.

- అన్నియెడలా ఉండి ప్రకాశించువాడు.

ఓం కాన్తాయ నమః.

ఈ నామము ఇంతకుముందు 32వ శ్లోకంలో వచ్చింది.

32వ శ్లోకము. 297వ శ్లోకము. కాన్తః – **కామహా కామకృత్ కాన్తః కామః కామప్రదః ప్రభుః**

70వ శ్లోకము. 660వ నామము. కాన్తః – **కామదేవః కామపాలః కామీ కాన్తః కృతాగమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స ఏవ స్వయమేవ కమనీయః కాన్తః**. తానే స్వయముగా సౌందర్య సౌకుమార్యాది రూపగుణముల కారణంగా కమనీయమైనవాడు కాంతుడు. శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (7.17)లో **'పరుగు ఇన్నముదే'** అని సంబోధించారు. దేవతలు అమృతంకోసం క్షీరసాగరాన్ని చిలికారు. కాని శ్రీ నమ్మాళ్వారు నేరుగా భగవంతునే త్రాగివేయకోరాడు. ఎందుకంటే ఆయనే అమృతస్వరూపుడు. శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు పెరుమాళ్ తిరుమోళిలో ఇలా అన్నారు – తిరుక్కణ్ణపురంలో ఆయనను దర్శించుకొన్నవారు పరవశులై ఆయన సౌందర్యానికి దాసులవుతారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కస్య బ్రహ్మణః అంతః అస్మాత్ ఇతి కాన్తః**. 'క' అనగా బ్రహ్మ. సృష్టికర్త. అటువంటి బ్రహ్మ ఆయుఃకాలాంతంలో, పరార్ధం చివర, 10 లక్షల కోట్ల సంవత్సరాలలో – బ్రహ్మనుకూడ లయము చేయవాడు కాంతుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'కాంతి' అనగా ప్రకాశము (కని – దీప్తి కాంతి గతిషు) అనే అర్థంలో, అన్నిచోట్లా ఉండి అంతటా ప్రకాశించేవాడు కాంతుడు.

661. కృతాగమః

- పవిత్ర మంత్రాలను మంత్రద్రష్టలకు తెలిపినవాడు.

- పాంచరాత్రాగమమును ఉపదేశించినవాడు.

- శ్రుతులను, స్మృతులను ప్రసాదించినవాడు.

- ఆయననుండి కృతయుగము ఆవిర్భవించింది.

- కేశిని వధించి, విజయంతో గోపకులంలో ప్రవేశించినవాడు.

- వారు కోరిన రూపాలలో మరల మరల భక్తులకు దర్శనమిచ్చేవాడు.

- బౌద్ధ, జైన ఆగమములను బోధించినవాడు (795వ నామమునకు, బుద్ధావతార పరంగా వ్యాఖ్య)

ఓం కృతాగమాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

70వ శ్లోకము. 61వ నామము. కృతాగమః – **కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః**

84వ శ్లోకము. 795వ నామము. కృతాగమః – **ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – స్వచ్ఛమైన మనస్సు కలిగినవారికి, అనగా మంత్రద్రష్టలకు, మంత్రములను ప్రకటించినవాడు కృతాగముడు. మంత్రము అనగా భగవంతుని స్వరూపమే.

మంత్రవిద్యా వ్యంజకత్వాత్ కృతాగమః – అనేకమైన మంత్రవిద్యలను ప్రకటించినవాడు కృతాగముడు.

కృతః ఆగమః యేన సః కృతాగమః – మంత్రవిద్యను ఉపదేశించినవాడు.

నానామంత్రమయీం దివ్యం వ్యంజయత్వమాత్మానాం – అనేక విధాలైన మంత్రములను ప్రవచించినవాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కృతో విరచిత ఉపదిష్టో వా ఆగమః పాంచరాత్ర శాస్త్రమ్ యేన ఇతి కృతాగమః**.పాంచరాత్రాగమమును ఉపదేశించినవాడు కృతాగముడు.

వైష్ణవాగమములు 4 విధములు (1) వైఖానసము (2) పాంచరాత్రము (3) ప్రతిష్ఠాసారము (4) విజ్ఞాన లలితము. మహాభారతము శాంతిపర్వములోని నారదీయాశ్వాసము మనకు పాంచరాత్రం గురించి లభిస్తున్న మొట్టమొదటి ప్రస్తావన. శ్రీమన్నారాయణుని పర, వ్యూహ అవతారముల గురించి పాంచరాత్రాగమంలో ఉన్నది. యజ్ఞాదులకు బదులుగా అర్చామూర్తి అర్చన పాంచరాత్రంలో ప్రధానవిషయం. పాంచరాత్రము ప్రకారము భగవంతుడు ఐదు రూపాలలో ఉంటాడు –

(1) పరరూపము – పరబ్రహ్మము, పురుషోత్తముడు, పరవాసుదేవుడు (వ్యూహవాసుదేవుడు అనగా పరవాసుదేవుని ఒక స్వరూపము). యోగులు ధ్యానంలో దర్శించేది పరరూపము. నిరాకార, ఆదిమధ్యాంత రహిత సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మముయొక్క ఒక రూపము పరరూపము.

(2) వ్యూహరూపము లేదా వ్యూహావతారములు – శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల గుణగణములు ప్రకటితమైన నాలుగు వ్యూహములు

వాసుదేవుడు – ఆరు గుణముల పరిపూర్ణమూర్తి

సంకర్షణుడు – జ్ఞాన, గుణ బల సంపన్నుడు.

ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్య, వీర్య గుణసంపన్నుడు.

అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజో బలసంపన్నుడు.

అంటే సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములు కేవలం రెండేసి గుణాలు మాత్రం కలిగి ఉంటాయని కాదు. ప్రతివ్యూహమూ వాసుదేవవ్యూహ సమానమే కాని, ఆయా వ్యూహాలలో రెండేసి గుణాలు ప్రత్యేకంగా ప్రకటితమౌతాయి.

(3) అవతార రూపములు లేదా విభవమూర్తులు – ఈ అవతారములు అనిరుద్ధ వ్యూహమునుండి, లేదా వాసుదేవ వ్యూహమునుండి లేదా మూడు వ్యూహములనుండి ప్రభవించును.

(4) అంతర్యామి అవతారము – హృదయపద్మములో స్థితుడైయున్న అనిరుద్ధుడు.

(5) అర్చావతారము – పాంచరాత్ర విధానము ప్రకారము ప్రతిష్టింపబడిన అర్చామూర్తి సాక్షాత్తు విష్ణువు అవతారమే (కేవలం ప్రతిమ కాదు).

పాంచరాత్రాగమము ప్రకారము భగవంతునికి ఆరువిధములుగా ప్రపత్తి చేయవచ్చును.

(1) ఆత్మ నిక్షేపము (న్యాసము) – భగవంతునకు సంపూర్ణముగా శరణాగతి చేయుట. అంతా భగవంతుని అధీనంలో ఉందని తెలుసుకోవడం.

(2) కార్పణ్యము – తన అజ్ఞానమును, మాలిన్యమును గుర్తెరిగి, విధేయులైన దాసులగుట.

(3) మహావిశ్వాసము – భగవంతునిపట్ల, అతని రక్షణ పట్ల అచంచలమైన విశ్వాసము.

(4) గోప్తృత్వము – కేవలం శ్రీమన్నారాయణుడే సంపూర్ణ రక్షకుడని, ఆయన తప్పక మనలను కాచునని నమ్మకము.

(5) ప్రాతికూల్య వివర్జన – భగవంతునికి, ఆయన సృష్టికి కష్టం కలిగించే పనులను చేయకుండా ఉండడం.

(6) అనుకూల్య నిశ్చయము – సకల జీవులకు హితం చేయాలన్న నిశ్చయము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'ఆగమములు' అనగా శృతులు, స్మృతులు. కృతాగముడు అనగా శృతులకు, స్మృతులకు ఆద్యుడు. **శృతి స్మృతీ మమైవాజ్ఞే** – అని భగవంతుని మాటలనే శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ఉత్తరపీఠికలో – **వేదాః శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్ సర్వం జనార్దనాత్** – అని ఉంది.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య – దివ్యప్రబంధము పెరియతిరుమొళి (2.8.5)లో ఇలా ఉన్నది – ఆయన ఎనలేని దయతో దేవతలకు, మానవులకు వేదాలను, వేదాంత సూత్రాలను, ఇతిహాసాలను, కల్పసూత్రాలను, వ్యాకరణాన్ని, మీమాంసను, ఇత్యాదులను ప్రసాదించాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – కృతయుగమునకు మూలము కృతాగముడు. మహాప్రళయంలో అన్నీ లయమైపోగా మరల కృతయుగంతో సృష్టి ఆరంభమౌతుంది. (ఇంతకు ముందు నామము 'కాంతః' అనగా బ్రహ్మకు కూడా అంతమైనవాడు అన్న అర్థాన్ని గమనింపనగును).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – కృ-హింసాయాం -చంపుట; గమ్-గతౌ - వెళ్ళుట; కేశి అనే రాక్షసుని సంహరించిన పిదప చిన్నికృష్ణుడు విజయంతో గోకులంలోని బంధుమిత్రుల పరివారంలోనికి ప్రవేశించాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కృ-కరణే - చేయుట; గమ్-గతౌ - వెళ్ళుట; **కృత ఆగమో యేన స కృతాగమః.** తన భక్తులు తనను స్తుతించినపుడు మరల మరల వారు కోరిన రూపాలలో వారికి దర్శనమిచ్చేవాడు. ఇందుకు ఆయన ఉదాహరించిన ఋగ్వేద మంత్రము (8.3.13,14)

కదు స్తువంతర్తయన్త దేవతాఋషిః కో విప్రా ఊహతే

కదా మఘవన్ ఇంద్రసువన్తః కదుస్తువన్తః ఆగమః

నిన్ను ఎలా స్తుతించాలి? ఎలా స్తుతిస్తే నువ్వలా ప్రత్యక్షమౌతావు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆగమములు, వేదములు వంటి దర్శనములు భగవంతునిచే స్వయముగా ప్రసాదింపబడినవి. వాటిద్వారా జ్ఞానాన్ని పొంది భగవంతునివైపు ప్రయాణం సాగింపవచ్చును.

బలభద్రుడు, సుభద్ర, జగన్నాధుడు. వికీపీడియా చిత్రం.

662. అనిర్దేశ్యవపుః

- నిర్ణయింప జాలని, వర్ణింప వీలుకాని శరీరము కలవాడు.

- యుగములకు తగిన శరీరము ధరించి అవతరించేవాడు.

- సృష్టికి బీజము వేయువాడు.

ఓం అనిర్దేశ్యవపుషే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

19వ శ్లోకము. 179వ నామము. అనిర్దేశ్యవపుః – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

70వ శ్లోకము. 662వ నామము. అనిర్దేశ్యవుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ నిర్వచనము – **న నిర్దేశితుమ్ శక్యమ్ వపుః యస్య ఇతి అనిర్దేశ్యవపుః.** మనసుకు, మాటలకు అందని శరీరము కలవాడు.

19వ శ్లోకము, 179వ నామము వ్యాఖ్యానములో శ్రీభట్టులు మౌలసంహితనుండి ఉదహరించారు. మన శరీరాలు పంచభూతాలు, మహత్, అహంకారములతో నిర్మిమయ్యాయి. మనకు బుద్ధి, మనసు, శరీరము,

అవయవాలు ఉంటాయి. మరి భగవానుని శరీరం దేనితో చేయబడింది? ఇందుకు జవాబు – భగవానుని శరీరం భగవానుని శరీరం చేతనే చేయబడింది. మరేమీ కాదు. కనుక ఆయన శరీరాన్ని వేరే దేనితోనూ వర్ణించలేము. అనగా ఆయన అనిర్దేశ్యవపుషుడు. ఆయన శరీరం జ్ఞానస్వరూపం, ఈశ్వర స్వరూపం, శక్తి స్వరూపం. అన్నిప్రక్కలా ప్రకాశిస్తున్న వస్త్రం లాంటిది. అన్ని విధాలా మధురమైన తేనెలాంటిది. అన్నిదిశలా వెలుగుతున్న బంగారంలాంటిది. లోనా బయటా అన్నివైపులా సుందరమైన సౌధంలాంటిది. భగవానుడు సంపూర్ణ ఈశ్వరస్వరూపుడు. ఆయన ఏది కావాలనుకుంటే అది అవుతాడు. ఇలా ఎన్ని విధాలుగా చెప్పుకుంటూ వెళ్ళినా ఆయనను వర్ణించేందుకు ఉపమానాలు చాలవు. ఎందుకంటే ఆయన అనిర్దేశ్యవపుషుడు.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (1.2.10-12)నుండి కూడా ఉదాహరించారు – ఆయన మన ఇంద్రియాల జ్ఞానానికి అతీతుడు. సర్వోత్తముడు. పరమాత్ముడు. స్వయంభువు. రూపవర్ణాది గుణములకు అతీతుడు. జననము, మార్పు, క్షీణత, అంతము వంటివానికి లోబడని కాలాతీతుడు. అంతటా ఉండేవాడు. అన్నీ ఆయనలోనే ఉంటాయి.... **వర్ణితః శక్యతే వక్తుమ్ యః సదా అస్తి ఇతి కేవలమ్** – ఆయన ఎల్లప్పుడూ ఉంటాడని మాత్రం చెప్పి, ఆయనను వర్ణించడం మనవల్ల కాదని చెప్పుకొని ఊరుకోవడం తప్పితే మనం చేయగలిగినదేమీ లేదు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **అనిర్దేశ్యమ్ పరమ సుఖమ్** (కఠోపనిషత్తు 2.2.14) – ఆయనను ఎరిగినవారు ఆయనను వర్ణించడానికి మాటలు చాలవని సరిపెట్టుకొంటారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదారించిన ఆళ్వారుల పాశురాలలో ఇది చక్కగా తెలుస్తుంది. శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వార్ – తిరునేడుంటాండకం 3 – తన సృష్టిపట్ల ఆయన కరుణ అపారమైనది. నిండుగా నీటిని మోస్తున్న మేఘాలవలె నల్లని రంగు గలవాడాయన. త్రేతాయుగంలో ఆయనరంగు ఎరుపు. కృతయుగంలో శంఖంలాంటి తెలుపు. ప్రతియుగంలోను భక్తులు ఆయన అవతరించిన రూపంలో ఆయనను అర్చింపవచ్చును. అంతేకాని ఆయన అసలురూపం ఏమిటో తెలియదు. ఈ నీలమేఘశ్యాముని, ఈ అరుణనేత్రుని భక్తులు తమకు ఇచ్చవచ్చినరీతిలో వర్ణిస్తారు. కాని ఆయన నాకు ప్రత్యక్షమైన రూపాన్ని ఎవరూ వర్ణించలేరు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్ – (తిరువైమొళి 8.8.2) ఇదీ ఇదీ అని వర్ణించే గుణం కాదు ఆయనది. (తిరువైమొళి 1.6.3) ఆయనకంటె ఉన్నతమైనది గాని, సమమైనదిగాని ఏదీ లేదు. (పెరియతిరుమొళి 8.1.2) ఆయనకు పోలిక ఏదీ లేదు. (తిరువైమొళి 6.3.9) తిరువిణ్ణాగరంలోని ప్రభువు '**తాన్ ఒప్పార్ ఇల్ అప్పన్**'. తిరువైమొళి 3.8.8లో కూడా ఇదే భావం ఉంది. మహానుభావులైన ఆళ్వారులు తమకు కలిగిన దివ్యమైన అనుభవాలను మాటల్లో చెప్పలేకపోవడం ఇలా అనేక సందర్భాలలో దివ్యప్రబంధాలలో చూడవచ్చును.

తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లి 4 – **యచో వాతే నివర్తన్తే అప్రాప్త మనసా సహ** – ఆయనను మాటలతోను, మనసుతోను తెలుసుకొనలేము. అనుభవంద్వారా మాత్రమే తెలిసికొనవచ్చును.

కేనోపనిషత్తు 1.5-9 – బ్రహ్మముద్వారా వాక్కు సాధ్యమగుచున్నది. కాని మాటలద్వారా బ్రహ్మమును వర్ణించడం సాధ్యం కాదు. బ్రహ్మమువలన మనకు చూపు లభిస్తున్నది. కాని బ్రహ్మమును చూడలేము.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు 4.5 – ఆత్మ మనసుకంటె వేగమైనది. కనుక మనసుకు అందదు. ఇంద్రియాలద్వారా తెలియరానిది. అది చలిస్తుంది కాని నిశ్చలమైనది. అజ్ఞానులకు దూరంగా ఉంటుంది. జ్ఞానులకు అందుబాటులో ఉంటుంది. అది లోపల, బయట ఉంటుంది.

ప్రస్తుత (662వ)నామం వివరణలో భగవంతుడు యుగానుసారం వివిధరూపాలలో అవతరిస్తాడని వివరించారు. **యుగానుసారి రూపత్వాత్ అనిర్దేశ్యవపుః**. ఆయా యుగములకు తగిన శరీరం ధరించి అవతరించేవాడు. కనుక ఆయన శరీరం ఇది అని చెప్పలేము. సోమకుని సంహరించడానికి చేప అయినాడు. క్షీరసాగరమధన సమయంలో శ్రీకూర్మరూపం ధరించాడు. శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని ఉద్ధరించాడు. శ్రీరాముడై రావణుని అంతమొందించాడు. మరియు సృష్టిలోని అన్ని రూపములు ఆయనవే. అతని రూపం ఇది అని చెప్పజాలము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలు చెప్పారు – (1) శ్రీహరి విరాట్ స్వరూపుడు. జననము, వృద్ధాప్యము, అంతము లేనివాడు. అంతటా లోపల, బయట వ్యాపించినవాడు. అందరిలోను ఉన్నవాడు. ఇదే ఆయన అనిర్దేశ్య వపుత్వము (2) వప్-బీజ సంతానే ఛేదనే చ – విత్తుట – అనిర్దేశ్యమైన అనగా తెలియరానివాడు మరియు సృష్టికి విత్తనం వేయువాడు. అనిర్దేశ్యవపుషుడు.

663. విష్ణుః

అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు.

ఓం విష్ణవే నమః.

ఈ పుణ్యదివ్యనామము ఈ స్తోత్రములో మూడుమార్లు చెప్పబడినది.

1వ శ్లోకము. 2వ నామము. విష్ణుః – **విశ్వమ్ విష్ణుః వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః**

28వ శ్లోకము. 259వ నామము. విష్ణుః – **వృషాహీ వృషభో విష్ణుః వృషపర్వా వృషోదరః**

70వ శ్లోకము. 663వ నామము. విష్ణుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

విష్ణు సంపూజనాన్నిత్యం సర్వం పాపం ప్రణశ్యతి – విష్ణువనగా సర్వాంతర్యామి. సర్వవ్యాపకుడు. విష్ణువును పూజిస్తే సకల పాపములు నశిస్తాయి.

స్వశక్త్యా జగతో వ్యాప్తే యద్వా విక్రమణాత్స్వతః విష్ణుః స్మృతో విశేషణః – స్వశక్తి చేతనే ప్రపంచమంతా వ్యాపించియుండువాడు. ముల్లోకములు ఆక్రమించినవాడు.

వేవేష్టి వ్యాప్నోతి విష్ణుః – లోకమంతా వ్యాపించినవాడు.

యస్మాద్విష్టమిదం సర్వం తస్య శక్త్యా మహాత్మనః

తస్మాత్ స ప్రోచ్యతే విష్ణుః విశేర్ధాతోః ప్రవేశనాత్

ఆ మహనీయుడు తన శక్తిచేతనే ఈ జగత్తంతా వ్యాపించియున్నాడు. అతడే విష్ణువు (ఆదిత్య పురాణము). 'విశ్' అనే ధాతువునకు 'ప్రవేశము'అనే అర్థమున్నది.

వ్యాప్య మే రోదసీ పార్థ కాంతిరభ్యధికా స్థితా

క్రమణాద్వాప్యహంకం పార్థ విష్ణురిత్యభి సంజ్ఞితః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము.

అర్జునా! భూమ్యాకాశాలు వ్యాపించినదై, నా వైభవము మిక్కిలి అధికమై ఉన్నది. రెండు అడుగులలో భూమ్యాకాశాలు ఆక్రమించాను. ఈ విధంగా నన్ను విష్ణువంటారు.

(డా. క్రోవి పార్థసారథి రచని 'శ్రీకైవల్య సారథి'నుండి) మహానారాయణోపనిషత్తులో బ్రహ్మ ఇలా శ్రీమహావిష్ణువును స్తుతించాడు – దేవదేవా! పరమతత్వరహస్యాన్ని వివరించేవారు నీకన్న మరొకరు లేరు. నీవే సర్వజ్ఞుడవు. నీవే సర్వ శక్తివి. నీవే సర్వాధారుడవు. సర్వ స్వరూపుడవు. నీవే సర్వేశ్వరుడవు. నీవే సర్వప్రవర్తకుడవు. నీవే సదసదాత్మకుడవు. నీవే అంతర్ బహిర్ వ్యాపకుడవు. సూక్షాతిసూక్ష్మమైనవాడవు. మహత్తులన్నింటిలోకీ మహత్ అయినవాడవు. నీవే మూలవిద్యవు. నీవే విద్యాధారకుడవు. నీవే విద్యావేద్యుడవు. విద్యాతీతుడవు. సర్వకారణ కారకుడవు నీవే. సర్వకారణ వ్యష్టి సమిష్టికుడవు నీవే. అఖండానందుడవు. పరిపూర్ణుడవు. నిరతిశయానందుడవు. తురీయుడవు. నీవే అఖిలశాస్త్ర విదుడవు. నీవే బ్రహ్మవు. నీవే రుద్రుడవు. సర్వదేవతా స్వరూపము నీవే. సర్వ ఆగమముల సారము నీవే. అమృతమయుడవు. సర్వప్రపంచము నీవే. మోక్షము నీవే. మోక్షసాధనము కూడా నీవే. సర్వప్రాణి స్వరూపడవు. నీవే సర్వవ్యాపివి.

664. వీరః

- వీరుడు. శక్తిమంతుడు.
- భక్తుల హృదయాలలోనికి వేగంగా ప్రవేశించేవాడు.
- ఆయన ఎదుట శత్రువులు పారిపోతారు.

ఓం వీరాయ నమః

ఈ స్తోత్రంలో 'వీరః' నామము రెండు లేదా మూడుమార్లు వస్తుంది.

43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**

67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః – **కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః** (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)

70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'అజ' అనే ధాతువునకు 'గతి క్షేపణయో' అనగా నడిపించుట, ప్రయోగించుట, చొనుపుట అనే అర్థాలున్నాయి (అష్టాధ్యాయి 2.4.56) ప్రకారం). కొన్నిచోట్ల 'అజ' ధాతువునకు బదులు 'వీ' ధాతువును వాడవచ్చును. తన భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయడానికి భగవంతుడు తన వీరత్వమును ప్రయోగిస్తాడు. **రక్షాం అతిభయ చలన హేతుత్వాత్ వీరః**. అని శ్రీ భట్టులు అన్నారు. అనగా భగవంతుడు తన భక్తులను రక్షించడానికి వారి శత్రువులను భీతావహులను చేస్తాడు. ఇక్కడ కూడా భగవంతుని భక్తవాత్సల్యం చెప్పబడింది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ –**వీరయతే ఇతి వీరః. రిపు దమనాయ విక్రమతే. వీరస్యా సాధు దుఃఖహా**. సజ్జనులను బాధించేవారిని తన చక్రాయుధంతో నశింపజేస్తాడు. **అజతి క్షిపతి హినస్తీతి వీరః.**

ఆజ్ఞా ప్రతీక్షకేనైవ గదా చక్రద్వయేన తు
ప్రేరితేన హినస్త్యాశు సాధు సత్తమ కారిణః
తన ఆజ్ఞ కోసం ఎదురు చూసే చక్రాది ఆయుధములు ప్రయోగించి సాధువులను హింసించేవారిని సంహరించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వీ గత వ్యాప్తి ప్రజన కాంత్యసన ఖాదనేషు**. 'వీ' అనే ధాతువునకు గతి (గమనము), వ్యాపించుట, జననము, కాంతి, పారద్రోలుట, భుజించుట అనే అర్థాలున్నాయి. ఇలాంటి గుణములు ఉన్నందున (గత్యాదిమత్వాత్) ఆయన వీరుడయ్యాడు. ఆయన ఎంతో వేగంగా భక్తుల హృదయాలలో ప్రవేశిస్తాడు. ఎంతో వేగంగా భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేస్తాడు. ఈ గుణానుభం శ్రీనరసింహావతారాన్ని స్మరిస్తే అర్థమవుతుంది. అంతే కాకుండా ఆయన అంతటా వ్యాప్తిచెందియున్న తేజోమయుడు. ప్రళయకాలంలో జగత్తునంతటినీ భుజిస్తాడు.

అమరకోశంలో చెప్పబడిన అర్థాలు – **విరుద్ధాన్ రాతి హన్తి ఇతి వీరః**. శత్రువులను నాశనం చేయువాడు వీరుడు. **విద్విష్టాన్ ఈరయతి ఇతి వీరః**. శత్రువులు భీతులై తమ వెన్ను చూపిస్తూ పారిపోయేలా చేసేవాడు వీరుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – బాహ్యశత్రువులకంటె అంతఃశత్రువులను జయించడానికి ఎక్కువ బలం (వీరత్వం) కావాలి. వీరుడైన భగవంతుని ధ్యానించి కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, భయాదులను జయించవచ్చును.

665. అనన్తః

- అంతము లేనివాడు.

- దేశ కాలాదులచేత, మరి దేనిచేతను పరిచ్ఛిన్నుడు కానివాడు.

- ఎవరికీ అంతు తెలియని గుణసంపన్నుడు.

- పరిశుద్ధమైన మనసు లేనివారికి అందరానివాడు.

ఓం అనంతాయ నమః

70వ శ్లోకము. 665వ నామము. అనంతః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

95వ శ్లోకము. 889వ నామము. అనంతః (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము) – **అనంతః హుతభుక్ భోక్తా సుఖదో నైకదోऽగ్రజః**

శ్రీ వైష్ణవులు నిరంతరం స్మరించే మూడు నామములలో – **అచ్యుత, అనంత, గోవింద** నామములలో – ఇది ఒకటి. ఈ 665వ నామమునుండి 683వ నామమువరకు భగవంతుని అనంత విభూతులను తెలిపే నామములుగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఆ నామములు –

అనంతః, ధనంజయః, బ్రహ్మణ్యః, బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ, బ్రహ్మ, బ్రహ్మవివర్ధనః, బ్రహ్మవిత్, బ్రాహ్మణః, బ్రహ్మీ, బ్రహ్మజ్ఞః, బ్రాహ్మణప్రియః, మహాక్రమః, మహాకర్మా, మహాతేజః, మహోరగః, మహాక్రతుః, మహాయజ్వా, మహాయజ్ఞః, మహాహవిః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **న అస్య దేశ కాల వస్తుతః అవధయః సన్తి ఇతి అనంతః**. దేశము, కాలము, వస్తువు వంటి అవధులు లేనివాడు అనంతుడు.

దేశతః కాలతోవాపి గుణతో వస్తుతోऽపివా
అవధిర్యస్య నాస్తీతి సోऽనంతః స్సముదాహృతః

హన్త తే కథయిష్యామి దివ్యాహ్యాత్మ విభూతయః
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాన్త్యంతో విస్తరస్య మే – గీత 10.19

ఓ అర్జునా! నా దివ్య విభూతుల విస్తృతికి అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రమే నీకు తెలుపుచున్నాను.

శ్రీ భట్టులు శ్రుతులనుండి కూడా ఉదాహరించారు. ఇవన్నీ బ్రహ్మము అనంతమని తెలుపుచున్నవి –

సత్యమ్ జ్ఞానమ్ అనంతమ్ బ్రహ్మ – తైత్తరీయ. ఆనంద 1

అథై తస్యైవ అంతో నాస్తి తత్ బ్రహ్మ – తైత్తరీయ. యజుర్ 7.3.4

శ్రీ శంకరులు 'అనంత' నామమునకు చెప్పిన మరొక కారణము – **వ్యాప్తిత్వాత్, నిత్యత్వాత్, సర్వాత్మత్వాత్, దేశతః, కాలతః, వస్తుతశ్చ అపరిచ్ఛిన్నః అనంతః**. దేశము చేతను, కాలము చేతను, వస్తువుచేతను, పరిచ్ఛిన్నుడు కానివాడు అనంతుడు. ఇక్కడ ఉన్నంతలో అక్కడ లేడనలేము. ఇప్పుడుంటే అప్పుడు

లేడనలేము. ఈ గుణాలున్నాయి గనుక ఆ గుణాలు లేవనలేము. ఇందులో ఉన్నాడు గనుక అందులో లేడనలేము. కనుక భగవానుడు అనంతుడు. శ్రీ శంకరులు విష్ణుపురాణము (2.5.24) నుండి కూడా ఉదాహరించారు –

గంధర్వాప్సరసః సిద్ధాః కిన్నరోరగ చారణాః

నాఽన్తమ్ గుణానామ్ గచ్ఛన్తి తేన అనంతః అయం అవ్యయః

గంధర్వులు, అప్సరసలు, సిద్ధులు, కిన్నరులు, నాగులు, చారణులు ఎవరైనా ఆయన గుణముల అంతమును చూడలేదు. కనుక అవ్యయుడైన భగవంతుడు అనంతుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 1.3.5 – భగవంతుని కళ్యాణగుణములకు అంతము లేదు. ఆయనే అన్నింటికీ మూలము. ఆయనకు అంతము లేదు.

తిరువైమొళి 1.1.4 – మనమంతాఆయనే. అతడు ఇతడు అని, ఆమె ఈమె అనీ, అది ఇది అనీ మనం పేరుపేరుగా తలచేవన్నీ భగవంతుడు, మరియు భగవంతుడు మాత్రమే. మంచి చెడు వస్తువులు, అక్కడి ఇక్కడి వస్తువులు, వచ్చేవి పోయేవి అన్నీ ఆయనే. ఇవన్నీ ఆయన దివ్యవైభవంలో భాగాలే.

మరికొన్ని ఉదాహరణలు –

భగవంతుడు భూత భవ్య భవన్నాథుడు. అన్నింటికంటే ఆద్యుడు. ఇప్పుడున్నాడు. ఎప్పటికైనా ఉంటాడు.

నిత్య నిత్యో నిత్యానామ్ – కఠోపనిషత్తు 2.2.13

ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ చ భగవాన్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.11

నైవ స్త్రీ న పుమాన్ ఏష – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 5.10

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **అవిశుద్ధ మనసామ్ అనికటత్వాత్ అనంతః**. శుద్ధమైన మనస్సు లేనివారికి అందనివాడు అనంతుడు.

666. ధనంజయః

- అన్ని ధనములకంటె అధికమైన పెన్నిధి.
- దిగ్విజయము కావించి విశేషధనమును అర్జించిన అర్జునుడు.

ఓం ధనంజయాయ నమః

ఆయనను మించిన ధనము లేదు. భక్తులు మణిమాణిక్యాలను చిన్నచూపు చూసి శ్రీనివాసుని కోరుకుంటారు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు –

ప్రేప్సోపార్జన లోభాది యోగ్యత్వాధిక్యతస్తతః

మణి మౌక్తిక రత్నాని హేమ రూప్యాదికం ధనమ్

యోఽధః కరోతి సతతం ధనంజయ ఇతీరితః

ధనార్జన, లోభము మానవులకు సహజము. కాని ఆయననుగురించి తెలుసుకొన్నవారు మణిమాణిక్యాలను, రత్నాలను, బంగారాన్ని, ధనాన్ని తక్కువ చేస్తారు. కేవలం భగవంతుని కోరుకుంటారు.

స్వామిదేశికన్ వైరాగ్యపంచకంలో ఇలా ఉంది – **ధనంజయ వివర్ధనమ్ ధనముదూఢ గోవర్ధనమ్ సుసాధనమ్ అబాధనమ్ సుమనసామ్ సమారాధనమ్**. గోవర్ధనగిరిని సునాయాసంగా ఎత్తినది, అర్జునునికి మహత్వము కలిగించినది, ఎన్నటికి తరగనిది, శుద్ధాత్ములకు సదా సంపూర్ణానందాన్ని కలిగించేది, ఇష్టకామ్యాలను అనుగ్రహించేది, అదే నిజమైన ధనము.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 10.7.2 – ఆయనే నాకు తేనె, పాలు, చక్కెర, అమృతము, అంతాను.

అర్జునుని మరొకపేరు ధనంజయుడు. ధర్మరాజుయొక్క రాజసూయయాగం కొరకు పెక్కు రాజులను జయించి బోలెడు ధనాన్ని తెచ్చినందుకు ఈ పేరువచ్చింది. కనుక భగవానుని అర్జున విభూతి ధనంజయుడని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

వృష్ణీనాం వాసుదేవోఽస్మి పాండవానాం ధనంజయః
మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనాకవిః – గీత 10.37

వృష్ణివంశజులలో వాసుదేవుడను నేను. పాండవులలో ధనంజయుడను నేను. అనగా నీవే నేను. మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను. కవులలో శుక్రాచార్యుడను నేను.

భగవంతుని నామములను పెక్కురు భక్తులు, వ్యాఖ్యాతలు తమ తమ దృష్టి ప్రకారము అనుభవించి ఆనందించారు. గౌడీయ వైష్ణవ సంప్రదాయానికి చెందిన శ్రీ బలదేవ విద్యాభుషణ ఈ నామములను అధికంగా శ్రీకృష్ణచరిత్ర ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఈ 'ధనంజయ' నామమునకు ఆయన చెప్పిన వ్యాఖ్య – **కంస సంపదో ధనాని జయతి, జిత్వా ఉగ్రసేనాయ దదాతి ఇతి ధనంజయః**. కంసుని వధించి, అతని ధనాన్ని జయించి ఉగ్రసేనునికి ఇచ్చినవాడు ధనంజయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సకల జగత్తు అంతా ఆయనదే. ఆయన అధీనంలోనే ఉన్నది. కనుక సంపద అంతా ఆయనదే. అందువలన శ్రీహరియే ధనంజయుడు.

(1) శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు ఇది తెలుగు అనువాదము.

(2) భగవద్గీత శ్లోకముల తాత్పర్యము గీతాప్రెస్, గోరఖపూర్ ప్రచురణనుండి.